

200 let
osnovnega šolstva
v krajevni skupnosti
Cirkulane

1780 - 1980

200 LET

osnovnega šolstva v krajevni skupnosti

CIRKULANE

1780 - 1980

Cirkulane 1982

908
DVE

S-18817-D
7.7.1982

Založil organizacijski odbor za pripravo proslav ob 200 letnici osnovnega šolstva v Krajevni skupnosti Cirkulane v Halozah.

Jezikovno korekturo opravila Natalija POPOVIČ - KOSTANJEVEC

Vse prireditve posvečene proslavljanju 200 letnice osnovne šole
Maksa Bračiča v Cirkulanah so pod pokroviteljstvom

SKUPŠČINE OBČINE PTUJ

sopokrovitelj

MERCATOR - IZBIRA - PANONIJA

Člani častnega odbora osrednje proslave

1. dr. Vladimir BRAČIČ, zaslužni profesor, predsednik,
2. Martin BERDEN, dir. fin. sektorja Perutnine Ptuj, član,
3. Ivan BRODNJAK, kmet iz Malega Okiča,
4. Alojz ČUČEK, direktor TOZD PTT Ptuj,
5. dr. Cveto DOPLIHAR, delegat zbora republik in pokrajin,
6. Marica FAJT, predsednica občinske konference SZDL Ptuj,
7. Tone FERENC, pred. skupščine Izobraževalne skupnosti SRS,
8. Maks FURJAN, gled. igravec, dobitnik Borštnikovega prstana,
9. Stane GAVEZ, pred. poslovnega organa TIMA Maribor,
10. Franjo GNILŠEK, dipl.inž., gen.direktor TGA Kidričevo,
11. Ivan HRNČIČ, kmet iz Pristave,
12. Franc KRAJNC, podpredsednik skupščine občine Ptuj,
13. Franček KRAJNC, pred. cestne skupnosti občine Ptuj,
14. dr. Cveta MLAKAR, redna prof. Ekonomske fakultete Ljubljana,
15. Simon PEŠEC, gen. direktor "Olga Meglič" Ptuj,
16. Valter PLIBERŠEK, sedanji upravitelj naše šole,
17. Janez PUCKO, nekdanji upravitelj naše šole,
18. Tone PURG, direktor Kreditne banke Ptuj,
19. dr. Franc RAKUŠ, zdravnik v Ptuj,
20. Viktor SCHWEIGER, pred.org.enote Zavoda SRS za šolstvo Maribor,
21. Franček SIMONIČ, sodnik ustavnega sodišča Ljubljana, SRS
22. Stane STANIČ, upokojeni prosvetni svetovalec,

23. Ladislav ŠTUMBERGER, dolgoletni upravitelj naše šole,
24. Zlatko ŠUGMAN, gledališki in filmski igralec,
25. Franc TETIČKOVIČ, predsednik skupščine občine Ptuj,
26. Jože VAUPOTIČ, direktor maloprodaje pri Mercatorju Ptuj,
27. Marjan VRŠEC, upokojeni višji miličnik,
28. Janez ZEMLJARIČ, predsednik Izvršnega sveta skupščine SRS,
29. Anton ŽURAN, kmet iz Gruškovca,
30. Martin ŽURAN, kmet, pred. sveta krajevne skupnosti.

Člani organizacijskega odbora za izvedbo vseh prireditev

1. Milan ZMAZEK, učitelj, predsednik in vodja komisije,
2. Marija BELAK, učiteljica, predsednica komisije,
3. Anica GOMILŠEK, učiteljica, predsednica komisije,
4. Mirko ŠOBA, učitelj, predsednik komisije,
5. Marin ŽURAN, kmet, predsednik komisije.

Blagajniške posle je opravljala Marija ZMAZEK, sicer pa je v komisijah sodelovalo več deset domačinov in učiteljev.

Člani uredniškega odbora spominske publikacije

1. dr. Vladimir BRAČIČ, glavni in odgovorni urednik,
2. Marija BELAK,
3. Franjo GNILŠEK,
4. Valter PLIBERŠEK,
5. Lado ŠTUMBERGER,
6. Franc TETIČKOVIČ,
7. Milan ZMAZEK.

Natis publikacije so omogočili:

- Skupščina občine Ptuj,
- Delovne organizacije z reklamnimi oglasi.

NAŠ PRAZNIK

Pred nami je vsebina življenja in dela hiše učenosti v Cirkulanah. 200 let je in ni dolgo obdobje, kaže pa vendarle na svojevrsten jubilej šolstva v ptujski občini. Narodno prebujanje, sla po znanju, zlasti v tem delu Haloz, sta tisti kvaliteti, ki predvsem v zadnjih štirih desetletjih hitita z dolgimi koraki. Vse bolj daje danes osnovna šola učencem temeljno splošno znanje za življenje, obenem pa postaja temelj za nepretrgano izobraževanje. Učitelji si prizadevajo, da bi v učencu oblikovali delovne navade in odnos do dela ter mu omogočili razvijati njegove sposobnosti in nagnjenja pravilno usmerjati.

Današnja šola si prizadeva doseči še večje premike v vsebinski zasnovi pouka in dela z učenci. Vključevanje šole v življenje in delo krajevné skupnosti postaja iz dneva v dan vse bolj konkretno. Šola živi s krajevno skupnostjo in skupnost s šolo.

Zato ni slučaj, da je prav krajevna skupnost prevzela iniciativo, da dostojno proslavimo jubilejno 200-letnico obstoja. Ne samo, da temeljito pregledamo kroniko, pač pa in predvsem, da še bolj trdno začrtamo nadaljnje smeri razvoja in dela šole, ki je in še bo bolj krajevno, vzgojnoizobraževalno, politično in še kakšno središče.

Porok, da bo to tudi uresničeno, je zlitje občanov in učiteljev v eno, v eno akcijo, misel in željo, da bi učencem nudili čimboljše počutje, čimveč pridobljenega znanja in sreče. To je bilo tudi hotenje in cilj vseh, ki so z vso odgovornostjo vložili mnogo truda, da bi bila naša 200-letnica dostojno proslavljena.

Valter PLIBERŠEK

upravitelj

ŠOLA IN KRAJEVNA SKUPNOST

Življenje in delo se je skozi 200 let, na območju naše krajevne skupnosti, prav gotovo spreminjalo. Sigurno pa je, da je pri tem igrala svojo vlogo družba in njena skrb za človeka zunaj na vasi, odmaknjenega od središča dogajanj. Preko nje pa je bila osnovna šola tista, ki je vzgajala takšno mladino, takšne ljudi, ki bi ji bili jutri najbolj potrebni in koristni. Šola je torej v zgodovini razvoja določene sredine, družbe, imela odločujočo vlogo pri vzgoji tistih, ki so bili njen sestavni del, ki so jo razvili do današnje stopnje, do socialističnih in samoupravnih odnosov.

Danes zavzema krajevna skupnost, kot temeljna in odprta samoupravna skupnost, v kateri delovni ljudje in občani, v skladu s svojimi potrebami in v okviru možnosti, ter širših družbenih interesov, usmerjajo in zagotavljajo razvoj širše družbene skupnosti, z novo ustavo pomembno mesto.

Ker je razvitost krajevne skupnosti, po materialni, socialni in družbenopolitični plati, pomemben dejavnik, jo je potrebno razvijati skladno z drugimi in celotnim sistemom. Preko tega si krajani uspešno izboljšujejo življenjske in delovne razmere in razvijajo svojo osebnost.

Šolstvo, vzgoja in izobraževanje so pomemben element socialnega razvoja znotraj krajevne skupnosti.

Upamo si trditi, da je bila šola nekoč pomembnejši center razvoja, še posebno na vasi, kot je to danes. Vemo, da se šola odpira navzven, vendar še premalo. Osnovna šola bi naj delovala v interesu potreb in razvoja posameznega kraja - programi so še mnogokrat ne-življenjski, premalo prilagojeni posameznim področjem. Imamo enotne programe, pa tako različne pogoje pod katerimi deluje šola in prosvetni delavci. Zdi se nam, da pri teh materialnih možnostih, delovanje osnovnega šolstva, ne bi smelo biti odvisno od razvitosti ob-

CIRKULANE LETA 1819

PRVA ŠOLSKA ZGRADBA IZ LETA 1810 DANES STANOVANJSKA ZGRADBA.

NOVO ŠOLSKO POSLOPJE, ZGRAJENO 1898. FOTOGRAFIJA IZ LETA 1932.

čine ali pa celo krajevne skupnosti. Tesno v povezavi s tem pa je mnogokrat odvisen tudi ugled šole in njenega dela.

Nesporna pa je trditev, da povezava med šolo in krajevno skupnostjo je in mora ostati, ter da jo je potrebno še razvijati in krepiti, saj bomo edino z njo stopili v lepši jutrišnji dan.

Mirko ŠOBA
predsednik
Krajevne skupnosti
C i r k u l a n e

200 LET NAŠE ŠOLE

dr. Vladimír BRAČIČ

Uvod

V starejših obdobjih so stale šole le v mestih, v večjih trgih in v samostanih. Za kmečkega podložnika na vasi šole niso bile potrebne. V sredi 18. stoletja pa so začeli po avstrijskih deželah ustanavljati tako imenovane farne šole. Ustanavljali so jih župniki, ki so v teh šolah tudi učili, pomagali so jim organisti. To je bil občasni prostovoljni pouk manjše skupine otrok. Učili so se predvsem verouka, branja in pisanja. Marija Terezija je razglasila šolo za politikum, in tako je izšel leta 1774 prvi zakonski predpis - Obča šolska uredba - ki govori o treh vrstah šol: trivialne, glavne in normalne. Za podeželje so bile predvidene trivialne šole, ki so bile običajno enorazrednice z enim učiteljem. Uredba je določala, da morajo za trivialne šole skrbeti gosposčine in srenja. Predvideno je bilo, da se začne šolska obveznost s šestim letom. Vendar o pravi šolski obveznosti ni moč govoriti, obisk šole je bil v praksi prostovoljen. O tem najzgovorneje priča podatek, da je bilo leta 1770 na Štajerskem za šolo godnih 61.876 otrok, k pouku pa je hodilo samo 4.620 učencev ali 8%; v mariborskem okrožju celo samo 4,2%. Podložni kmetje niso radi pošiljali otrok v šolo, saj so jih potrebovali za delo doma pa tudi za tlako. Uredba je kljub odporu proti uvajanju redne šole vzpodbudila ustanavljanje šol na podeželju in tudi v mestih. Tako pravi neko poročilo iz leta 1789, da je bilo na Štajerskem tega leta 339 šol.

Za nastajanje in razvoj ljudskih šol na podeželju je pomembnejša Politična šolska ustava iz leta 1805, ki je obvezovala, da morajo ljudsko šolo - trivialko ustanoviti v vsaki župniji, kjer je živelo v razdalji pol ure hoda sto za šolo sposobnih otrok. Za te otroke je bila šola obvezna, za bolj oddaljene pa ne. Za šolo so morali skr-

beti gosposka, patroni in srenja. V trivialkah je bil pouk skupen za dečke in deklice. Tudi sedaj je ustanavljanje šol zaviral splošen odpor kmetov, še posebej pomanjkanje šolskih prostorov-učilnic in učiteljev. V podeželskih šolah so bili učenci običajno razdeljeni v naslednje razrede: abc in črkovni razred, bralni razred, razred pišočih in računajočih, razred odraslih za pouk verouka in potrebnih državljanskih oz. moralnih ved. V vsakem oddelku je torej bilo po več razredov. Šole so bile pod nadzorstvom cerkvenih oblasti. Šolska ustava je tudi predpisovala, da mora učitelj urediti šolski vrt kot učno sredstvo.

Najpomembnejši zakon za kvalitetni razvoj osnovnega šolstva pa je bil Državni osnovnošolski zakon iz leta 1869. Po tem zakonu je ljudska šola postala državna ustanova, uveljavljena je bila osemletna šolska obveznost, razširjen je bil učni program, učiteljem je zagotavljal redne letne denarne dohodke, cerkveno nadzorstvo je bilo zamenajano z državnim. Vse šolske ustanove so upravljali krajevni, okrajni in deželni šolski sveti. Cerkev je v teh svetih imela svojega predstavnika. Zakon je pooblaščal šolske svete, da odločajo o učnem jeziku. Zakon je naletel na veliko podporo pri učiteljstvu in naprednih krogih, pa tudi na močno negodovanje v konzervativnih, predvsem cerkvenih vrstah. Po tem zakonu je postala ljudska šola mnogo dražja, saj je ob strogem izvajanju šolske obveznosti hitro poraslo število učencev, potrebnih je bilo več učiteljev, graditi je bilo treba nove šolske zgradbe. To je vzbujalo pri davkoplačevalcih odpor. Za nas bo zanimivo, da je o tem zakonu leta 1870 pisal tudi takratni barbarski župnik Božidar RAIČ, ki je hvalil novi zakon, kar se tiče učiteljstva, ker bodo le-ti postali bolj samostojni in bolj izobraženi in se jim ne bo potrebno ponižati in klanjati pred nevedneži. Menil pa je, da so strogi predpisi o šolski obveznosti za kmečke otroke preostri. Očital je novemu zakonu tudi, da bo pospeševal germanizacijo, in je to dokazoval s primeri šolske prakse v ptujskem okraju.

Ustanovitev šole

Po teh nekaj uvodnih besedah o razvoju osnovnega šolstva v naših krajih se nam zastavlja vprašanje, kdaj se je začel pri sv. Barbari v Halozah, v današnjih Cirkulanah, šolski pouk, oziroma kdaj je bila ustanovljena šola?

Dr. Fran KOVAČIČ, znani slovenski zgodovinar, je v svoji knjigi Slovenska Štajerska in Prekmurje, izšla je leta 1926, na strani 229 napisal, da se je pri sv. Barbari v Halozah začel pouk že leta 1744. Odkod je dobil ta podatek, ne vemo, vendar mu kot resnemu znanstveniku lahko verjamemo, da je to napisal na osnovi nekega dokumenta. V Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani imajo letnico 1744 napisano kot letnico začetka pouka. To je lahko bila farna šola, torej občasni prostovoljni pouk manjšega števila otrok. Poučevali so duhovniki, mogoče tudi organisti. Učili so predvsem verouk, branje in pisanje. To so seveda le domneve, če sprejmemo KOVAČIČEVO trditev. Drugih podatkov o tem pouku za sedaj nimamo.

Po navedbi šolske kronike je bila dvorazredna ljudska šola - trivialka pri sv. Barbari v Halozah ustanovljena leta 1780. Drugih dokumentov o ustanovitvi šole ne poznamo. Pač pa imamo od tega leta naprej podatke o učiteljih, to pa nesporno dokazuje, da je bila šola omenjenega leta ustanovljena. Na osnovi splošne takrat veljavne prakse in tudi navedbe v šolski kroniki lahko rečemo, da so za ustanovitev šole zaslužni borlski graščaki SAUERJI. Gosposčina je namreč bila farni patron in tudi patron šole. Kakšna je bila pri ustanovitvi šole vloga takratnega barbarskega župnika dr. svetega pisma plemenitega gospoda LENZENBERGERJA, iz župnijske kronike nismo mogli ugotoviti. Nedvomno je bil soudeležen, saj je bil njen neposredni predstojnik.

Čeprav ne razpolagamo z direktnimi, temveč le z indirektnimi dokumenti o ustanovitvi šole, lahko z gotovostjo trdimo, da je bila usta-

novljena leta 1780 na osnovi Obče šolske uredbe iz leta 1774 in da je torej imela splošne značilnosti takratnih podeželskih trivialnih šol. Kot njeno posebnost in odliko bi lahko ocenili v šolski kroniki navedeni podatek, da je šola bila ustanovljena kot dvorazrednica, to pa je bila za vaške trivialke takrat redkost. Navedbo kronike potrjujejo podatki o učiteljih, saj sta delala od samega začetka na šoli po dva - nadučitelj in podučitelj. Šola je torej imela dva oddelka z učenci različnih razredov, ki smo jih omenili v uvodu. O šolski zgradbi, učiteljih, učencih in organizaciji pouka ter drugih zanimivostih bomo govorili v posameznih poglavjih.

Zgodovina šolskih zgradb

Kje se je izvajal občasni prostovoljni pouk od leta 1744 do ustanovitve šole leta 1780, lahko samo ugibamo. Mogoče v župnišču ali mežnariji. Tudi o tem, kje so bili šolski prostori-učilnica v prvem obdobju delovanja šole, nimamo še nobenih oprijemljivih dokazov. Kjerkoli je šola že bila, je po vsej verjetnosti imela v prvih letih samo eno učilnico. Možno je, da so imeli pouk v pritlični zgradbi, takrat verjetno mežnariji, pri cerkvi sv. Barbare. O tej zgradbi zvemo iz vizitacijskega zapisnika za leto 1805 naslednje: "Pri cerkvi je precej prostorno šolsko poslopje, vendar je nedograjeno in neuporabno zaradi razpok v zidu in raznih za popolno usposobitev poslopja potrebnih izboljšav." Iz povedanega bi sledil zaključek, da je bila šolska zgradba v slabem stanju, vendar je to bila šolska stavba. Vizitacijsko poročilo za leto 1806 omenja šolsko poslopje dvakrat, in sicer: "Pri šolskem poslopju za njegovo izboljšanje in uporabnost ni bilo nič narejeno." In na drugem mestu: "Šolsko poslopje je na razpolago, vendar ni uporabno (nicht zu bewohnen)." Tudi vizitacijsko poročilo za leto 1807 govori dvakrat o šoli. "Mežnarija nasproti cerkve je bila v preteklem letu zgrajena, vendar razred v njej ni bil urejen."

V drugem odstavku pa pravi: "Pri šolskem poslopju je pouk določena soba usposobljena le za poletni tečaj, ker v njej ni peči in oken, vendar bi to bilo mogoče urediti do zime."

Novo šolsko poslopje so torej gradili zelo počasi. Vizitacijski zapisnik za leto 1810 omenja šolo, vendar ne pove nič o šolskem poslopju. Pač pa v župnijski kroniki, ko omenja učitelja ŠKRABARJA, najdemo pripis, da je le-ta leta 1811 imel 38 učencev in lepo učilnico. Vizitacijski zapisnik za leto 1814 pa govori o lepem novozgrajenem šolskem poslopju. Iz navedenega lahko sklepamo, da je bilo novo šolsko poslopje zgrajeno okrog leta 1810. Kakšno je bilo to novo šolsko poslopje, iz navedenih dokumentov ne zremo, to nam nazorno prikazeta dve risbi oziroma risba in slika iz leta 1815 in leta 1819. Leta 1815 so morali župniki poslati na škofijo skico (karto) svoje župnije z nekaterimi podatki. Takratni barbarski župnik REINDLER se je zelo potrudil in narisal barvno karto, ki jo hranijo v Pokrajinskem arhivu v Mariboru -Škofijski arhiv. Na tej karti je narisano tudi šolsko poslopje kot enonadstropna hiša pri cerkvi sv. Barbare. To je današnja stanovanjska hiša Lada ŠTUMBERGERJA. Drugič je poslopje upodobljeno na freskni sliki pod cerkvenim korom v cerkvi sv. Barbare. Podoba je leta 1819 naslikal LEDERWASCH. V kasnejših dokumentih imenujejo to poslopje Šolski hram hišna številka 2. Sestavljalec šolske kronike je napisal, da je bilo leta 1870 šolsko poslopje last šolske občine. V njem sta bili dve učilnici velikosti 616 in 594 kvadratov. Učiteljevo stanovanje je obsegalo dve majhni sobi, podstrešno sobico, kuhinjo, shrambo in klet. Podučitelj je imel le majhno, vlažno sobo. Učilnici sta bili nizki in za obiskujoče učence premajhni, vendar uporabni. Šolska zgradba je bila v dobrem stanju. Takšno je torej bilo okrog leta 1810 zgrajeno novo šolsko poslopje, kasneje imenovano tudi "stara šola". Iz navedenih podatkov lahko zaključimo, da je bilo to šolsko poslopje grajeno po takratnih predpisih za dvorazrednice s 150 -

175 učenci. V tej zgradbi je potekal pouk vse do leta 1874, ko je krajevni šolski svet sklenil zaradi močnega povečanja šoloobiskujočih otrok kupiti v Cirkulaneh hišo številka 28 z gospodarskim poslopjem in nekaj zemlje (to je zgradba ob šoli stoječega učiteljskega doma). V tem poslopju, ki so ga kupili za 4.900 goldinarjev, so uredili tretjo učilnico in stanovanje za učitelja in organista.

Hkrati je bilo sklenjeno, da se razpiše še eno učiteljsko mesto in da se naj šola razširi na trirazrednico.

Stalno naraščanje števila učencev je povečevalo prostorsko stisko, in tako so v krajevnem šolskem svetu začeli razmišljati o gradnji novega šolskega poslopja. O tem zvemo iz šolske kronike za leto 1891/92, da je posebna komisija pri šolskem svetu sklenila na šolski njivi zgraditi petrazredno šolsko zgradbo. Staro šolsko poslopje na hišni št. 2 bi naj adaptirali za učiteljska stanovanja. Šolski svet je 23. sept. 1894 dokončno odločil, da se bo novo šolsko poslopje gradilo poleg šolskega poslopja na št. 28, in sicer na šolskem vrtu. Zgradba bi naj imela "samo" 6 učilnic. Potrjen je bil sklep, da se prostori v pritličju starega šolskega poslopja na št. 2 uredijo za učiteljska stanovanja, v prvem nadstropju pa pripravi stanovanje za zdravnika. Šola bi naj imela tri deške in tri dekliške razrede pod enotnim vodstvom. Šolski svet je ponovno sklepal o gradnji šole januarja 1895 in sklenil: "Stavilo se bode novo šolsko poslopje, ki bode imelo sledeče prostore: 6 učilnih sob, vodnjak, 1 konferenčna soba, 1 soba za učila, potrebno število stranišč, drvarnico, nadučiteljsko in 2 učiteljski stanovanji. Šolska hiša Cirkuljane št. 2 se predela v učiteljska stanovanja; po možnosti se naredi tukaj tudi stanovanje za cerkovnika." Sklenjeno je bilo tudi, da se potrebna finančna sredstva za gradnjo nove šole najamejo kot posojilo pri Štajerski hranilnici. Leta 1896 je šolski svet naslovil prošnjo na "Nj. Veličanstvo, presvitlega cesarja za podporo k stavbi novega šolskega poslopja". Prošnjo je predal predsednik krajevnega šolskega sveta in šolskega ogleda gorlski grof

WURMBRAND, vendar ni bila uslišana. Zanimivo je pri tem sporočilo šolske kronike: "Dalje se je udom naznanilo, da je Steierm. Sparcasse voljna dati kot prispevek k stavbi 1.042 gld.10 kr., če se bode na novi šoli nemščina v večjeji meri gojila." Šolski svet je ta predlog odklonil. Na seji 23. julija 1896 je šolski svet po licitaciji oddal gradnjo šole in sklenil, da mora biti stavba v surovem stanju pod streho do 1. sept. 1897, graditelj pa jo je dolžan do 1. julija 1898 predati šolskemu svetu. Obrtniška dela so oddali raznim obrtnikom iz Ptuja, medtem ko so dobavo kamenja, peska in opeke prevzeli domačini. (A. KORENJAK dobavo 343 m³ kamenja in 642 m³ peska, A. REICHER izdelavo 285.000 komadov zidne opeke -opeko so žgali doma). Izdelavo ograje okrog šolskega vrta je prevzel župnik. Za gradnjo novega šolskega poslopja so porabili 47.198 kron, za nakup šolske opreme 2.385 kron, za kapelico ob šolskem poslopju, v njej je stal kip sv. Barbare, 678 kron, za postavitvev ograje 621 kron in za drvarnico in druge stroške 1.206 kron. Stroške gradnje novega šolskega poslopja in popravila starih šolskih hramov so plačali z denarjem, ki so ga do polovice zbrale občine, ostalo so vzeli kot posojilo. Za vračilo posojila so se obvezale takratne občine. Za vsa dela so porabili 61.871 kron.

Točnega datuma, kdaj so se začela dela na novi šolski zgradbi, kronika ne navaja. 27. julija 1897 so v severnem vogalu stavbe vgradili temeljni kamen in k njemu položili steklenico, v katero so spravili papir s sklepom šolskega sveta o gradnji šole. Domači župnik je ob navzočnosti učencev, staršev, učiteljev in gostov blagoslovil temeljni kamen. 11. novembra 1898 je bil tehnični pregled, 13. nov. pa slovesna blagoslovitev novega šolskega poslopja, ki jo je v navzočnosti množice domačinov in gostov opravil završki dekan Josip KRALJ. 14. novembra je v novi šestrazredni šoli začela delo šestrazredna ljudska šola pri sv. Barbari v Halozah.

Slovesnosti ob dograditvi novega šolskega poslopja so se udeležili mnogi gostje, starši in učenci. Med gosti so bili: Okrajni glavar baron ABFALTERN, okrajni šolski nadzornik Ivan RANNER, završki dekan Josip KRALJ. Vsi trije so na slovesnosti tudi govorili. Kronist posebej omenja temo dekanovega govora- Šola je za cerkvijo prva hiša in učitelj za duhovnikom prva oseba v župniji. Na slovesnosti so bili tudi grof ALMEIDA z Borla in zastopnik vojske BRAGANKA. Prisostvovalo je še duhovništvo in učiteljstvo iz sosednih župnij in šol. V imenu krajevnega šolskega sveta je govoril njegov predsednik, domači župnik Franc MURKOVIČ. Zahvalil pa se je vsem govornikom in še posebej članom okrajnega in krajevnega šolskega sveta, "da sta povzročila stavbo", šolski upravitelj Anton OGORELEC, v imenu šolske mladine pa učenka Terezija KORENJAK, kasnejša dolgoletna učiteljica. Poročilo o novi šolski zgradbi pa je prinesla tudi Domovina 31. marca 1899. Poročevalec, ki se je skrtil pod psevdonim Vandrovček, je napisal: "Zato pa sem bil ne malo iznenadjen, uzrvši njih novo krasno šolsko poslopje. Le-to je v istini dika kraja in čast gre vsem, ki so prispevali in še prispevajo gmotno, da se je zgradilo tako ponosno in veličastno. Še vaši potomci, Barbarčani, bodo ponosni zrlí na to zgradbo! Morate pa tudi svojo šolo prav ceniti in razumeti pomenljivi njen napis Mladini v pouk in odgojo. S tako šolo, in povrh še šestrazrednico, ne more se meriti z vami nobeden drug kraj v ptujskem okraju!"

V času gradnje novega šolskega poslopja je požar upepelil del poslopja hiše števil. 2, in tako sta ostala upravitelj OGORELEC in podučitelj MOHORKO brez stanovanja, onespособljeni pa sta bili tudi dve učilnici. Slednji so začasno preselili v sosedno hišo števil. 27 (takrat PODHOSTNIK, kasneje RAJHER - BRAČIČ in sedaj pošta, krajevni urad). Učitelja sta začasno stanovala v župnišču. Poslopje so v nekaj mesecih zasilno popravili.

Ko je novo šolsko poslopje bilo dograjeno in se je v njem začel pouk, so ostale učilnice v starih šolskih hramih prazne. S stanovanji v novi šoli pa so bile ustvarjene tudi boljše stanovanjske razmere za učitelje. Po že omenjenih sklepih krajevnega šolskega sveta so obe stari zgradbi temeljito popravili. Stroški popravil so znesli okrog 10.000 kron. Nadstropje šolskega hrama številka 2 so skoraj v celoti prenovili in mu naredili novo ostrešje. Zgradbo so oddali v najem trgovki Luciji ZORKO. Leta 1905 so ZORKOVI iz nenavedenega vzroka odpovedali in del prostorov namenili novoustanovljeni posojilnici. Toda že leta 1908 so celotno zgradbo prodali trgovcu STARČIČU. Posojilnici so dovolili poslovati v šolskih prostorih. To zgradbo je po vojni kupil trgovec Franjo ŠTUMBERGER in imel v njej trgovino vse do nemške okupacije. Sedaj je to stanovanjska hiša učitelja Ladislava ŠTUMBERGERJA. Tudi šolski hram hišna številka 28 so obnovili in preuredili v stanovanja za učitelja, šolskega slugo in cerkvnika, k temu pa še občinsko pisarno in društveno sobo za Bralno društvo. Ko so organizirali pletarski tečaj in kasneje tudi pletarsko šolo, so nekdanjo učilnico preuredili v pletarsko učilnico, v gospodarskem poslopju pa so imeli skladišče. Že med vojno so premestili pletarsko šolo v Strnišče na Dravskem polju, in tako je ostala učilnica prazna. Leta 1919 so pletarsko učilnico pregradili za potrebe pošte. V tem času so obnovili tudi gospodarsko poslopje in ga dali v najem ključavničarju A. KLAJDERIČU. Po izselitvi pošte v zasebno hišo takratnega poštarja Andreja PETROVIČA je dobilo prostore v uporabo Bralno društvo in kasneje Sokol. Tako je bilo do okupacije. Po letu 1945 je poslopje v celoti namenjeno za stanovanja učiteljev. Gospodarsko poslopje pa je bilo preurejeno v delavnice tehničnega pouka.

Zaradi naraščanja števila šoloobveznih otrok pa je tudi novo šolsko poslopje postalo premajhno in agilni upravitelj OGORELEC je začel akcijo za dograditev dveh učilnic in telovadnic. Zaradi nasprotovanja župnika VOGRINA se je stvar vlekla skoraj tri leta. Pojavili so se

predlogi, naj se potrebne učilnice uredijo v starem šolskem poslopju ali pa se naj v učilnice preuredi upraviteljevo stanovanje. Končno je zmagal predlog, da se prizidajo novemu šolskemu poslopju še dve učilnici, telovadnica in šolska kuhinja. Zopet so všolane občine najele kredit in leta 1913 je bil prizidek gotov. Tako je šola dobila svojo dokončno podobo. Bila je to takrat ena najlepših in največjih ljudskih šol na vasi daleč naokoli. Med obema vojnama šolske zgradbe niso spreminjali in popravljali. Šolsko poslopje je bilo v času nemške okupacije močno poškodovano. Dotrajala pa so tudi okna, vrata, podi in klopi. Velika obnovitvena dela, ki so trajala več let, so začeli leta 1954, ko so bila zamenjana in povečana okna, opravljena je bila delna elektrifikacija in obnova podov, urejena okolica in igrišče, podrti stara drvarnica, urejen alpinetum in opravljena še druga dela. Dela je s posojilom pomagal financirati Okrajni ljudski odbor Ptuj, mnogo pa so prispevali tudi prebivalci in učenci s prostovoljnimi deli. V naslednjih letih je dobila šola vodovodno napeljavo in centralno kurjavo. Urejene so bile specializirane učilnice in delavnice tehničnega pouka. Šola je dobila sporni živalski vrt. Nekdanja dvorana v cerkvi sv. Katarine je bila preurejena za šolsko telovadnico. Asfaltirana je bila neposredna okolica šole. Večina teh obnovitvenih in posodobitvenih del je bila opravljena v času upraviteljevanja Lada ŠTUMBERGERJA. Vsa stanovanja v šolskem poslopju so bila preurejena v šolske učilnice in kabinete. Oba prednja vhoda sta bila zazidana, tako se uporabljata sedaj samo dva zadnja vhoda.

Razvoj organizacije šole in pouka

Po trditvi v šolski kroniki je bila naša šola ustanovljena kot dvorazrednica, imela je dva oddelka. Ker je gotovo, da je imela šola prva leta po ustanovitvi samo eno učilnico, je bil pouk organiziran tako, da sta imela oddelka pouk vsak drugi dan, ali pa eden dopoldan, drugi popoldan. V novi šoli sta bili dve učilnici in pouk je potekal lahko

vsak dan celodnevno. Šolsko leto se je začelo oktobra in končalo septembra. Razdeljeno je bilo na dva tečaja-semester. Prvi se je končal za veliko noč, drugi pa septembra. Po vsakem semestru so izvedli preverjanje znanja učencev. Po prvem semestru je pri preverjanju znanja kot nadzornik sodeloval domači župnik (imenovan šolski ogleda), ob koncu drugega tečaja pa završki dekan ali celo kakšen višji nadzorni organ iz vrst cerkvene gosposke. V šoli so se učili računstvo, pisanje, čitanje, verouk in nekaj domoznanstva. Ker je bil obisk pouka prostovoljen in so starši otroke zaradi kmečkih del često zadrževali doma, pozimi pa niso hodili k pouku, ker niso imeli primerne obutve in obleke, je bil šolski uspeh na splošno slab.

Osnovni predmetnik in učni program je trivialnim in kasnejšim ljudskim šolam predpisovala državna oblast. Strokovni nadzor nad trivialnimi šolami so imele cerkvene oblasti od župnika do škofa. Z državnim zakonom iz leta 1869 so postale ljudske in druge šole državne ustanove, nadzor nad njihovim delom so opravljali od državnih (deželnih) oblasti postavljeni nadzorniki. Na šoli v Cirkulanah je bil učni jezik vedno slovenski, nemščino so učili le kot predmet nekaj ur na teden. Omenili smo razne pritiske, da bi nemščini dali več časa, vendar je krajevni šolski svet takšne predloge in zahteve vedno zavrnil.

Omenili smo že, da je nastopilo novo obdobje v slovenskem ljudskem šolstvu leta 1869 s šolskim zakonom. Deset let po izidu tega zakona je postala naša šola trirazrednica. Dobila je tretjo učilnico in v šolskem letu 1880/81 tudi tretjega učitelja. Leta 1898 je šola z novim poslopjem dobila šest učilnic in bila hkrati razširjena v šestrazrednico kot ena redkih na slovenskem delu Štajerske. To trditev podpira podatek, da je bilo leta 1900 na vsem ozemlju slovenske Štajerske samo sedem šestrazrednic. Leta 1905 je bila šola razširjena na sedemrazrednico in leta 1913, ko je bila gradbeno razširjena, je dobila prvo vzporednico. Leta 1928 je dobila odobreni dve vzporednici, leta

1935 pa celo štiri vzporednice, tako da je imela 11 oddelkov. Vzporednice so imeli prvi štirje razredi. Nemški okupator osnovnega statusa šole ni spreminjal. Takoj po osvoboditvi so šolsko poslopje, ki so ga okupatorji uporabljali v zadnjem letu za vojaštvo in delovne bataljone, s prostovoljnim delom zasilno uredili in 30. maja 1945 so začeli ponovno slovenski pouk. Zaradi pomanjkanja učnih moči sta delovala junija in julija samo dva oddelka z izmenskimi pouki. Šolsko leto 1945/46 je šola začela s šestimi razredi in desetimi oddelki (3 vzporednice prvega, dve vzporednici drugega in tretjega razreda). V šolskem letu 1953/54 je bilo enajst oddelkov osnovne šole in štirje oddelki nižje gimnazije, skupaj torej petnajst. V letih 1964-1977 je bilo na šoli po 17 oddelkov. Vsi razredi so imeli vzporednice. Na šoli je bil najprej eden, sedaj sta dva oddelka podaljšanega bivanja. V šolskem letu 1967/77 je bil po 57 letih prvi razred brez vzporednice. To je odraz hitrega zmanjševanja rodnosti in naravnega prirastka. Od leta 1949 do leta 1957 je delovala na šoli nižja gimnazija. Nato je postala šola popolna osemletna osnovna šola in ostala takšna do danes. Od leta 1975 je tudi centralna šola s podružnično šolo v Zavrču.

Od ustanovitve šole do leta 1880, torej polnih sto let, sta delali na šoli po dve učni moči, učitelj oziroma nadučitelj in podučitelj. Leta 1880 je šola dobila tretjo učno moč. Takrat je hodilo v šolo 307 učencev, torej nad 100 učencev na učitelja. Z razvojem šole je raslo število razredov, in še posebej oddelkov, pa tudi število učiteljev. Ta razvoj nam kaže pregledna tabela.

Šolsko leto	Š t e v i l o				
	razredov	oddelkov	učencev	učiteljev	učencev na učitelja
1879/80	3	3	307	3	102
1889/90	3	3	343	3	111
1899/1900	6	6	453	6	75
1919/20	7	6	492	8	61
1939/40	7	11	578	11	53
1945/46	7	10	501	10	50
1953/54	8	15	588	15	39
1967/68	8	18	545	20	27
1981/82	8	14*	339	18	19

*Opomba: K temu je pripisati 2 oddelka podaljšanega bivanja.

Poimenovanje šole

Na predlog Krajevnega odbora zveze borcev NOV

Cirkulane je občinska skupščina Ptuj z odločbo št. 022 - 28/62 - FR z dne 20. XII. 1962 preimenovala dotedanjo Osnovno šolo Cirkulane v

OSNOVNO ŠOLO MAKSA BRAČIČA CIRKULANE

1. maja 1963 je bila na šoli slovesno odkrita plošča z napisom:

OSNOVNA ŠOLA MAKSA BRAČIČA, KI JE LETA 1945 JUNAŠKO PADEL ZA OSVOBODITEV DOMOVINE. Ploščo je odkril najaktivnejši organizator narodnoosvobodilnega gibanja v našem kraju in takratni predsednik krajevnega odbora Zveze borcev NOV Anton GOL.

Kdo je bil Maks BRAČIČ? Rojen je bil 14. marca 1921 v Cirkulanah. Mati - vdova je bila kmetica in gostilničarka v Cirkulanah, po poreklu iz narodno zavedne družine MESARIČEV iz Selnice ob Dravi. Tako je bil Maks vzgojen v naprednem duhu. Kot naraščajnik je telovadil pri Sokolu. Potem ko je končal šest razredov domače osnovne šole, je odšel v ptujsko gimnazijo in opravil leta 1934 malo maturo. V jeseni istega leta se je vpisal po vzgledu starejšega brata Vladimira -

Mirka na učiteljišče v Mariboru. Tu ga je doletela nacistična okupacija. Do oktobra 1941 je živel doma v Cirkulanah. Ker ni hotel nadaljevati šolanja na nemških šolah in je izražal protinacistično prepričanje, mu je grozila aretacija ali vsaj prisilna mobilizacija za delo v Nemčiji. Temu se je izognil tako, da je jeseni 1941 skupaj z bratrancem Frančkom KOZELOM pobegnil v Ljubljano. Tu se je vpisal v 4. letnik učiteljišča. Živel je ob podpori sorodnikov in Rdečega križa. Bil je vključen v organizacijo Osvobodilne fronte. Pred aretacijo se je februarja 1942 umaknil v ilegalo in se tudi izpisal iz šole. Marca 1942 je bil pri eni od racij zajet in postavljen pred vojaško sodišče, ki ga je obsodilo na pet leta zapora. Kazen je prestajal po raznih zaporih v Italiji, kjer je zbolel za tuberkulozo, zato je bil pomiloščen. Zdravil se je v Kolmanovem gradu v Ljubljani. Od tod se je ponovno povezal z organizacijo Osvobodilne fronte in septembra 1944 po partizanski javki zapustil Ljubljano v smeri Postojne. Od tod je s kurirji odšel na Dolenjsko, kjer se je vključil v jurišni bataljon 18. divizije. Sodeloval je v vseh borbah bataljona in bil tudi ranjen in odlikovan. Zaradi izrednega junaštva in discipliniranosti je v dobrih šestih mesecih napredoval od borca do pomočnika političnega komisarja jurišnega bataljona. Kmalu po prihodu v bataljon je bil sprejet za člana Komunistične partije. 12. aprila 1945 je bil v bojih v Suhi Krajini ranjen. Prestreljena je imel pljuča. Ko bi bil dobil hitro zdravniško pomoč, bi lahko kmalu ozdravel. Ker pa so ga več ur prenašali in vozili v centralno partizansko bolnišnico Jelendol sredi kočevskih gozdov, je prišlo do močne notranje krvavitve. V bolnišnico so ga pripeljali nezavestnega. Kljub transfuziji ni bilo pomoči, in tako je 13. aprila ob 12. uri umrl. Pokopan je na pokopališču pri bolnišnici. Maks je bil kot otrok miren, v mladeniški dobi pa se je razvil v družabnega in iskrenega tovariša. Zato so ga imeli radi sošolci in njegovi partizanski tovariši. Igral je kitaro in rad je prepeval. V osnovni šoli je bil odličen učenec, kasneje pa marljiv dijak. Zelo rad je čital. Kot dijak učiteljišča je nekajkrat nastopil kot igralec v dramski sekciji domače sokolske čete.

Učenci

Omenjali smo že, da so bili prvi občasni in prostovoljni učenci od leta 1744 do ustanovitve šole mladinci v starosti od 14-16 let. Tudi po ustanovitvi šole so hodili v šolo le prostovoljci, stari po večini 11-14 let. V času pomladanskih in jesenskih kmečkih opravil so često izostajali od pouka. Prvi dokumentirani podatek o številu učencev imamo iz župnijske kronike, kjer je povedano, da je bilo leta 1811 na šoli 38 rednih učencev. Za leto 1819 pravi vizitacijski zapisnik, da je bilo šoloobveznih 77 otrok, k pouku jih je prihajalo 65. Za leto 1821 poroča Schmutz o 93 učencih. Po podatkih šolske kronike jih je bilo leta 1833 enako številó. Za naslednja leta navaja šolska kronika naslednje podatke o številu učencev: leta 1843 jih je bilo 173, leta 1853 samo 140 in 1863. leta 155. Zadnji podatek se nam zdi nerealen, saj imamo na razpolago drugo navedbo (Hlubek), ki pravi, da je bilo na šoli pri sv. Barbari leta 1860 240 rednih in 156 nedelj-skih učencev. Za leto 1870 navaja kronika 480 šoloobveznih otrok, k pouku pa jih je hodilo 220, torej niti polovica. O šolskem obisku nam pove šolska kronika za leto 1875 naslednje: "Dvorazrednico je obisko-
valo 1875. leta 275 od 517 šoloobveznih otrok. Obisk 13- in 14-letnih
otrok je bil zelo slab; izstopali so že tudi 11- in 12-letni otroci, po-
sebnó ubožni in službujoči. Zamude so se milostno obravnavale, da se
ne bi odpor proti šoli povečal." Povedano nam govori, da tudi naši vrli predniki šole niso sprejemali s posebnim navdušenjem predvsem zato, ker jim je odtegovala otroke od domačega dela. Iz znanih podatkov lahko spoznamo, da se je šolski obisk začel izboljševati po letu 1869, ko je obiskovanje šole postalo obvezno in so lahko starše klicali na odgovornost ter jih celo kaznovali, če niso pošiljali otrok redno k pouku. Posebnó hitro se je šolski obisk popravil po tem, ko je postal šolski upravitelj Anton OGORELEC (1894), ki je obiskoval starše in jih prepričeval, zakrknjene pa tudi prijavljal za kaznovanje. Splošen napredek kaže že naslednji podatek za leto 1895, ko je hodilo

v šolo 451 od 483 šoloobveznih otrok. Od leta 1900 naprej kronika ne omenja več šoloobveznih otrok, ki ne bi hodili v šolo. Leta 1909 je hodilo v šolo 542 učencev, leta 1919 jih je bilo 492 in leta 1936 kar 594. Leta 1946 sta hodila v šolo 502 učenca. Po šolski kroniki je imela šola največ učencev v šolskem letu 1954/55, ko jih je bilo 633. Po tem letu je začelo število učencev počasi padati, tako da jih je bilo leta 1969 še 515, leta 1975 samo še 410 in v šolskem letu 1981/82 jih hodi v šolo 339, od tega iz domačega šolskega okoliša samo 270. Ostali prihajajo iz završkega šolskega okoliša, ker ima šola v Zavrču samo 5 razredov. V zadnjem šolskem letu ima šola 14 rednih in dva oddelka podaljšanega bivanja.

Nekdaj je večina učencev po končani šolski obveznosti ostajala doma in skupno s starši životarila. Le posamezniki so se po odsluženju vojaških obveznosti napotili v svet za boljšim kosom kruha. Prva leta po osvoboditvi je klicala obnova, in vedno več odraslih se je odselilo. Mladina se je zelo počasi vključevala v srednje šole in v uk. Toda tudi pri tem je prišlo do sprememb, in vedno več se jih je vključevalo v nadaljnje izobraževanje. K temu je še posebej pripomogla nižja gimnazija, ki je odpirala večje možnosti, in tako je vsako leto po končani šoli ostajalo doma vedno manj mladih. O tem nam zgovorno pričajo tudi podatki iz šolske kronike. Tako navaja kronist za šol. leta 1971/72 do 1974/75 o tem naslednje: V štirih letih je uspešno zaključilo osmi razred 147 učencev. Od teh jih je 42 ali 28,6% nadaljevalo šolanje na srednji šoli, 91 ali 61,9% se jih je vključilo v uk in samo 14 ali 9,5% jih je ostalo doma. Skoraj vsi učenci se šolajo s štipendijami. Iz drugih podatkov zvedemo, da jih največ nadaljuje šolanje na srednjih strokovnih šolah (pedagoška, ekonomska, medicinska) in le redki na gimnaziji.

Učiteljstvo

V farnih šolah so učili duhovniki in organisti. Obča šolska uredba iz leta 1774 je določila, da na trivialnih šolah učijo učitelji, ki so za to delo posebej usposobljeni. Ti učitelji, često tudi odsluženi vojaki, so opravili le nekajmesečni tečaj. Od leta 1802 do 1850 je tak trimesečni tečaj obstajal tudi pri mariborski glavni šoli, kjer so šolali organiste in učitelje ljudskih šol. Izobrazba teh učiteljev je bila zelo skromna. Učitelji trivialnih šol so imeli tri nazive: nadučitelj (upravitelj), učitelj in podučitelj ali pomožni učitelj. Slednji so se često za svoje delo usposobili pri nadučitelju. Večina vaških trivialk je imela le enega učitelja. Učitelji na trivialkah so bili obvezno tudi organisti in cerkovniki (mežnarji). V nastanitvenih listinah (fasijah) so jim bili določeni letni prejemki, ki so jih sestavljale naturalne dajatve (bera ali zbirca žita, vina ipd.), šolnina, užitek od zemljišča in druge prostovoljne dajatve v denarju ob raznih cerkvenih opravilih -blagoslovitve, poroke ipd. Glavne prejemke je dovilal za opravljanje organistovega dela. Za učitelja je bilo še posebej ponižujoče, ker je zbirco pobiral sam od hiše do hiše. Tako je bil učitelj materialno povsem odvisen od dobre volje staršev, sicer pa od duhovščine in šolskega patrona. Učitelji niso imeli nobenega varstva za starost, zato se je zgodilo, da je učitelj, ki zaradi starosti ni mogel več poučevati in opravljati cerkveniške oziroma organistovske službe, postal občinski revež, ki je smel beračiti od hiše do hiše. Isto je veljalo za njegovo vdovo in otroke, ki so bili ob njegovi smrti povsem prepuščeni dobri volji srenje. Čeprav je bil leta 1850 trimesečni učiteljski tečaj podaljšan na eno leto in leta 1862 na dve leti, se splošni položaj učiteljstva ni izboljšal. Do tega je prišlo šele leta 1869 z novim zakonom, ki je dal učiteljem na ljudskih šolah status deželnega uradnika in jim zagotovil redne letne prejemke v denarju. S tem letom pa je tudi začelo delovati triletno učiteljišče, ki je že leta 1874 preraslo v štiriletno in ostalo takšno do leta 1929. Toliko o učiteljih in njihovem položaju

na splošno. Poglejmo sedaj, kaj nam govorijo dokumenti o učiteljih na naši šoli.

V vizitacijskem zapisniku župnije sv. Barbare v Halozah smo za leto 1815 odkrili navedbo, da so znašali letni dohodki mežnarja in učitelja 18 mernikov žita srednje vrednosti, 32 mernikov ajde, prostovoljno zbirco vina in nekaj denarnih prispevkov pri blagoslovitvah. Vizitator pravi, da je s temi dohodki učitelj živel zelo borno in je s težavo preživel ženo in 5 otrok. Tudi v starejših vizitacijskih zapisnikih je omenjen "Schulmeister und Mesner". V vseh pa ga najprej ocenjujejo kot mežnarja in organista in šele na koncu doda tudi oceno njegovega dela kot učitelja. V letih 1806 -15 je vizitator šolnika pohvalil, češ da opravlja cerkveno službo vestno in prizadevno, da so duhovniki in farani z njim zadovoljni ter da je tudi v šoli uspešen. Redne so tudi pripombe o njegovem slabem gmotnem položaju.

Sestavljalec šolske kronike nadučitelj SILVESTER opisuje gmotni položaj in njegove naloge na osnovi podatkov za leto 1833 takole:

"Učitelj je dobival zbirco sestojčo iz 22 mernikov žita srednje vrednosti, 32 mernikov ajde, prostovoljno zbirco kodelje in prostovoljno zbirco vina v poprečni vrednosti 100 goldinarjev. Skupna vrednost navedenih prostovoljnih dajatev naj bi znašala letno 254 goldinarjev. V dokumentih je najti naslednjo pripombo: Kot učitelj ne dobi prav nobenih prejemkov, temveč samo kot organist in cerkovnik. K temu je prišteti še nepomemben dodatek za zvonjenje in blagoslovitve. Nadalje je za čas od leta 1833 do 1869 ugotovljeno, da je bil učitelj vedno tudi organist in cerkovnik. K učiteljevim dolžnostim je šteti: učitelj mora letno opraviti dva preizkusa znanja, in sicer enega pod predsedstvom krajevnega župnika in drugega pod predsedstvom dekana iz Zavrča in ob prisotnosti mnogih drugih cerkvenih in posvetnih prijateljev šole. Poleti mora učitelj vsak dan skupno z učenci prisostvovati maši. K temu mora voditi nedeljsko šolo, prisostvovati verskim vajam in se skupno z učenci štirikrat letno spovedati. V času pouka mora

učitelj s srednje velikim zvonom ob 9.30 uri naznaniti začetek pouka. Ta navada se je ohranila do današnjih dni, le da se sedaj zvoni ob 8.30 uri." (Navada zvonjenja ob 8.30 uri je ostala še vse do druge svetovne vojne, saj se je celodnevni pouk začel ob 9 uri. Zvonjenje pa je bilo znak tudi za tiste kočarje in viničarje, ki so hodili h kmetom na dnino brez hrane.

S šolskim zakonom leta 1869 so postali učitelji državni-deželni uslužbenci z redno letno plačo po plačilnih razredih. Poleg plače so imeli pravico do brezplačnega stanovanja, ki ga je moral priskrbeti krajevni šolski svet. Kasneje so dobivali v naturi tudi drva - poročeni 13 m³, samski 9 m³. Kolikšna je bila ta državna plača, zvedo iz šolske kronike za leto 1879. Nadučitelj SILVESTER je imel letno 550 goldinarjev redne plače in 50 goldinarjev funkcijske doklade; podučitelj KELC je dobil 330 goldinarjev in 100 goldinarjev dodatka od krajevnega šolskega sveta. Učiteljica ženskih ročnih del (Industriellehrerin) RAKUŠEVA je dobivala za šest mesecev po dve tedenski uri 80 goldinarjev. Katehetu je moral plačevati ure verouka krajevni šolski svet. Leta 1899 je izšla nova postava o učiteljskih plačah na Štajerskem. Po tej so bile ljudske šole razvrščene v štiri krajevne razrede z različnimi plačami za učitelje. Razlika med prvim in četrtilim razredom je znašala 200 goldinarjev. Učitelji so bili razvrščeni v štiri plačilne razrede, učiteljice pa samo v dva spodnja razreda (razlika 200 goldinarjev). Zanimiv je 12. člen postave, ki ga zato v celoti navajamo.

"Možitev nadučiteljice ali učiteljice ima veljati kot samovoljna odpoved službe.

Izjemoma more deželni šolski svet po zaslišanju krajevnega in okrajnega šolskega sveta /oziroma mestnega šolskega sveta/ v posebno ozira vrednih slučajih dovoliti možitev nadučiteljic ali učiteljic z učiteljem."

Po določitih te uredbe so imeli učitelji na šoli pri sv. Barbari naslednje letne prejemke: nadučitelj OGORELEC 1950 kron, od tega 1200

kron plače, 400 kron službene in 350 kron opravilne doklade; učitelj FRIEDL 2.200 kron, od tega 1400 kron plače in 800 kron službene doklade; učitelj SARK in ŠERONA po 1.200 kron plače, učiteljica pripravnic FREUENSFELD 1.000 kron plače in provizorični učitelj KOSI 840 kron nagrade. Zadnji podatki o plačah učiteljev so navedeni v kroniki za šolsko leto 1931/32. Mesečno je dobil upravitelj in najstarejši učitelj KOSI 3.059,- din, najmlajša učiteljica GORJANC pa 1.353,50 din. Učitelji so k plači dobili še po 4,5 m³ drv, ki jih je oskrbel krajevni šolski svet.

Učitelji na sploh in tudi tisti na naši šoli so bili poleg svojega osnovnega poklica z delom v šoli in zunaj nje tudi ljudski prosvetitelji in kulturni delavci, nekateri pa tudi širše družbeno aktivni, tako da so se vpisali v zgodovino kraja. V starejših obdobjih je bilo praktično edino zunajšolsko delo učiteljev orglanje in vodenje cerkvenega pevskega zbora. Po poročilih kronike so zaključne preizkuse znanja zaključevali z mašo. Pomembnejše zunajšolsko delo se je začelo s prihodom Antona OGORELCA za šolskega upravitelja (1894). (O njegovem delovanju je pripravljen poseben sestavek). Na pobudo učiteljev je bilo ustanovljeno Bralno društvo Naprej in so bili posamezni učitelji njegovi odborniki, pevci, pevovodje, igralci, režiserji, tamburaši in knjižničarji od ustanovitve 1899 do ukinitve 1929. Učitelj je bil pobudnik in ustanovitelj sokolske čete, ki je nadaljevala s kulturno sekcijo tradicijo dramske aktivnosti. Po drugi svetovni vojni so bili učitelji med ustanovitelji IZUD Franček Kozel in kasneje igralci in režiserji. Bili pa so učitelji aktivni tudi v političnem življenju kraja, nekoč v strankarskem, večinoma v liberalnih krogih, kasneje v Osvobodilni fronti in Socialistični zvezi, Zvezi komunistov, pa tudi v organih ljudske oblasti. Učitelji so vodili razne gospodarske, gospodinjske, kuharske, šiviljske in druge tečaje. O najbolj zaslužnih učiteljih so napisani posebni sestavki.

Ob praznovanju 200-letnice delovanja naše šole smo zbrali podatke o vseh učiteljih in katehetih, ki so učili na šoli od njene ustanovitve do letošnjega šolskega leta. Naj jim bo to v spomin in priznanje.

Sestavljenec šolske kronike piše o prvih učiteljih naše šole tako:

"Prvi učitelj po izpovedbi imenovane gospe RAKUŠ je bil ŠKRABAR, za njim BERNHARD in potem MERKL. Podatkov o njih ni nobenih. Leta 1819 je prevzel nadučiteljsko mesto H. SCHWEIGEL."

SCHWEIGLA omenja tudi župnjska kronika. Pozneje našteva kronist učitelje po časovnem zaporedju. Pri tem pa opozori, da je bilo podučiteljev več, vendar jih ni navedel, oziroma ne pozna vseh njihovih imen. Etbin BOJC je v svojih doneskkih k zgodovini šolstva na Slovenskem proučil graške in druge arhive in tudi za našo šolo naredil podrobnejši imenski seznam učiteljev in podučiteljev za čas od leta 1780 do leta 1860. Mi smo oba navedena seznama dopolnili še s podatki iz kronike župnije sv. Barbare v Halozah. Za medvojno in povojno obdobje smo črpali podatke samo iz kronike naše šole. Za čas od leta 1780 do leta 1872 smo navedli imena vseh župnikov, ker so bili župniki praviloma predsedniki krajevnega šolskega sveta in tako imenovani šolski oglede, ki so predsedovali polletnim in letnim preizkusom znanja, često pa so tudi med letom obiskovali šolo in opravljali nekakšen strokovni nadzor. Udeleževali so se tudi domačih učiteljskih konferenc. Nekateri so verjetno bili tudi kateheti. Kaplan je bilo v omenjenem obdobju v župnji 30. Nekateri so ostajali samo nekaj mesecev, drugi leto dni. Mi smo v seznam vnesli imena tistih, ki so službovali več let in torej bili za gotovo tudi kateheti. Tu smo zaradi prostora malo nedosledni. Na osnovi povedanega smo naredili seznam vseh, ki so na šoli poučevali.

PRVI ZNAN UČITELJSKI ZBOR, OD LEVE NA DESNO STOJIJO:
UPRAVITELJ Anton Ogorelec, UČITELJI: Rudolf Friedl,
Vinko Šerona in Mirko Kosi.

SEDIJO: Ogorelčeva žena, Fridlova žena, Kosijeva žena
in Terezija Korenjak.

ŠESTI RAZRED LETA 1901: TABLICO DRŽI Terezija Korenjak

UPRAVNI ODBOR BRALNEGA DRUŠTVA " N A P R E J " IZ LETA 1901

MOŠKI KOMORNI ZBOR BRALNEGA DRUŠTVA " NAPREJ " IZ LETA 1908

Zap. števil.	Ime in priimek	Leta službovanja	Opomba
1.	Matjaž HOLC	1780 - 1782	kantor-organist, ki je zbiral in sam pisal pesmi
2.	Janez pl. LENZENBERGER	1780 - 1799	župnik, dr. sv. pisma in apostolski protonotar
3.	<u>Martin KLOJČNIK</u>	1782 - 1796	prvi šolski upravitelj
4.	Franc REINDLER	1788 - 1816	kaplan in župnik
5.	Bernard ZIMMERMAN	1782 - 1798	podučitelj
6.	Matija SALEK	1796 - 1796	podučitelj
7.	<u>MERKL</u>	1798 - 1810	verjetno upravitelj
8.	Franc ANŽIČ	1797 - 1797	podučitelj
9.	Peter MILINKOVIĆ	1799 - 1811	kaplan - katehet (iz Dalma- cije)
10.	<u>Jožef ŠKRABAR</u>	1809 - 1815	verjetno upravitelj; opom- ba učil leta 1815 v novi šoli
11.	Anton SELINŠEK	1811 - 1849	kaplan in župnik
12.	<u>Miha BERNHARD</u>	1813 - 1819	verjetno nekaj let upravi- telj
13.	Jožef PIHLER	1814 - 1819	kaplan - katehet
14.	Matija PAVEV	1819 - 1821	podučitelj
15.	Ana RAKUŠ	1812 - 1832	učila žen. ročna dela
16.	<u>Franc SCHWEIGEL</u>	1819 - 1932	nadučitelj (upravitelj)
17.	Andrej ČERNIVEC	1819 - 1823	kaplan, domačin iz Gruškovca
18.	Peter ŽIŽEK	1826 - 1838	kaplan - katehet
19.	Andrej DOLMAČ	1830 - 1832	podučitelj, učil le dobro leto
20.	Jožef PETRIČ ml.	1832 - 1835	podučitelj, verjetno tudi upravitelj
21.	<u>Karel SIMIČ</u>	1835 - 1854	nadučitelj, graščinski urad- nik
22.	Jožef WEIKSLER	1835 - 1850	učitelj
23.	Matija ZADRAVEC	1841 - 1848	podučitelj

24. Franc REPA	1849 - 1856	kaplan - katehet
25. <u>Franc VUČNIK</u>	1854 - 1872	nadučitelj
26. Janez WEIXL	1849 - 1870	župnik in dekan
27. Vid VIDOVIČ	1854 - 1855	podučitelj
28. Martin LUKMAN	1855 - 1859	podučitelj
29. Jožef ČUČEK	1856 - 1860	kaplan - katehet
30. Janez MAURUS	1859 - 1861	podučitelj
31. Božidar RAIČ	1860 - 1886	kaplan (1860-70) in župnik, narodni buditelj in poslanec
32. Josip ROJKO	1861 - 1861	podučitelj, učil manj kot leto
33. Jurij VAUPOTIČ	1861 - 1866	podučitelj
34. Franc FALK	1866 - 1866	podučitelj, učil samo en mesec
35. Janez KOSI	1866 - 1868	učiteljski pomočnik
36. Lenart VOGLAR	1868 - 1873	podučitelj
37. Jožef ZADRAVEC	1870 - 1872	kaplan - katehet
38. <u>Franc SILVESTER</u>	1872 - 1892	nadučitelj, ki je leta 1880 sestavil prvo šolsko kroniko
39. Franc FRIEDL	1878 - 1904	podučitelj in učitelj, pokopan na pokopališču v Cirkulanah
40. Hedvika RAKUŠ	1878 - 1886	nekvalif. učitelj. ročnih del
41. Ivan KELC	1879 - 1883	domačin, poduč. in učitelj
42. Franc SUHAR	1883 0 1883	učitelj, samo nekaj mesecev
43. Simon ŠALAMON	1880 - 1884	podučitelj
44. Jakob GOSNIK	1884 - 1887	suplent
45. Anton GRADIŠNIK	1887 - 1891	provizorični podučitelj
46. Simon GABERC	1872 - 1879	kaplan - katehet, prvi znan iz šol. kronike
47. <u>Franc BRENCE</u>	1892 - 1892	začasni šolski vodja
48. Martin MEŠKO	1879 - 1886	kaplan - katehet
49. <u>Franc PODOBNIK</u>	1892 - 1894	nadučitelj
50. Jožef KITEK	1892 - 1893	podučitelj
51. Gašper KAČIČNIK	1885 - 1886	kaplan - katehet

52.	Jožef SATLER	1886 - 1886	kaplan - katehet
53.	Martin KRALJ	1887 - 1891	kaplan - katehet
54.	Alojz VOJSK	1891 - 1892	kaplan - katehet
55.	Franc KOCBEK	1892 - 1898	kaplan - katehet
56.	Alojz KRIVEC	1894 - 1897	podučitelj
57.	<u>Anton OGORELEC</u>	1894 - 1914	nadučitelj, najbolj zaslužni učitelj šole
58.	Ivan VAUPOTIČ	1895 - 1896	kaplan - katehet
59.	Ivan WAKSLER	1896 - 1898	kaplan - katehet
60.	Vinko ŠERONA	1897 - 1907	podučitelj, učitelj, pevvodja
61.	Ivan MOHORKO	1897 - 1898	suplent
62.	Elizabeta ŠARK	1898 - 1900	prva učiteljica na šoli
63.	Franc CVETKO	1898 - 1903	pripravnik in učitelj
64.	Alojzija TRAUENSFELD CVETKO	1898 - 1903	zač. podučiteljica, učiteljica
65.	Anton ŠORN	1898 - 1904	kaplan - katehet
66.	<u>Mirko KOSI</u>	1899 - 1934	prov. učitelj, učitelj, začasni šol. uprav. (1920-25) in upravitelj (1928-1934)
67.	Roza KOSI	1902 - 1924	učiteljica žen. roč. del
68.	Davorin ROŠKAR	1904 - 1906	kaplan - katehet
69.	Ivana TOPLAK	1904 - 1906	učiteljica
70.	Avgust LUKE ŽIČ	1903 - 1903	samo dober mesec
71.	Ferdo BOBIČ	1903 - 1903	samo dva meseca, učiteljščnik
72.	Franc ŠEGULA	1903 - 1903	samo dva meseca, učiteljščnik
73.	Rudolf KOCMUT	1903 - 1908	učitelj
74.	Karolina KRANJIC- KOCMUT	1903 - 1908	učiteljica
75.	Terezija KORENJAK	1906 - 1908	učiteljica-domačinka, učila ponovno kasneje
76.	Jakob RABUZA	1906 - 1910	kaplan - katehet

77.	Anton BERK	1910 - 1912	kaplan - katehet
78.	Jožef CENČIČ	1908 - 1910	suplent
79.	Ema TRSTENJAK- VOBIČ	1907 - 1920	učiteljica
80.	Roza KNEZ	1908 - 1910	suplentka
81.	Alojzija HERG	1908 - 1910	suplentka, učiteljica
82.	Ivan KOCBEK	1909 - 1911	suplent, učitelj
83.	Alojz SELINŠEK	1910 - 1918	suplent, učitelj
84.	Marija LEBAR- KORENJAK	1910 - 1940	prov. učiteljica, učiteljica, že upokojena izgnana 1941 v Srbijo
85.	Ana NOVAK	1910 - 1915	prov. učiteljica, učiteljica
86.	<u>Ciril VOBIČ</u>	1910 - 1920	učitelj in zač. šol. upravitelj
87.	Martina KOVAČIČ- RAKUŠ	1912 - 1944	učiteljica
88.	Ivan BAZNIK	1912 - 1913	kaplan - katehet
89.	Ivan OGRADI	1907 - 1907	kaplan - katehet
90.	Terezija VISENJAK- GAJZER	1916 - 1930	zač. učiteljica, učiteljica
91.	Elizabeta KOKOL	1918 - 1925	zač. učiteljica, učiteljica
92.	Feliks GRÖGL	1920 - 1923	učitelj
93.	Jožef KRANJČ	1916 - 1919	kaplan - katehet
94.	Ivan ATELŠEK	1919 - 1920	zač. učitelj
95.	Marija CIZERL	1920 - 1925	zač. učiteljica, učiteljica
96.	Jožef DUŠIČ	1920 - 1922	kaplan - katehet
97.	Ivan VRBAJNŠEK	1922 - 1926	kaplan - katehet
98.	Blanka BELŠAK	1922 - 1925	zač. učiteljica, učiteljica
99.	Franc KLEMENC	1924 - 1928	učitelj
100.	<u>Janko FABIČ</u>	1925 - 1927	zač. šol. upravitelj, suspendiran
101.	Marija VODUŠEK	1926 - 1927	zač. učiteljica
102.	Marija RAMŠAK- ZAVEC	1926 - 1927	zač. učiteljica

103.	Alojz CIGLAR	1926 - 1929	kaplan - katehet
104.	Anton SMODIČ	1927 - 1927	samo 4 mesece, suplent
105.	Olga ČOTAR	1927 - 1930	pogodbena učiteljica
106.	Marija GORJANC- RAJNER	1927-1941	učiteljica
107.	Marija GRUDEN	1927 - 1936	zač. učiteljica, učiteljica
108.	Draga VAJEVEC- TROBIŠ	1927 - 1930	zač. učiteljica
109.	Štefan TROBIŠ	1928 - 1932	zač. učitelj, učitelj
110.	Anton BOŽNAR	1929 - 1930	kaplan - katehet
111.	Janez VOGRIN	1930 - 1930	župnik, učil nekaj mesecev
112.	Terezija KORENJAK- PRAPROTNIK	1930 - 1941	prej učila (1906-1908)
113.	<u>Emilija KJUDER-</u> <u>RAJHER</u>	1930 - 1941	učiteljica, zač. upraviteljica 1945-1946
114.	Rupert PUŠNJAK	1930 - 1933	kaplan - katehet
115.	Roman KOŠUTNIK	1932 - 1933	učitelj
116.	Franc GROBLER	1933 - 1941	župnik, katehet
117.	<u>Ivan KRIŽAJ</u>	1933 - 1941	učitelj, 1933-1936 zač. šol. uprav., 1941 izgnan v Srbijo
118.	Alojzij RAJNER	1934 - 1941	učiteljski pripravnik, učitelj
119.	Rudolf FAJON	1934 - 1936	učitelj
120.	Frida KAUS	1934 - 1935	učit. pripravnica
121.	Bronislava MRAK	1935 - 1937	učit. pripravnica
122.	Franc MLAKAR	1936 - 1937	učitelj
123.	<u>Ivan SEL</u>	1936 - 1941	upravitelj 1936-1941, učil 1945-46, med vojno nekaj časa učil
124.	Joško KLEMENC	1936 - 1939	kaplan - katehet
125.	Ljudmila NAROBÉ	1937 - 1939	učiteljica
126.	Alice MERKUŠ	1937 - 1941	učiteljica, 1941 izgnana na Hrvaško
127.	Laura KOMPARA	1938 - 1941	učiteljica, 1941 izgnana na Hrvaško

128. Jakob SEM	1939 - 1941	kaplan-katehet, 1941 izgnan na Hrvaško in ubit od ustašev
129. Kosara MULEJ	1940 - 1941	učit. pripravnica

Po prikazanem preglednem imenskem seznamu je poučevalo na naši šoli od njene ustanovitve leta 1780 do začetka nacistične okupacije leta 1941 91 učiteljev različnih nazivov in 38 duhovnikov (pri kaplanih je bil morda tudi kakšen več). V seznamu je dvakrat omenjena Terezija KORENJAK-PRAPROTNIK. V istem obdobju so nastopali kot tako imenovani šolski oglede in nadzorniki najprej domači župniki in završki dekani, potem ko je po letu 1869 šola postala državna ustanova, pa so nastopali kot šolski nadzorniki ugledni učitelji in šolski upravitelji, ki so bili posebej imenovani za to delo. Tako je cerkev izgubila strokovno nadzorstvo nad šolo.

Kronika omenja naslednje šolske nadzornike-laike: HABJANIČ (1870-71), KONČNIK (1872-1874), FERK (1875-1876), HAFNER (1876-77), Ivan RANNER (1877-1899), Ivan DREFLAK (1901-1912), Matija HERIČ (1912-1919), Pavel FLERE (1919-1924), Štefan FIRM (1924), Ivan KOROPEC (1924), Jože GORUP (1924-1929), Leon CEPUDER (1930-1935), Martin ŠTERK (1935-36) in Ciril VIZJAK (1936-41).

Že prvi dan vojne, 6. aprila 1941, je kraj in šolo zasedla enota jugoslovanske vojske, ki pa se je kmalu umaknila. 10. aprila okrog 13.30 ure so prišli v Cirkulane prvi okupatorski vojaki in zasedli šolo ter jo nekaj tednov uporabljali za prenočevanje manjših enot, ki so bile na poti v notranjost države. Sredi aprila je prišel za šolskega upravitelja Josef FRANK, ki je ostal do konca vojne. Bil je tudi Ortsgruppenführer. Proti koncu meseca sta prišla še dva pomožna učitelja in zadnje dni aprila so začeli nemški pouk. O tem, kakšen je ta pouk bil, v tej jubilejni publikaciji ne bomo pisali. Tudi imen učiteljev ne bomo navajali. Že poleti 1943 so nekatere šolske razrede in kasneje

tudi učiteljski dom zasedle posebne enote za utrjevanje meje. Prihajali so delavski bataljoni in jeseni 1944 je redni pouk bil ukinjen; tako je ostalo do konca vojne. V začetku aprila 1945 je nemško učiteljstvo zapustilo kraj, šolo pa je zasedla enota zloglasnega polkovnika TRECKA, ki je bila posebej usposobljena za boj proti partizanom. Vojska in delavski bataljoni so naredili v šoli pravo razdejanje. V kletih in okrog šole je ležala municija. Tako je šola dočakala svobodo v žalostnem stanju.

Še nekaj besed o usodi učiteljev, ki jih je okupacija doletela na šoli. Ivana KRIŽAJA, Marijo LEBAR-KORENJAKOVO (že upokojeno), Alice MERKUŠEVO in Lauro KOMPARE so zaprli v koncentracijsko taborišče na Borlu ter jih kasneje izgnali v Srbijo oziroma na Hrvaško. Zakonca Marija in Alojz RAJNER sta dosegla, da so jima dovolili izselitev v Ljubljano, kjer sta bila doma. On je bil zaradi sodelovanja z OF aretiran in poslan v Dachau, kjer je 29. aprila 1945 umrl. Milica KJUDER-RAJHER in Terezija KORENJAK-PRAPROTNIK sta dali ostavko na službo in živeli doma. PRAPROTNIKOVA je marca 1943 umrla. RAJHERJEVA je službovala zadnje mesece na občini. Bivši upravitelj SEL je bil aretiran in izpuščen, odšel je v Maribor, kjer je bil nekaj časa uradnik, od leta 1944 pa učitelj v Avstriji. Martina RAKUŠ je pod vplivom moža-nemškutarja in nemškega župana vsa štiri leta učila na domači šoli. Oba nekdanja kateheta - župnika Franca GROBLERJA in kaplana Jakoba SEMA so po aretaciji izgnali na Hrvaško, kjer sta postala žrtvi ustaških zločincev. Usoda Kosare MULEJ ni znana.

Po osvoboditvi so mladina in odrasli očistili šolo in okolico. Milica RAJHER je bila imenovana za začasno upraviteljico. Kot pomoč ji je Okrajni odbor OF Ptuj dodelil Zoro ČEH in tako sta 30. maja 1945 začeli ponovno slovenski pouk z dvema oddelkoma. Takšen inproviziran pouk je trajal do konca julija. Kaj se je v kraju dogajalo med štiri-letno okupacijo je v šolski kroniki podrobno opisala Milica RAJHER.

Redno šolsko delo se je začelo 15. oktobra 1945. V šolo sta v tem letu bila vpisana 402 učenca, imela je šest razredov z desetimi oddelki in desetimi učitelji.

Po tem kratkem prikazu dogodkov v letih nacistične okupacije in prvih mesecih po osvoboditvi nadaljujemo imenski seznam učiteljev, ki so učili na šoli od leta 1945 do junija 1982.

Zap. štev.	Ime in priimek	Leto službovanja	Opomba
130.	<u>Milica RAJHER</u>	1945.- 1963	zač. upraviteljica 1945-46, učila že v letih 1930-1941
131.	Ivan KRIŽAJ	1945 - 1966	učil že v letih 1933-1941
132.	Ivan SEL	1945 - 1946	učil že v letih 1936 - 1941
133.	Zora ČEH-SKENDER	1945- 1950	
134.	<u>Oton SKENDER</u>	1945 - 1948	upravitelj
135.	<u>Boris KORENJAK</u>	1945 - 1949	zač. upravitelj 1948-1949
136.	Natalija POPOVIĆ- KORENJAK	1945 - 1949	
137.	Marija OBLAK- BABIČ	1945 - 1950	
138.	Mira OBLAK-RAKUŠ	1945- 1947	
139.	Slava OBLAK	1945 - 1947	
140.	Marija PUČKO- KARO	1945 - 1946	
141.	Olga PEČNIK	1946 - 1946	
142.	Ferdinand PEČNIK	1946 - 1946	
143.	Elizabeta KOSI	1946 - 1947	
144.	Danica JANKOVIĆ	1946 - 1947	učila ponovno 1959 - 1973
145.	Stane ŽONTAR	1946 - 1947	
146.	Dušan PRESTOR	1946 0 1947	
147.	Marija KRAMAR	1947 - 1948	

148. Ivan BABIČ 1947 - 1950 upravitelj
149. Lojzka GROZNIK 1947 - 1948
150. Janko BOBERA 1947 - 1949
151. Tatjana ŠETINA 1948 - 1948 samo en mesec
152. Ernest BLAŽIČ 1948 - 1949
153. Bibijana GRM-
TEHNOFER 1948-1949
154. Truda ŠRÖB 1949 - 1950
155. Marija COBELJ-
VUČIČ 1949 - 1951
156. Nežka SAGADIN 1949 - 1950
157. Elizabeta JURANČIČ-
GOLOB 1949 - 1952
158. Janez PUČKO 1950 - 1954 upravitelj (1950-54)
159. Hilda PUČKO 1950 - 1954
160. Verena MILITAREV 1950 - 1951
161. Lado ŠTUMBERGER 1950 - še uči upravitelj 1954-62, ponovno
1967-1974
162. Matilda ŠTUMBER-
GER 1950 - 1975
163. Vera Cerar-
ŠTANCER 1950 - 1955
164. Angela KRAMBERGER
BARBO 1950 - 1955
165. Zlata LEJNIŠ-
RESNIK 1951 - 1953
166. Roman LEDINEK 1951 - še uči (s prekinitvijo 1952-53 JNA)
167. Silva TOPLAK-
KOLARIČ 1951 - 1952
168. Vera HRIBAR -
LADINEK 1951 - 1952
169. Mirko COTIČ 1952 - 1954

170. Terezija MOHORKO 1952 - 1954
171. Alojzija VIRAG-
OBAL 1952 - 1956
172. Ida EMERŠIČ 1953 - 1958
173. Ivana PRISTOVNIK-
FABČIČ 1953 - 1955
174. Marinka JURCA-
NOVAK 1954 - 1958
175. Franjo KORENJAK 1954 - 1955
176. Karl KORDEŠ 1954 - 1955 (prekinitev 1956-57 JNA)
177. Mara PETELINŠEK-
JEZA 1954 - 1957
178. Nežika SORŠAK-
VRŠEC 1954 - še uči
179. Marija ZVER-
LEŠNIK 1954 - 1958
180. Emilija MAČEK 1955 - 1956
181. Anka ZEVIK-
KASTELIC 1955 - 1959
182. Vida BREŠKA-
BREZNIK 1955 - 1957
183. Anka MAROŠA-
ŠKET 1956 - 1961
184. Marija DOMANJKO-
BELAK 1956 - še uči zač. upraviteljica 1962-1966
185. Leopold AMBROŽIČ 1958 - 1962
186. Marjana KOTNIK 1956 - 1958
187. Milena PIVKO 1958 - 1960
188. Adi BELAK 1958 - še uči
189. Franc PIVKO 1958 - 1960
190. Mimica STAJNKO-
FARKAŠ 1959 - 1961

191. Kostja JANKOVIČ 1962 - 1963
192. Dana SAMOLJENKO 1958 - 1960
193. Franc MAJCENOVICH 1959 - 1972 (tehnični pouk)
194. Marija ZUPAN 1961 - 1963
195. Vili ARNEJČIČ 1963 - 1964
196. Marija GRAJFONER-
FRIC 1963 - 1964 začasno dodeljena iz Goriš-
nice
197. Irena DROBNIČ 1964 - 1966
198. Ema PUKŠIČ-
KRAJNC 1964 - 1966
199. Stana STERŽE-
JANKOVIČ 1964 - še uči
200. Milan ZMAZEK 1961 - še uči
201. Marija BEZJAK-
CESTNIK 1965 - 1974
202. Silva CESTNIK-
FARTEK 1966 - 1972
203. Anica VIDOVIČ 1966 - 1973
204. Ivica KRAMBERGER-
VUČINIČ 1966 - 1972
205. Greta BELŠAK-
VAUPOTIČ 1965 - 1979 zač. upraviteljica 1974-1975
206. Magda DAMIŠ 1966 - 1975
207. Vida MARN-
PAJNIČ 1967 - 1970
208. Mirko ŠOBA 1967 - 1980 sedaj na podr. šoli Zavrč
204. Rudi ZAVEC 1967 - 1968
205. Friderika STO-
JIČEVIČ 1968 - 1972
206. Erna JANŽEKOVIČ 1969 - 1975
207. Silva JONTES 1971 - 1972

208. Anica ŽURAN-
GOMILŠEK 1972 - še uči
209. Irena ZDOLŠEK-
TOMANIČ 1972 - 1978
210. Darko RAVTER 1972 - 1973
211. Vera TERŠEK 1972 - 1974
212. Milan VESELINO-
VIČ 1973 - 1980
213. Marta HORVAT-
TUŠ 1974 - 1975
214. Milan HARTMAN 1975 - 1975 samo kratek čas
215. Tatjana KLOVASA-
LEDINEK 1974 - 1976
216. Anton POGELŠEK 1974 - še uči
217. Valter PRIBERŠEK 1975 - še uči upravitelj 1975
218. Jožica GOJKOVIČ 1975 - še uči
219. Jože MATJAŠIČ 1975 - 1978
220. Kristina ARTENJAK 1976 - še uči
221. Nevenka KLAJDA-
RIČ 1976 - še uči
222. Marija BEZJAK 1976 - še uči
223. Neda IVANUŠA 1978 - še uči
224. Rudi MOHORKO 1978 - še uči
225. Vinko ZEMLJIČ 1978 - še uči
226. Terezija ŠTUM-
BERGER 1980 - še uči
227. Liljana ZOREC 1980 - 1981 nadomeščala

V novi Jugoslaviji je od leta 1945 do leta 1982 učilo na naši šoli 98 učiteljev, med njimi so tudi trije -RAJHER, KRIŽAJ in SEL, ki so učili že pred vojno. Skupaj je torej od ustanovitve šole leta 1780 do

leta 1982 učilo na šoli 185 učiteljev (štirje so šteti dvakrat), zato znese seštevek 189 učiteljev in 38 katehetov, vseh 227.

Na šoli sta delovali tudi dve socialni delavki: Hedvika KEKEC (1975 - 1977) in Alojzija KRZNAR (1977 - še dela).

Po vojni so kot šolski inšpektorji, nadzorniki oziroma svetovalci obiskali šolo: Jože URAN, Vlado DERNAČ, Stane STANIČ, Karel ŠEPEC, Franc HRIBERNIK, Janez ARSENJUK, Ivan BABIČ; Ivan BURGER, Vida SLUGA, Vladimir BRAČIČ, Arnold PAVLINIČ, Matija MAUČEC, Marija URBAS, Stane HORVAT, M. ZEGA, M. LEŠNIK profesorji gimnazije na Ptuju kot predmetni inšpektorji v času, ko je bila tu nižja gimnazija; šolo je obiskal tudi republiški inšpektor Zvonko SKANDALI. Iz organizacijske enote Zavoda SRS za šolstvo v Mariboru so bili na šoli svetovalci: Stane KAVČIČ, Milena TOMAŽEJ, Stane HORVAT, Branko RAJŠTER, Eli SORMAN, Mirko LOVŠE, Tone LORGER, Janez PUCKO, Viktor SCHWEIGER, Janko PLEMENITAŠ, Franc HUBER. Ker v šolski kroniki za nekaj let ni navedb o nadzorovanju, je mogoče, da je kdo izmed svetovalcev izpuščen.

Drugi delavci

Iz podatkov šolske kronike zvemo, da je bil leta 1897 sprejet za šolskega čistilca J. ŠTUMBERGER, ki je tako prvi znani čistilec. Leta 1899 je bil za letno plačo 160 kron nastavljen Vid HERZOG, krojač; imel je tudi brezplačno stanovanje v šolski zgradbi hišna številka 2. Leta 1921 je bila za čistilko nastavljena Ana ŠTUMBERGER iz Cirkulan, naslednje leto pa Jožefa KLINC iz Belskega vrha. Ta se je kmalu poročila s Francem KELCEM in skupno sta opravljala delo čistilcev do vojne. Leta 1945 je bila za čistilko nameščena Marija ZAVEC. V naslednjih letih sta se ji pridružila še Mirko TETIČKOVIČ in Janez GREGOREC. V času, ko je bila na šoli nižja gimnazija, je šola dobila tajnika, in sicer Antona ARBAJTERJA in kuharico Elizabeto

PETROVIČ. Leta 1967 je prevzela dela in naloge tajnika in računovodje Marija KOSEC-ŠTUMBERGER, za njo Marija RAMŠAK-ZMAZEK. Leta 1969 je prevzel posle hišnika Ivan BRODNJAK. Leta 1971 je prišla na šolo za čistilko Elizabeta ŠTUMBERGER, PETROVIČEVA pa je odšla v pokoj. Leta 1974 nastopi kot čistilka Genovefa FAJFAR, kot kuharici pa sta delali Lizika ŠTUMBERGER in Julijana PETROVIČ. Leta 1982 delata kot snažilki Marija KOVAČIČ in Anica JURGEC, kot tretja kuharica pa Julijana EMERŠIČ. Skupno je to leto na šoli sedem administrativno tehničnih delavcev.

Upravljanje šole

Tako imenovane farne šole so nedvomno upravljali župniki in dekani. V takšne šole so hodili le sinovi premožnejših kmetov, saj so bili samo ti sposobni plačati šolnino. Obča šolska uredba iz leta 1774 je določala, da morajo skrbeti za trivialne šole občine in gosposka. V našem primeru je bila patron šole po navedbi šolske kronike gosposčina Borl (Ankenstein). Kronika tudi navaja, da sta si pri gradnji šole delila stroške (ena tretjina patron in dve tretjini cerkvena občina). Kako so zbirali sredstva za redno delo šole (kurjava, razsvetljava, učila ipd.), kronika ne navaja. Verjetno je, da so podobno kot drugod pobirali šolnino. Učitelje so plačevali s naturalnimi dajatvami, kot smo to že ugotovili. Tudi politična šolska ustava iz leta 1805 je nalagala skrb za trivialne šole gosposki, patronom in cerkvenim občinam. Šolski okoliš se je namreč praviloma pokrival z mejami župnije. Tudi v našem primeru je bilo tako, kakor poroča tudi kronist. Po letu 1848 so gosposčine začele odklanjati pomoč pri gradnji in vzdrževanju šol. Tako je skrb za šolo postopoma prešla v celoti na župljane oziroma krajane. Ko so bile leta 1850 ustanovljene prve politične občine, je prešla skrb za šole na njihova rame. Tako nam šolska kronika pove, da je obsegal šolski okoliš ljudske šole sv. Barbara v Halozah leta 1878 naslednja naselja:

naselje	občina	hišne številke
Dolane		1 do 21
Cirkulane	Sv. Barbara v Halozah	1 do 35
Brezovec		1 do 80
Meje		1 do 39
Medribnik	Gruškovec	1 do 28
Gruškovec		1 do 147
Slatina		1 do 117
Pristava	Slatina	1 do 34
Paradiž		1 do 109
Pohorje	Sv. Elizabeta v Halozah	1 do 63
Gradišča	Gradišča	1 do 147
Veliki vrh	Gorenjski vrh	1 do 68
Okič - del	Veliki Okič	1 do 35 in še
naslednje številke: 38, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 53, 67, 78		
82, 86, 89, 103, 104, 115, 118, 119 in 120.		

Našteta naselja in občine so sestavljale šolski okoliš že od leta 1850 in so od takrat tudi dolžne skrbeti za šolo. Pri tem pa je imela glavno besedo pri upravljanju šole - nameščanje učiteljev, nadzor nad poukom - še vedno cerkev; v našem primeru barbarski župnik in završki dekan.

Državni osnovnošolski zakon iz leta 1869 je skrb za šole poveril krajevnim, okrajnim in deželnim šolskim svetom. Krajevni šolski svet so sestavljali odborniki, ki so jih v svet izvolili odborniki političnih občin, ki so bile všolane, dalje predstavnik cerkve, običajno domači župnik, in šolski upravitelj, ki je bil praviloma tudi tajnik krajevne- ga šolskega sveta. Z ustanovitvijo šolskih svetov je cerkev izgubila

dominanten vpliv na osnovno šolo. S tem zakonom je postala osnovna šola državna ustanova. Učiteljem so bili zagotovljeni stalni denarni dohodki. Učni načrt in učne knjige je predpisovala država. O organizaciji šol je prav tako odločala država. Krajevni šolski sveti so bili dolžni skrbeti za gradnjo in popravila šol, za brezplačna stanovanja učiteljev, za določeno količino drv za učitelje, za kurjavo, nabavo učil in knjig, za vzdrževanje šolskega vrta, za čiščenje in razsvetljavo ipd. Krajevni šolski svet je predlagal okrajnemu šolskemu svetu namestitev učiteljev in skrbel za šolski obisk, odločal pa je tudi o učnem jeziku na šoli. Vse to je delal tudi krajevni šolski odbor pri naši šoli.

Iz šolske kronike lahko sklepamo, da je bil prvi krajevni šolski svet na naši šoli ustanovljen leta 1873 na osnovi zakona iz leta 1872. Šolska kronika navaja za leto 1878 naslednji sestav šolskega sveta:

1. Božidar RAIČ, župnik, predsednik in krajevni šolski predstojnik,
2. Franc ŠTUMBERGER, kmet, namestnik predsednika,
3. Jurij HVALEC, kmet, član,
4. Franc FLJAČKO, kmet, član,
5. Franc RAKUŠ, kmet, član,
6. Simon GABERC, kaplan-katehet, član,
7. Franc SILVESTER, nadučitelj, član.

Zelo verjetno je bil to prvi šolski svet naše šole. So pa februarja 1882 že izvolili nov svet, ker je prejšnjemu potekla po zakonu določena šestletna mandatna doba. Člani novega sveta so bili: Božidar RAIČ, predsednik, Franc ŠTUMBERGER, kmet iz Gruškovca, namestnik predsednika, člani pa Filip KOLEDNIK, kmet iz Brezovca, Franc KLINC, kmet iz Gradišča, Jurij BRATUŠEK, kmet iz Paradiža, Jožef VIDOVIČ, kmet iz Slatine in Franc SILVESTER, nadučitelj. Po Štumbergerjevi smrti je bil za podpredsednika izvoljen Jožef BEZJAK, kmet iz Gruškovca.

Kronist navaja, da je šolski svet zasedal običajno štirikrat na leto, kakšno leto pa tudi večkrat. Skoraj na vsaki seji so obravnavali izostanke od pouka, sicer pa so se ukvarjali z gospodarskimi zadevami. Iz kronike za šolsko leto 1882/83 zvedemo, da je šolski svet zaradi izostajanja otrok od pouka kaznoval štiri starše z globo enega goldinarja, sedem staršev z zaporno kaznijo 24 ur in tri starše z zaporno kaznijo 12 ur. Sklenil pa je tudi, da lahko iz drugih župnij sprejmejo otroke v našo šolo le izjemoma. Krajevni šolski predstojnik, ali kakor so ga slovensko imenovali krajevni šolski ogleda (RAIČ), je bil šoli zelo naklonjen, večkrat je obiskal šolo in se udeleževal učiteljskih konferenc, obiskal pa je tudi posamezne razrede in prisotvoval polletnim in letnim izkušnjam. Kronika za šolsko leto 1891/92 navaja, da je bil predsednik šolskega sveta in šolski ogleda Jožef KORENJAK, kmet, torej prvi laik. Kronist pravi, da je med letom često obiskal šolo in prisostvoval tudi domačim konferencam. Po njegovi smrti je za kratek čas prevzel to mesto Jurij BRATUŠEK.

Navedimo še sestav šolskega sveta, ki je leta 1896 sklenil najeti posojilo za gradnjo novega šolskega poslopja. To so bili: Franc MURKOVIC, župnik, predsednik in šolski ogleda, Anton KORENJAK iz Cirkulan, podpredsednik, Jožef KOZEL, kmet iz Gradišča, Jožef BEZJAK, kmet iz Gruškovca, Jurij BRATUŠEK, kmet iz Paradiža, Jožef HVALEC, kmet iz Slatine, Jožef EMERŠIČ, kmet iz Pestik in Anton OGORELEC, šolski upravitelj. Občine so najele skupno 28.449 goldinarjev posojila pri Štajerski posojilnici, enako vsoto pa so se obvezale zbrati same. Posamezne občine so se zadolžile za naslednje vsote: Sv. Barbara za 8.522 goldinarjev, Gradišča za 3.600 gold., Gruškovca za 6.000 gold., Sv. Elizabeta za 3.400 gold., Slatina za 3.132 gold., Gorenjski vrh za 2.685 gold. in Veliki Okič za 1.110 goldinarjev. Posojilo so najeli na 40 let odplačevanja.

Sklep šolskega sveta o najemu posojila in zagotovitvi lastnih sredstev v skupnem znesku nad 56.000 goldinarjev posebej omenjamo zato, ker

so tak sklep sprejeli v času, ko je trtna uš že skoraj povsem uničila vinograde tudi na območju današnje krajevne skupnosti Cirkulane in so bili naši ljudje ob najpomembnejši letni dohodek. Pred njimi je bila obnova vinogradov, torej novi izdatki. Občutili so prostorsko stisko šole, videli v novem šolskem poslopju možnost njenega in s tem tudi svojega lastnega razvoja. Bili so daljnovidni. Vsa čast jim!

Zadnji šolski odbor v stari Jugoslaviji so sestavljali: Rudolf DEBELJAK, posestnik, mesar in gostilničar na Borlu kot predsednik, njegov namestnik in poslovodja je bil šolski upravitelj Ivan SEL, blagajnik Franc ŽURAN iz Gradišča, člani pa Jožef FAJT iz Velikega vrha, Mihael GABROVEC iz Brezovca, Jakob KELC iz Paradiža in Franc ŠTUMBERGER iz Pristave. Izvoljen je bil leta 1936. Tega leta je bilo z zakonom delo krajevnega šolskega odbora v nekaterih stvarih omejeno in preneseno na šolskega upravitelja.

Za obdobje po letu 1945 šolska kronika o oblikah družbenega upravljanja šole ne pove nič. Prvič je šolski odbor omenjen šele v splošnem delu poročila za obdobje 1957/62. Tu med drugim omenja, da je pri velikih obnovitvenih in modernizacijskih delih na šoli odigral važno vlogo tudi šolski odbor. Prav tako je na splošno omenjen v poročilu za šol. leto 1962/63, kjer zveemo, da je šolski odbor vodil Franc BRATUŠEK. V poročilu za šol. leto 1964/65 pa kronika navaja, da je šolo upravljala delovna skupnost, ki so jo sestavljali vsi člani učiteljskega kolektiva in sedem članov zastopnikov javnosti. Predsedoval je učitelj Milan ZMAZEK. V šolskem arhivu so ohranjeni zapisniki sej šolskih odborov. Iz njih je mogoče razbrati delovanje šolskega odbora, ki se je ukvarjal s splošno problematiko šole. Ugotoviti je mogoče, da šolski odbor in njegovi posamezni člani niso bili razen nekaterih izjem posebno aktivni, pa tudi to, da so večino akcij vodili upravitelji dokaj samostojno.

Več kot o delu šolskega odbora nam pove povojna kronika o roditeljskih sestankih, ki so jih sklicevali skozi vse obdobje bolj ali manj redno. Na teh sestankih so poleg vzgojne obravnavali tudi drugo šolsko problematiko. Kronist ugotavlja, da so bili posamezni roditelji v prvih letih do učiteljev včasih grobi in žaljivi, sčasoma pa so se odnosi popravili in sodelovanje je bilo prijetno, tovariško in koristno. Leta 1974 je bil ustanovljen Svet staršev.

Ko govorimo o družbenem upravljanju in samoupravljanju na šoli, ne moremo mimo učencev. Kronika že za prvo povojno leto navaja, da je bila v pionirsko organizacijo vključena velika večina učencev, blizu 200 pa tudi v Podmladek Rdečega križa. Pionirji in Podmladkarji so opravili v tem letu okrog 2.000 udarniških ur v korist šole. Čistili in urejali so okolico šole. Pionirski odred si je nadel ime po nekdanjem učencu šole, padlem partizanu Maksu BRAČIČU. Tudi v kasnejših letih so bili pionirji in člani mladinske organizacije vedno aktivni pri različnih dejavnostih. Pomagali so pri urejanju šolske okolice, udeleževali so se raznih tekmovanj (likovnih, matematičnih, telovadnih in tekmovanj znanja o narodnoosvobodilni borbi in ljudski revoluciji, o zgodovini kraja ipd.). Prirejali so proslave, prevzeli skrb za grobove žrtev fašističnega nasilja in borcev NOB. Uvedli so pionirsko samoupravo in organizirali pomoč manj uspešnim učencem. Za svoj prispevek pri urejanju šolskega okolja so dobili celo republiško nagrado - televizor. Čeprav pionirji niso neposredno sodelovali v upravljanju, pa so s svojim delom pripomogli k splošnemu uspehu šole.

Nedvomno so k delu šole pripomogle tudi družbenopolitične organizacije - sindikat in Zveza komunistov. Učitelji - člani ZKS so včlanjeni v krajevni organizaciji in je tako šola tesno povezana z lokalno problematiko.

Nekaj drugih zanimivosti iz življenja šole

Šolarska knjižnica je bila ustanovljena verjetno hitro po letu 1869, saj je takrat izšli zakon takšno knjižnico na ljudskih šolah predpisoval. V šolski kroniki je šolarska knjižnica prvič omenjena leta 1883 in je štela 89 enot. V poznejših letih je šolarska knjižnica redno omenjena z navedbo števila enot, včasih je tudi navedeno, koliko knjig so si učenci izposodili. Zanimiv je zapis iz šolske kronike za leto 1886/87, kjer poroča, da so morali na ukaz okrajnega šolskega sveta Ptuj izločiti iz šolarske knjižnice pet knjig, in sicer: Sket - Miklova Zala; Slemenik - Izdajavec in Križem sveta; Ogrinec - Setev in žetev ter Pavlina Pajk - Dora. V dopisu je bilo rečeno, da lahko omenjene knjige prevzame ljudska knjižnica. Neposredno pred prvo svetovno vojno je štela šolarska knjižnica 412 enot. Zaradi nalezljivih bolezní se je v naslednjih letih zmanjšala, ker niso vračali knjig učenci, ki so imeli na domu nalezljivo bolezen (npr. davico). V prvem letu po vojni je štela šolarska knjižnica samo 109 enot. Leta 1940 pa samo 122. Za šolarsko knjižnico torej med obema vojnama niso posebej skrbeli.

Nemški okupatorji so knjižnico uničili. Po osvoboditvi so jo postopoma obnovili in po zapiskih v kroniki lahko spremljamo njeno delovanje. Kronisti ugotavljajo, da čitajo več učenci nižjih razredov in v zimskem času. Učenci pa imajo naročen tudi mladinski tisk - Pionir, Ciciban, Vseved, Kurirček, Čebelica in Pionirski list. Kronika v zadnjih letih omenja tudi tekmovanje za bralno značko.

Učiteljsko knjižnico omenja šolska kronika šele 1893. leta brez navedbe števila knjig. Leta 1899 je štela knjižnica 95 in leta 1902 143 enot. Po prvi svetovni vojni je število knjig v učiteljski knjižnici padlo, ker so nekaj nemških knjig odstranili. Leta 1940 je imela učiteljska knjižnica 346 enot.

Tudi učiteljsko knjižnico so okupatorji sežgali. V prvih letih po osvoboditvi so nabavljali za to knjižnico predvsem politično literaturo, kasneje pa vse več strokovne literature. Večno pomanjkanje denarja je krivo, da je knjižnica dokaj skromna.

Zelo zgodaj so začeli revnim učencem deliti šolske knjige brezplačno. Število teh knjig je postopoma naraščalo, saj so učenci izposojene knjige ob zaključku leta vračali. Te knjige šolska kronika prvič omenja 1883, in sicer so jih takrat razdelili 81, leta 1899 pa že 443. Leta 1886 so razdelili naslednje knjige: 10 katekizmov, 15 prvih računnic, 25 drugih računnic, 10 tretjih in 13 četrtyh računnic, 18 začetnic, 12 drugih beril in 6 petih računnic, skupaj 109 knjig. Ta oblika pomoči revnejšim učencem je v šolski kroniki zadnjič omenjena leta 1911.

V kroniki za šolsko leto 1888/89 je navedeno, da je v zimskem času dobivalo 45 revnih učencev toplo kosilo. To humano akcijo je omogočila s svojim prispevkom borlska grofica Wurmbrand. V kroniki za leto 1903 pa pove, da je imelo ustanovni zbor Podporno društvo, ki je s svojo dejavnostjo v kasnejših letih skrbelo za topla kosila in tudi za obleko in obutev najrevnejšim. Sredstva je pridobivalo s prirejanjem veselic in tombol, zbiranjem prostovoljnih prispevkov in z različnimi podporami dobredelnih organizacij (npr. Rdeči križ). Učenci so sami zbirali fižol in krompir pa tudi jabolka, ki so jih sušili za kohlje. Iz kronike zvemo, da so prispevali v letih svetovne krize (1930 - 33) za šolsko kuhinjo tudi šolarji iz Gorišnice, Markovec, Ptuja, Središča ob Dravi, Maribora in celo Ljubljane. Kuhali so predvsem juhe - fižol, krompir, makaroni, riž, močnik in podobno. Kronika navaja, da so od decembra do aprila razdelili tudi nad 17.000 kosil, tako da je redno dobivalo toplo kosilo 200 - 250 otrok. Kuhala je šolska čistilka, pri razdeljevanju pa so pomagale učenke višjih razredov.

Po osvoboditvi je začela delovati tako imenovana mlečna kuhinja. Vsa leta so v njej dobivali učenci mlečne napitke ali enolončnice, nekateri brezplačno, drugi proti majhnemu plačilu. S splošnim porastom življenjskega standarda in vse večjo skrbjo za mladi rod se je kvaliteta obrokov izboljševala in zajemala širši krog učencev. To je narekovalo tudi novo opremo kuhinje in povečanje osebja, ki v njej dela.

Majniški izlet omenja šolska kronika prvič leta 1893. V naslednjih letih mu je vse do leta 1940 posvečeno v kroniki praviloma precej prostora. Nekateri opisi teh izletov so zelo podrobni. Često so šli na majniški izlet vsi učenci skupaj. Izlete so spremljali tudi starši, predvsem pa člani šolskega sveta. Včasih so šli nižji razredi v eno in višji v drugo smer. Kronika često omenja naslednje kraje: Borl, Zavrč, Vrbanjšak, Florjan, Ravna gora, Trakoščan, Avguštín, Gradiški hum in Elizabeto. Na teh izletih so imeli krajše kulturne programe - petje, deklamacije pa tudi krajše igrice. Učenci so dobili malice. Za majniški izlet k podružnični cerkvi sv. Elizabete leta 1907 navaja kronika, da so zaklali tri teleta in da je dobrotnik daroval 100 litrov vina. Ogorelec je kasneje prepovedal uživanje alkoholnih pijač na izletih.

Tudi v času med obema vojnama so hodili učenci na izlete v bližnje kraje, praviloma peš, saj si daljših izletov z vlakom ali takrat redkimi in dragimi avtobusi niso mogli privoščiti. Tudi nekaj let po vojni so bili izleti skromni in usmerjeni v bližnje kraje. Postopoma pa so jih usmerjali v oddaljenejše kraje. Tako omenjajo kronike zadnjih let, da so višji razredi obiskovali Kumrovec, Rogaško Slatino, Logarsko dolino, Ljubljano, Gorenjsko s Prešernovo hišo in Begunjami, Vršič in partizansko bolnišnico Franjo, obmorkse kraje itd.

Kdaj so pri šoli uredili šolski vrt, iz kronike ni mogoče razbrati. Podrobneje govori o njem OGORELEC leta 1898, ko pove, da je na dotedanjem šolskem vrtu postavljeno novo šolsko poslopje, in da so zato uredili nov vrt na prejšnji njivi. O tem pravi naslednje: "Šolski vrt ima do sedaj vse najpotrebnejše oddelke, in sicer: matičnjak, trsnico za zeleno cepljenje, trsnico za suho cepljenje, najimenitnejše vrste cepljenih trt, drevesnico, nekaj velikih sadnih dreves, koristno grmičevje, oddelek za zelenjad in toplo gredo. Manjka le še čebelnjak, kateri se bode pa tudi po možnosti drugo leto postavil." Bolj ali manj urejen šolski vrt, ki je služil kot učilo, je šola imela vse do leta 1940.

V času intenzivne akcije za gradnjo združnih domov so bili na zemljišču nekdanjega šolskega vrta zgrajeni temelji združnega doma. Na teh temeljih je bil kasneje zgrajen gasilski dom. Novo njivsko parcelo, kjer bi naj obnovili šolski vrt, so prodali, in šolski vrt se je selil na prostor nad igriščem.

V času OGORELČEVEGA upraviteljstva so začeli slovesneje praznovati zaključek šolskega leta. Običajno so učenci pripravili kratek kulturni program. V tega so vključevali krajše otroške igre. Igrali pa so tudi ob dobrodelnih prireditvah in drugih praznikih. Tako je postala otroška dramska igra tradicionalna. "Da bi se učenci vadili v javnih nastopih in prireditvah otroških iger, se je sklenilo nabaviti za to posebni gledališki oder" je zapisal v kroniko leta 1922 upravitelj Mirko KOSI. Sestavljivi oder so postavljali v telovadnico (kletni prostor - sedaj jedilnica).

1908 je dobila šola prvo slovensko zastavo. Kupili so jo, ker je bilo na šoli okrajno učiteljsko zborovanje. Jugoslovansko državno zastavo je šoli leta 1921 daroval trgovec PREAC. V kroniki za leto 1925 pa piše upravitelj KOSI tudi to: "Ker so nastali prepiri radi razobešanja državne zastave, začelo se je misliti, kako nabaviti še eno enako veliko slovensko zastavo, ki bi se lahko obesila ob vsaki priliki." ¹⁹²⁵ Krajevni

šolski svet ni imel smisla za nabavo še ene zastave... Tokrat sta darovala dva trgovca vsak po eno barvo, in sicer g. Emil Blass - belo- in Franc Žerak modro barvo. Rdečo pa je nabavil krajni šolski svet sam."

Leta 1899 so naročili "za prvi razred računski stroj" - računalno, za tisti čas moderno učilo.

Šola oziroma učitelji pa so bili tudi organizatorji zunajšolskih aktivnosti. Tako je OGORELEC organiziral že leta 1902 kmetijski tečaj, nato pletarski tečaj in celo pletarsko šolo; leta 1905 so v šoli priredili vinsko poizkušnjo - sejem, kot so to prireditve imenovali. V naslednjih letih so organizirali gospodinjske tečaje. Tudi po osvoboditvi je bila šola ves čas središče raznih aktivnosti. Kronika navaja po letih organizacijo različnih krajskih in daljših tečajev, predavanj, praznovanj in drugih aktivnosti, pri katerih so bili šola in njeni učitelji glavni akterji ali sodelavci.

Šola v šolskem letu 1981/82

Osnovna šola Maksa BRAČIČA v Cirkulanah je centralna šola s podružnično šolo v Zavrču. Šolski okoliš obsega območji Krajevnih skupnosti Cirkulane in Zavrč, ki obsegata $13+9 = 22$ naselij z $2.472 + 1.484 = 3.956$ prebivalci.

Šola v Cirkulanah ima devet učilnic, večnamensko dvorano, zbornico, pisarne, delavnico, knjižnico, kuhinjo, jedilnico, zasilno telovadnico v 220 m oddaljeni zgradbi, asfaltirano in travnato igrišče z atletsko stezo in jamo za skoke. Podružnična šola v Zavrču ima štiri učilnice, zbornico, pisarno ter kuhinjo in jedilnico, ki pa nista v isti zgradbi.

Pouk na centralni šoli je organiziran v 14 oddelkih razrednega in predmetnega pouka. Na nižji stopnji je pet oddelkov, tako da ima vzporedni-

co samo 2 razred. Na višji stopnji je devet oddelkov, tako da imajo peti, šesti in osmi razred po dve in sedmi razred tri vzporednice. Na podružnični šoli v Zavrču je pet razredov s petimi oddelki. Skupno ima torej šola 19 oddelkov rednega pouka, k temu pa delujeta na šoli v Cirkulanah še dva oddelka podaljšanega bivanja.

Obe šoli imata organiziran izmenski pouk. V šoli v Cirkulanah začne prva izmena pouk ob 7⁰⁰, druga izmena začne poleti ob 13⁰⁰, pozimi pa ob 12⁰⁰. Na podružnični šoli v Zavrču začne prva izmena ob 8⁰⁰ druga, v kateri je samo en oddelek, pa ob 12⁰⁰. Poleg rednega šolskega dela so na šoli v Cirkulanah organizirani varstvo vozačev, prostovoljne dejavnosti in dopolnilni pouk.

Delo na šoli poteka skladno s splošnimi predpisi, po šolskem koledarju ter letnem delovnem načrtu. Za šolsko leto 1981/82 je po delovnem načrtu predvideno na šoli v Cirkulanah 12.394 ur rednega pouka in 2.394 ur dopolnilnega pouka ter prostovoljnih dejavnosti, skupno torej 14.788 ur pedagoškega dela. Na šoli v Zavrču je predvidenih 3.914 ur rednega in 855 ur drugega pedagoškega dela, skupaj 5.681 ur. K temu je prišteti v Cirkulanah še 1.976 ur dela v dveh oddelkih podaljšanega bivanja in 190 ur pri varstvu vozačev. Na razredni stopnji se pouk razvija v matičnih učilnicah, na predmetni stopnji pa je deloma uveden kabinetni pouk.

Na šoli v Cirkulanah je naslednje število učencev:

razred	št. odd.	učenci	M	Ž	ponavljalci
1	1	34	21	13	-
2	2	37	20	17	1
3	1	28	17	11	-
4	1	36	16	20	4
5	2	37	20	17	-
6	2	48	20	28	-
7	3	74	38	36	7
8	2	45	20	25	-
Skupaj:	14	339	172	167	12

Podružnična šola v Zavrču ima naslednje število učencev:

razred	št. odd.	učenci	M	Ž	ponavljalci
1	1	23	11	12	-
2	1	20	11	9	-
3	1	21	8	13	-
4	1	24	10	14	-
5	1	23	7	16	3
	5	111	47	64	3

Skupno je torej v tem letu na obeh šolah 450 učencev.

Pedagoško delo opravlja na šoli v Cirkulanah 17 učiteljev (eden je na študijskem dopustu), od tega sedem na razrednem pouku in deset na predmetnem pouku. Nekateri učitelji razrednega pouka učijo tudi na višji stopnji.

Šola v Cirkulanah

razred	učitelj	delovna obveza	interesna dejavnost
1.	Nežka VRŠEC	18 PU+2 dop.pouk	pravljичni krožek
2. a	Stana JANKOVIČ	19 PU+2 dop.pouk	mentor PRK
2. b	Anica GOMILŠEK	19 PU+2 dop.pouk	pravljичni krožek
3.	Marija BEZJAK	20 PU+2 dop.pouk	mentor PO
4.	Milan ZMAZEK	22 PU+2 dop.pouk	mentor obrambnega krožka
5. a	Roman LADINEK	31 PU+2 dop.pouk	mentor vrtnarskega krožka
5. b	Nevenka KLAJDARIČ	21 PU+2 dop.pouk	krožek ročnih spretnosti

predmet	učitelj	pouk v razr.	ted. ur	interesna dejavnost
SL	Kristina ARTENJAK	6. ab, 7. abc, 8. ab	28	men. PIKUD, knjižnica
NE	Zinka ŠTUMBERGER	5. ab, 6. ab, 7. abc 8. ab	22	men. PO, gasilski krožek
Bi-Ke	Lado ŠTUMBERGER	6. ab, 7. abc, 8. ab	23	gasilski in prometni krožek
Ma	Marija BELAK	6. ab, 7. abc, 8. ab	25	men. šolske skupnosti
Fi-Thp	Anton POGELŠEK	7. abc, 8. ab	28	men. aktiva ZSMS
Zg	Adi BELAK	7. abc, 8. ab	10	
Zg	Anica GOMILŠEK	6. ab	4	
Ze	Adi BELAK	6. ab, 7. abc, 8. ab	13	
Tv	Vinko ZEMLJIČ	6. ab, 7. abc, 8. ab	16	mentor ŠŠD
Thv	Vinko ZEMLJIČ	6. ab		
Lv	Stana JANKOVIČ	6. ab, 7. abc, 8. ab	9	
Gv	Jožica GOJKOVIČ	7. abc, 8. ab	5	
Cv	Lado ŠTUMBERGER	6. ab	2	
Go	Nevenka KLAJDARIČ	7. abc, 8. ab	5	
Dmv	Valter PLIBERŠEK	7. abc, 8. ab	5	upravitelj
PB 1-4	Jožica GOJKOVIČ		26	pionirska hranilnica
PB 5-8	Neda IVANUŠA		26	ročne spretnosti

Podružnična šola v Zavrču

razred	učitelj	del. obveza	interesna dejavnost
1.	Marija CIMERMAN	18 PU+2 dop. pouk	pravljlični krožek
2.	Marija ŠKOLIBER	19 PU+2 dop. pouk	knjižnica
3.	Ida MAJCENOVICH	20 PU+2 dop. pouk	mentor PO
4.	Marta BOSILJ	22 PU+2 dop. pouk	pionirska hranilnica
5.	Mirko ŠOBA	24 PU+2 dop. pouk	vodja šole

Prostovoljne dejavnosti so na šoli organizirane na osnovi nakazanih interesov učencev. Dejavnosti se razvijajo po vnaprej sprejetem programu in se o njih vodi evidenca.

1. Tehnično - naravoslovne usmeritve: foto krožek, prometni krožek, krožek ročnih spretnosti, planinski krožek, taborniški krožek in vrtnarski krožek;
2. Kulturno - umetniške usmeritve delujejo v okviru PIKUD: dramsko - recitatorski krožek, mladi dopisniki, pravljичni krožek, knjižničarski krožek in šolsko glasilo; Cicibanova in Ingoličeva bralna značka;
3. Športne usmeritve delujejo v okviru šolskega športnega društva: roketni, nogometni, odbojcarski, strelski in šahovski krožek ter atletika;
4. Samostojno deluje pionirsko - mladinska hranilnica.

Zaradi študijskega dopusta Rudija MOHORKA v tem letu ne bosta redno vadila in nastopala pionirski in mladinski pevski zbor.

Učenci so naročeni na mladinski tisk: Kurirček, Pionir, Ciciban in Pionirski list.

Delo in življenje na šoli usmerjajo in vodijo samoupravni organi: svet šole, zbor delavcev, komisija za delovna razmerja, odbor samoupravne delavske kontrole, komisija za ocenjevanje, komisija za merila in plan in disciplinska komisija. Delokrog in naloge organov in komisij so opredeljene v statutu šole, program dela pa v letnem delovnem načrtu. Naloge s področja ljudskega odpora in družbene samozščite vodi komite za LO in DS. V okviru šole deluje enota civilne zaščite. Za prizadevno delo in dosežene uspehe pri utrjevanju LO in DS je komite dobil leta 1976 priznanje rep. sekretariata za ljudsko obrambo, leta 1981 pa priznanje sveta za LO, varnost in DS skupščine občine Ptuj.

Šolski kolektiv zelo tesno sodeluje z organi krajevnih skupnosti v Cirkulanah in v Zavrču, z družbenopolitičnimi organizacijami krajev (Socialistična zveza, ZKS in ZZB NOV), dalje s kulturno-umetniškim in gasilskim društvom ter lovsko družino v Cirkulanah. Učenci pomagajo pri obiranju grozdja v vinogradih Kmetijskega kombinata Ptuj, z delovnim kolektivom tovarne v Dolanah prirejajo skupne proslave državnih praznikov in spominskih dni.

Kot individualni poslovodni organ vodi šolo Valter PLIBERŠEK.

Zaključek

Ko zaključujemo prikaz nastanka in dvestoletnega razvoja osnovne šole pri sv. Barbari - Cirkulanah v Halozah, pripominjamo, da smo zavestno posvetili več naše pozornosti starejšim obdobjem. Po arhivih in knjižnicah smo poiskali, kar se je dalo več dokumentarnega gradiva, ki bi naj z njim osvetlili najstarejše obdobje, ki je v šolski kroniki prikazano pomanjkljivo. Mogoče bi z obiskom inozemskih arhivskih institucij našli še kakšen dokument, vendar menimo, da kaj bistveno novega ne bi odkrili. Za starejše obdobje smo navedli tudi več podrobnosti, navedli imena posameznikov, ki so bili zaslužni za razvoj šole ali pa so kot člani krajevnega šolskega sveta sodelovali pri njeni rasti. Želeli smo jih iztrgati pozabi. Novejše obdobje smo prikazali bolj pregledno. O povojnem dogajanju na šoli in zunaj nje lahko priča množica še živih učiteljev in nekaj tisoč učencev. Dogajanja so dokaj podrobno opisana v šolski kroniki. Čeprav je tudi povojni čas že zgodovina, menimo, da je še tako sveža in v ljudeh prisotna, da lahko njena knjižna predstavitev počaka na praznovanje 250 letnice šole, ko bo možna iz ustrezne časovne distance tudi objektivnejša kritična ocena družbene vloge naše šole pri vzgoji mladega rodu in splošnem prizadevanju pri izgradnji naše samoupravne socialistične skupnosti.

Posebej zaslužni učitelji in sodelavci šole

Za učitelje, ki so delovali na šoli v prvem stoletju njenega obstoja imamo zelo malo podatkov in o njihovem delu v šoli in zunaj nje ne vemo nič. Tudi v spominu njihovih nekdanjih učencev se niso ohranili. Šele v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja so prišli na šolo ljudje, ki so si s svojim delom v šoli in zunaj nje pridobili ugled med ljudmi in se za trajno zapisali v zgodovino šole in kraja. Med najzaslužnejše in najbolj spoštovane sodita nedvournno Božidar RAIČ in Anton OGORELEC.

B o ž i d a r R A I Č

Božidar RAIČ je bil od leta 1860 do 1870 kaplan, nato pa do leta 1886 župnik pri sv. Barbari v Halozah. S svojim delom je neposredno povezan z zgodovino naše šole. Med obema vojnama so se ga starejši ljudje še spominjali in govorili o njem z velikim spoštovanjem, mlajši rod ga po krivici skoraj ne pozna. S kratkim prikazom njegovega dela in življenja v tej zgodovinski publikaciji se mu želimo oddolžiti za njegovo plemenito delo in ga ohraniti v trajnem spominu.

Rojen na Žvabu pri Tomažu nad Ormožem je vpisan v rojstno knjigo pod imenom Matija REICH. V času obiskovanja varaždinske gimnazije si je nadel slovensko narodno ime Božidar in poslovenil priimek v RAIČ. V Zagrebu, kjer je študiral filozofijo, se je navdušil za ilirizem, bogoslovje je končal v Gradcu. Že kot študent se je ukvarjal z jezikoslovjem. Po nekaj letih kaplanovanja je prišel za profesorja slovenskega jezika na mariborsko gimnazijo. Zaradi odkritega in upornega zavzemanja za večjo veljavo slovenščine je bil kot profesor odstavljen in s prvim novembrom 1860 postavljen za kaplana pri sv. Barbari v Halozah. Kot izraziti narodnjak se je zavzemal za slovensko bogoslužje in vodil v zvezi s tem odločen boj ter pravi

upor proti nemškutarskemu škofu Stepischniggu. Župnijske uradne knjige je začel pisati v slovenščini, zato ga je deželna vlada kaznovala z globo 100 goldinarjev. Dopisoval je v mnoge slovenske in tudi nemške časnike. Pomagal je pri ustanavljanju čitalnic, učiteljskih knjižnic in učiteljskega društva za slovensko Štajersko. Sploh je bil velik prijatelj slovenskega učiteljstva in pobornik za slovensko osnovno šolo. Bil je pobudnik taborskega gibanja, soodločal je pri sestavi vseslovenskega taborskega programa in postal eden najbolj priljubljenih taborskih govornikov. Na prvem slovenskem taboru v Ljutomeru (9. avgusta 1868), ki ga je pomagal organizirati, je govoril o vplivu šolstva na kulturni in splošni razvoj naroda, zavzemal se je za zedinjenje Slovencev. Ko so bili tabori prepovedani, je organiziral proslave v spomin slovenskih velmož in jih s svojimi navdušujočimi govori spreminjal v narodne manifestacije. Leta 1884 je bil izvoljen za državnega indeželnega poslanca in se v deželnem zboru z zelo radikalnimi zahtevami zavzemal za slovenske osnovne šole, za slovensko učiteljsko šolo v Mariboru, proti germanizatorskim težnjam okrajnih šolskih nadzornikov, zahteval je, da se v slovenskih pokrajinah na gimnazijah in učiteljskih uveljavi slovenščina kot učni jezik in da morajo biti vsi profesorji na teh šolah večji slovenščine itd.

Razpisal je dva natečaja za slovensko dramsko besedilo, napisal vrsto razprav in člankov; bil je član okrajnega šolskega sveta oziroma zastopa za ptujski okraj, odbornik Slovenske matice, Slovenskega političnega društva v Mariboru, ptujske čitalnice in številnih narodnih društev. Skratka, bil je neumorno aktiven v boju za enakopravnost slovenskega jezika v javnem življenju, za slovenske šole, za politično zedinjenje Slovencev. Vse svoje zasebno življenje je posvetil za najplemenitejša stremljenja Slovencev v tisti dobi po kulturni in politični osamosvojitvi. Kot politik je bil odkritosrčen in odločen, za parlament premalo diplomatski. Njegovo razborito življenje in živčni zlom po neuspelem nastopu v državnem parlamentu sta ga položila v bolniško in

smrtno posteljo. Umrli je v Ljubljani junija 1886 in je pokopan v grobnici pisateljskega društva na pokopališču slovenskih kulturnih velmož na Navju. Božidar RAIČ, jezikoslovec, publicist, narodni buditelj in politik sodi v ožjo skupino tistih slovenskih razumnikov, ki se je nesebično razdajal in dobesedno zgorel v plemenitem boju za slovensko narodno samobitnost in se tako za vedno zapisal na svetle strani slovenske zgodovine.

In kaj je RAIČ pomenil za našo šolo in naš kraj? Omenili smo že, da je bil kot kaplan veroučitelj in je nedvomno svojo ljubezen do slovenskega ljudstva prenašal tudi na učence. Kot župnik je postal prvi predsednik krajevnega šolskega sveta, neposredni šolski predstojnik - šolski ogleda in je kot tak zagotovo dosegel, da je bil na šoli pouk slovenski in da se je nemščina učila le toliko, kolikor je predpisoval zakon - dve uri tedensko. Iz šolske kronike zvemo, da je bil velik prijatelj šole, da je daroval denar za nabavo knjig in tudi sicer obdaroval učence. Udeleževal se je učiteljskih konferenc in obiskoval pouk. Vzpodbujal je slovensko petje, deklamacije in druge oblike javnega nastopanja učencev. Po izvolitvi za deželnega in državnega poslanca se je zaradi močne politične angažiranosti manj posvečal šoli, in to pove tudi šolska kronika. Zanimivo pa je, da šolski upravitelj SILVESTER v šolski kroniki RAIČEVE smrti ne omenja. RAIČEVE pridige so bile često bolj narodnostno vzpodbudni govori kot cerkvena beseda. V njih je svoje župljane učil o pravicah, ki jim gredo, pa tudi o krivicah, ki se jim gode. Kot javni delavec in politik se je potegoval za gospodarski dvig in socialno varstvo haloškega človeka. Po RAIČU je postala sv. Barbara v Halozah poznana po vsej Sloveniji in prek njenih meja, saj se je RAIČ dopisoval z mnogimi takratnimi slovenskimi pisatelji, rodbljubi in politiki. Prihajali pa so tudi k njemu na obisk. Božidar RAIČ je nedvomno najpomembnejša osebnost slovenskega javnega življenja, ki je kdajkoli živela v Halozah. Zato bodimo ponosni, da je živel med nami!

A n t o n   O G O R E L E C

je 24. novembra 1894 kot mlad, vendar že izkušen in narodno zaveden učitelj prevzel dolžnost nadučitelja. Z njegovim prihodom se je začela za šolo in kraj nova doba. Ogorelec, ki se je rodil 8. junija 1865 v Pišecah, je bil izredno agilen in neumoren delavec. Najprej se je lotil šole. Zahteval je redno prihajanje k pouku in sam obiskoval starše, ki so zadrževali otroke doma. Na šoli sta vladala red in disciplina pa tudi pristni tovariški odnosi. Takoj je ugotovil, da je za nadaljnji razvoj šole potrebno novo šolsko poslopje, in začel je prepričevati člane krajevnega šolskega sveta, da bi zbrali denar. Prepričal jih je in dobil podporo tudi pri okrajnih oblasteh. Leta 1896 so začeli gradnjo in 1898 se je šola preselila v novo poslopje ter hkrati postala na Ogorelčevo prizadevanje šestrazrednica. Šoli pripadajoče njive je spremenil v ogledni šolski vrt, najlepši v okraju. To mu je uspelo v izjemno težkih gospodarskih razmerah, saj so naši ljudje takrat obnavljali od trne uši uničene vinograde in so bili skoraj čisto brez dohodka. Leta 1899 je bilo na Ogorelčevo pobudo ustanovljeno Bralno društvo Naprej. Pel je v zboru in igral v tamburaškem orkestru. Popravili so stara šolska poslopja in zagotovili primerna stanovanja za učiteljstvo - učiteljski dom, to je bil edinstven primer za tiste čase. V želji zagotoviti prebivalcem dopolnilni zaslužek v delovno neaktivnih zimskih dneh, je Ogorelec predlagal deželni vladi v Gradcu, da ustanovi v Cirkulanah pletarski tečaj. Sam se je usposobil za pletarskega učitelja na Dunaju. Leta 1905 je bil pletarski tečaj ustanovljen in še isto leto po Ogorelčevem prizadevanju povišan v Državno učno delavnico za pletarstvo, edino na slovenskem Štajerskem. Ogorelec je uredil tudi prvi nasad žlahtne vrbe. Pletarska šola je obstajala v Cirkulanah do prve svetovne vojne, ko so jo preselili v begunsko taborišče v Strnišču na Dravskem polju, po vojni pa v Ptuj. V okviru Pletarske šole je organiziral godbo na pihala. Ogorelec je

organiziral in vodil tudi kmetijske tečaje in propagiral čebelarstvo. Da bi zaščitil vinogradnike pred izkoriščanjem ptujskih velikonemških vinskih trgovcev, je pomagal ustanoviti v Cirkulanah Hranilnico in posojilnico z vinarskim odsekom. Uspel je prepričati občinske može, da so denar, ki ga je deželna vlada namenila za podporo, namenili za gradnjo cest (v Medričnik in čez Okič). Neposredno pred prvo svetovno vojno mu je kljub velikim nasprotovanjem uspelo dograditi šolsko poslopje, tako da je to imelo osem učilnic in telovadnico. Zaradi svojega naprednega delovanja je imel velike težave z duhovniki, predvsem z župnikom VOGRINOM. Kako zaostreni so bili ti odnosi, priča v šolski kroniki opisan dogodek, ko domača dva duhovnika VOGRIN in RABUZA nista hotela sodelovati pri pogrebu OGORELČEVE žene, tako da je pogrebne obrede opravil završki dekan. Ogorelec je zmogel to ogromno delo zaradi izredne požrtvovalnosti in s stalnim neposrednim stikom z ljudmi, saj je poznal skoraj vsakega od staršev svojih učencev, ti pa so ga spoštovali in kot odrasli sledili njegovim naukom in delovnim vzgledom. Ogorelec je bil res pravi ljudski učitelj in njegov spomin je med starejšimi občani še vedno živ. Nekdanja občina Gruškovec ga je razglasila za častnega občana in tako je Anton Ogorelec pravzaprav tudi edini častni občan današnje Krajevne skupnosti Cirkulane.

Če je bil Anton OGORELEC pobudnik raznih zamisli in zavzet bolj za gospodarske probleme, potem je bil prava duša kulturno-prosvetnega življenja v okviru Bralnega društva

DOMOZNANSKI ODELEK

V i n k o Š E R O N A ,

ki je prišel na šolo leta 1899. Bil je glasbeno nadarjen in izšolan. Že leta 1900 je uspel zbrati denar za nakup tamburaških inštrumentov in navdušiti skupino mlajših za sodelovanje v tamburaškem zboru. Naslednje leto so prvič javno nastopili v domačem kraju, nato pa tudi gostovali po vseh okoliških krajih. Na šoli je imel odličen mladinski

zbor. Z njegovo pomočjo je zrasla tudi kvaliteta cerkvenega mešanega zbora. Včasih je tudi sam sedel za orgle. Leta 1903 je osnoval komorni moški pevski zbor, ki je dosegel visoko umetniško raven. Bil je med prvimi igralci dramske skupine in je nekaj časa opravljal tajniške posle. Tudi potem, ko je bil 1907 premeščen v Ptuj, je občasno še prihajal v Cirkulane, vadil in nastopal z moškim zborom ter pomagal tamburašem.

M i r k o   K O S I

je prišel na šolo 1899 kot učitelj začetnik in ostal tu vseh 35 let službene dobe. 15 let je bil Ogorelčev sodelavec. Bil je učitelj, začasni in stalni upravitelj šole. Igral je v tamburaškem zboru, pel v komornem moškem zboru, pomagal je pri izdelavi zložljivega odra, bil odbornik in tudi predsednik upravnega odbora Bralnega društva in Sokolske čete. V šoli je vzpodbujal kulturno dejavnost in v času njegovega upraviteljevanja je tudi šola dobila zložljivi oder in kulise. Tudi on je podobno kot Ogorelec učence višjih razredov učil praktičnih stvari - terenske meritve, cepljenje mladega drevja. Bil je dober predstojnik mnogim mladim učiteljem.

Š t e f a n   T R O B I Š

je delal na šoli samo 4 leta (1928 - 1932). Bil je izredno dinamičen, napredno usmerjen mlad učitelj. Takoj se je aktivno vključil v delo Bralnega društva. Ko je bilo Bralno društvo leta 1929 ukinjeno, je bila na Trobiševo pobudo jeseni 1930 ustanovljena Sokolska četa. Bil je njen prvi načelnik, vadil je moški naraščaj in člansko vrsto ter dosegel z njimi lepe uspehe že v prvem letu. Dramska sekcija Sokolske čete je nadaljevala tradicijo ljubiteljske dramske igre in

Trobiš je bil njen igralec. Od nas je odšel za življenjsko družico v Komendo na Gorenjskem. Zaradi naprednega delovanja ga je takratni klerikalni režim prestavil na kazensko mesto v Stari log na Kočevskem. Tu je bil trdi boj s hitlerjevsko navdušenimi Kočevarji in postal že leta 1941 sodelavec Osvobodilne fronte.

F r a n j o   K O R E N J A K

KORENJAK sicer ni bil učitelj, vendar je bil z našo šolo tesno povezan polnih 35 let prek žene učiteljice in aktivnega sodelovanja z učitelji v okviru kulturno prosvetnega delovanja. V šolskem letu 1954/55 pa je tudi učil na šoli, torej je bil tudi učitelj. Franjo KORENJAK je domačin iz Cirkulan. Po končani gimnaziji je študiral tehniko v Pragi. Prva svetovna vojna mu je študij pretrgala, po vojni ga ni nadaljeval. Živel je doma in se ukvarjal z različno dejavnostjo. Vnašamo ga v to zgodovinsko publikacijo zaradi njegovih velikih zaslug za delo v Bralnem društvu in kasneje v Sokolski četi ter DUD Franček Kozel. KORENJAK je bil dolga leta igralec in predvsem odličen režiser, scenograf in masker, ki je postavil na oder tudi zelo zahtevna dramska dela, kot so Cankarjeve drame, Molierove in Nušičeve komedije pa tudi spevoigre in operete. Vodil je tamburaški orkester in osnoval ter vodil godalni orkester (tri violine, cimbale, harmonika in kontrabas), zanj sam prirejal notni material in tudi sam komponiral. Nacistični okupator ga je z družino izgnal v Srbijo. Z delom Franja KORENJAKA je neločljivo povezano nekajdesetletno kulturnoprosvetno delo v našem kraju.

S t a n k o   R A J H E R

Podobno kot Franjo KORENJAK tudi Stanko RAJHER ni bil učitelj, bil pa je tudi on dolga leta tesno povezan s šolo, tako prek žene uči-

teljice, kakor tudi s sodelovanjem z učiteljstvom. Tudi RAJHER je domačin iz Cirkulan. Končal je Vinarsko-sadjarško šolo v Mariboru in bil kasneje v domači hiši trgovec. Bil je načelnik Sokolske čete in vaditelj članske vrste. Igral je v dramski sekciji Sokola in v komornem orkestru, kasneje je režil pri KUD Franček KOZEL. Med okupacijo je živel nekaj časa doma, kasneje se je pred grožnjo izselitve v Nemčijo za nekaj časa umaknil v Gradec. Od leta 1944 je sodeloval z Osvobodilno fronto. Zaslužen je za ustanovitev Gasilske čete in je bil kasneje njen načelnik. Uspešno je vodil akcijo prvega ljudskega posojila in elektrifikacijski odbor, tako da so tudi po njegovi osebni zaslugi Cirkulane dobile elektriko že leta 1947, kot prvi kraj v Halozah. Predaval je v kmetijskih tečajih in svetoval ljudem pri reševanju kmetijskih problemov.

J a n e z P U C K O

Janez PUCKO je opravljal dela in naloge upravitelja šole štiri leta. Kot izkušen učitelj je bil dober mentor mladim in je pod njegovim vodstvom dosegla šola ustrezno pedagoško raven. Organiziral je in predaval v kmetijskih tečajih, bil aktiven v Kmetijski zadrugi, družbenopolitičnih organizacijah in pri lovcih.

L a d o Š T U M B E R G E R

Lado ŠTUMBERGER se je rodil in živi v zgradbi nekdanje naše stare šole. Po šolanju v domači osnovni šoli in nižji gimnaziji v Ptujju je obiskoval učiteljske v Mariboru in kasneje ob delu diplomiral za predmetnega učitelja biologije in kemije na Pedagoški akademiji v Mariboru. Že kot mladenič je nastopal pri Sokolu in v dramski sekciji. Med okupacijo je bil nekaj časa v službi na železnici, tu se je povezal z na-

rodnoosvobodilnim gibanjem in odšel leta 1944 v partizane. Na šoli v Cirkulanah se je zaposlil leta 1950 in leta 1954 postal prvič njen upravitelj (1954 - 1962). Po petletni prekinitvi je postal leta 1967 ponovno upravitelj in opravljal te posle do 1974. leta, skupno torej 13 let. ŠTUMBERGER je vložil mnogo dela in prizadevanj v obnovitev in posodobitev šolskega poslopja - obnova fasade in strehe, zamenjava manjših za večja okna, napeljava elektrike, vodovoda in centralne kurjave, oprema učilnic, še posebej specializiranih, ureditev igrišča in telovadnice, arboretum, živalski vrt so dela, ki so bila opravljena v času njegovega upraviteljevanja. Pri tem je pokazal mnogo samoiniciative in iznajdljivosti. Dajal je pobude za organizacijo raznih tečajev in akcij. Aktiven je bil tudi zunaj šole, tako pri kulturno-prosvetnem delu kot v Zvezi borcev NOV in Zvezi rezervnih vojnih starešin.

M a r i j a   B E L A K

Marija BELAKOVA deluje na šoli 26. let. Je izredno požrtvovalna in uspešna pedagoška delavka. V letih 1962 - 1966 je zgledno opravljala dolžnost upravitelja šole. Predvsem se je zavzemala za višjo kvaliteto vzgojnoizobraževalnega dela in pristnejše samoupravne in tovariške odnose in dosegla pri tem lepe uspehe. Poleg šolskega dela je bila vedno zelo aktivna tudi v družbenopolitičnem delu v okviru krajevne skupnosti. Prav ta aktivnost jo je pripeljala na mesto podpredsednika družbenopolitičnega zbora skupščine občine Ptuj in delegata za področje vzgoje in izobraževanja v zboru združenega dela skupščine SR Slovenije.

V a l t e r   P L I B E R Š E K

Valter PLIBERŠEK je sedanji ravnatelj šole. V sedmih letih dela na šoli si je predvsem prizadeval za nadaljnjo ureditev šolskega poslopja in njene okolice ter posodabljanje opreme in učnih pripomočkov. V okviru kmetijskega pouka je bil v tem času ponovno urejen šolski vrt kot učna osnova. Poseben poudarek je dajal razvoju obrambne in samozaščitne vzgoje, tako da je šola dobila dve javni priznanji. Uspešno sodeluje z organi krajevne skupnosti in družbenopolitičnimi organizacijami.

KRAJEVNA SKUPNOST CIRKULANE
SKOZI STOLETJA
dr. Vladimir BRAČIČ

Naravno okolje

Haloze so prijeten svet močno razgibanih, nizkih terciarnih goric; začenjajo se na zahodu pri Makolah in se potem vlečejo v sorazmerno ozki progi v smeri jugozahod - severovzhod v zračni razdalji 31 km do Goričaka na slovensko-hrvaški meji. Na severu jih omejujeta reki Dravinja in Drava, na jugovzhodu in vzhodu Bočko-Maceljska pregraja, na vzhodu pa slovensko-hrvaška narodnostna meja. V celoti obsegajo okrog 25.000 hektarjev površine.

Pokrajinsko ime Haloze in naziv Haložan za prebivalce so skušali različno tolmačiti. Nekateri so iskali izvor imena Haloze v latinski označbi Colles za vinorodne gorice. Nemci so jim rekli Kollos. Božidar RAIČ, nekdanji župnik pri sv. Barbari, pa je leta 1861 v Novicah napisal, da izhaja ime Haloze iz prastare slovenske besede "halonga", ki pomeni "kraj opleten in prepleten s hribi", ali drugače povedano gričevnat svet. RAIČ izvaja ime Haloze iz halonge takole: halong + je; on = o, g+j=ž oziroma z, torej Haloze. Naziv za Haložana pa haloz + jan; z+j=ž, torej Haložan. Podobno tolmačijo ime Haloze tudi današnji priznani univerzitetni učitelji, strokovnjaki za toponomastiko.

V starejših obdobjih so delili Haloze na tri dele: Zgornje, Srednje in Spodnje; takšno delitev uporabljajo še danes vinogradniški strokovnjaki. Sicer pa je v geografski književnosti uveljavljena delitev na dva dela - Zgornje in Spodnje Haloze. Sam sem v svoji doktorski disertaciji in kasnejših raziskavah utemeljil delitev na dva dela z novimi imeni - Vinorodne Haloze in Gozdnate Haloze - in postavil tudi novo mejo na potok Peklačo. V Vinorodnih Halozah prevladuje vinorodno gričevje, v Gozdnatih Halozah gozdnato nizko hribovje.

Na severnem obrobju Haloz se v globini zelo verjetno stikajo Centralne in Južno apneniške Alpe, so pa ti starejši skladi debelo prekriti z mlajšimi usedlinami, ker je bilo to ozemlje plitev zaliv Panonskega morja. Tako so glavne današnje površinske plasti nastale v različnih obdobjih mlajšega terciara. Spodnjemu miocenu pripadajo temnejši peščeni laporji, medtem ko štejemo mehkejše in svetlejše obarvane peščene laporje z vložki peščenjaka v srednji miocen. Čeri litotamnij-skega apnenca, ki se najlepše vidijo v skali, na kateri stoji grad Borl, pripadajo dobi tortona. Skratka, haloški laporji so stari okrog 25 milijonov let. Mnogo mlajše so ilovnato-peščene in vlažne naplavine, ki pokrivajo dolinska dna.

Potem ko se je morje umaknilo in se je današnje ozemlje Haloz dvignilo ob sluteni prelomnici na severnem obrobju, so začele delovati zunanje sile-mehanično in kemično razpadanje in odnašanje. Tekoče vode, današnji potoki, so si v dokaj uravnano površino vrezovale svoje struge in ustvarjale tako današnje doline. Tako so današnje reliefno podobo Krajevne skupnosti Cirkulane ustvarili skozi milijone let potok Bela s svojimi pritoki - Belico, Dugo (staro ime je bilo Lokva) in Gradiškim potokom. V pleistocenu je nastala nekaj sto metrov široka, proti Beli nagnjena terasa, ki se vleče od Pristave preko Cirkulan in se najlepše kaže v Dolanah. V nižjem delu je ta terasa s peščenoilovnato prstjo prirodno najprimernejša za njive. Potoki so dolinska dna često poplavljali, zato so bila in so deloma še danes zamočvirjena in primerna predvsem za travnike.

Ostanki prvotne enotne usedlinske odeje Haloz se nam kažejo danes kot srednje dolge slemenske uravnave, ki dosega v cirkulanskem okolišu najpogosteje višine med 300 - 320 m nadmorske višine. Le v Vrbanjšaku nad Borlom se dvigne v višino 412 m. Slemena imajo strma pobočja in grebene šiljastega prečnega profila (Gruškovec, oba Paradiža) in se iz njih ponekod dvigajo nizki, zaobljeni vrhovi ali manjše kope, kot je to lep primer Gruškovski hum. Pobočja so marsikje vzdolž na-

giba razrezana po grapah in jarkih, ki prekinjajo agrarno-produkcijske površine. Ponekod so tako nastali ožji grebeni oziroma rebri. Južna, jugovzhodna in jugozahodna poboja so v višini nad 270 m nadmorske višine zasajena z vinsko trto. Večjih, čisto južnih leg je v cirkulanskem okolišu malo, zato tu prevladujejo predvsem drugorazredne vinogradniške lege. Nekaj večjih prvorazrednih vinogradniških površin je na Velikem vrhu in v Brezovcu. Pod vinogradi ležijo na blažjih nagibih njive, na strmejših pa travniki oziroma pašniki s sadnim drevjem. Severna pobočja so pokrita z gozdom. Tako nam ustvarja pogled na haloške griče od juga proti severu podobo vinorodne pokrajine, pogled od severa proti jugu podobo prav močno gozdnate dežele, medtem ko nam daje pogled od vzhoda proti zahodu in obratno pestro sliko menjavanja kmetijskih in gozdnih površin. Prav zaradi te razgibanosti in pestrosti so haloški griči tako prijetni, da navdušijo vsakega ljubitelja naravnih lepot. Oton Župančič je o njih napisal, ko je bil leta 1939 na obisku pri Furmanovih na Pohorju: "Novi kraji, nova čuda. Prijazni ljudje. Prijetno presenečen nad slikovito pokrajino Haloz."

Znano je, da je vinska trta tista kulturna rastlina, pri kateri sta količina in kakovost pridelka odločujoče odvisna od lastnosti tal in še posebej od količine in razporeditve toplote, svetlobe in padavin. Za večji del Vinorodnih Haloz in s tem tudi za cirkulanski okoliš velja ugotovitev, da so se na laporni in peščeno-ilovnati podlagi razvile prsti, ki vinski trti zelo ugajajo. Dokaj dobro so založena s fiziološko aktivnim kalijem in ugodno količino kalcija, ki še prav posebej ugodno vpliva na razvoj aromatičnih in buketnih snovi v grozdju. Toplotne, svetlobne in padavinske razmere so v naših krajih zelo dobre. Srednja letna temperatura znaša v Cirkulanah $9,6^{\circ}\text{C}$, srednja poprečna temperatura v rasti dobi (april - oktober) $15,4^{\circ}\text{C}$ in poprečna srednja temperatura v treh poletnih mesecih (junij, julij, avgust) $19,0^{\circ}\text{C}$. Najhladnejši mesec je januar s poprečjem $-2,4^{\circ}\text{C}$, sledijo

mu februar, december in november. Najnižja doslej zabeležena temperatura je znašala - 35^oC. Temperature okrog -20^oC lahko povzročijo, da trta zmrzne. Bolj od zimskih so nevarne nizke temperature v času vegetacije, posebno pomladi. Posebno nevarne so pozne pomladanske pozebe, ki nastopajo še meseca maja.

Najtoplejši je mesec julij s poprečjem 20,0^oC, sledijo mu avgust, junij in september. Največ oblačnih dni je v zimskih mesecih, največ jasnih in sončnih dni pa imata avgust in september. Poprečje letnih padavin dosega v Cirkulanah 1.023 mm. Najbolj mokri meseci so julij, junij, maj in november, najbolj sušni pa marec, januar in februar. Letno je poprečno 100 dni z dežjem, od tega 70 dni v rasti dobi. Dni s sneženjem je poprečno 23 letno, vendar od zime do zime precej različno. V poprečju je prvi dan s snegom zadnje dni novembra, zadnji dan s snegom pa okrog 25. marca, tako da je med njima okrog 120 dni. Sneg leži v poprečju nepretrgoma 32 dni, vendar so med posameznimi leti velike razlike. Po sedaj znanih podatkih je znašala maksimalna debelina snežne odeje v Cirkulanah 105 cm. Toča obišče kraje v Krajevni skupnosti Cirkulane poprečno manj kot enkrat letno. Bila pa so leta, ko je padala tudi dvakrat in celo trikrat. Nikoli ni zajela vseh krajev ali vsaj ne enako intenzivno. Običajno pada meseca maja ali junija, seveda pa tudi julija in avgusta. V Cirkulanah pihajo skozi vse leto najčeste jugozahodni in zahodni vetrovi, v hladnejši polovici leta pa tudi severni in severovzhodni. Sorazmerno dostikrat nastopa brezvetrje. Večina vetrov ima srednjo jakostno stopnjo; le redko se pojavljajo močnejši vetrovi, ki odkrivajo strehe.

Kratka ekološka analiza dovoljuje trditev, da imajo Vinorodne Haloze in z njimi tudi cirkulanski okoliš skoraj idelano razmerje med toploto, svetlobo, vlažnostjo zraka in sestavo tal. Vse to ugodno vpliva na razvoj aromatičnih in buketnih snovi v grozdju, kar daje haloškemu vinu harmonično eleganco in prikupno zelenkastorumenno barvo. Le okrog 5% svetovnih vinogradniških predelov ima tako ugodne ekološke razmere.

Prvotni prebivalci

Nekateri arheologi in zgodovinarji menijo, da je gričevnat svet Haloz s svojo prijetno klimo in s sončnimi rebri, ležečimi med svetlimi gozdovi že zelo zgodaj pritegnil človeka. K takšnemu razmišljanju še posebej navajajo dejstva, da je v neposredni bližini, v Mali Sutinski pri Voči, Veliki Sutinski pri Višnjici in pri Ivancu nesporno dokazano, da so tam živeli ljudje od ledene dobe do rimskih časov in še naprej. Dalje govorijo za takšno misel najdene kamenite sekire. Samo z območja Krajevne skupnosti Cirkulane so jih našli šest - Borl, Cirkulane, Gradišča, Gruškovec, Mali Okič in Paradiž. So te sekire izgubili tod lovci iz Hrvaškega Zagorja ali Ptujškega polja, ali so to sekire domačinov, ki so imeli nekje na prostoru sedanjih Cirkulan ali Dolan svoja skromna domovanja, katerih sledov do sedaj nismo odkrili, ker jih nismo sistematično iskali? Zadnja misel je le domneva, stvarnih dokazov za njo še nimamo. Tudi najdb iz rimske dobe je v Halozah malo, znano je le najdišče v Cirkulanah. Sicer pa Haloze nimajo rimskih gomil, ki so jih Slovenske gorice tako polne. Nobenih stvarnih dokazov tudi ni, da so imeli ptujski Rimljani v Halozah že gorice, čeprav nekateri menijo, da se imajo Haloze za vinsko trto zahvaliti rimskemu cesarju Probusu. Šele izkopavanja na nekaterih zgodovinskih mestih bi dala na zastavljena vprašanja dokončen odgovor. Mogoče so se v nekoliko odročne in z gozdovi porasle Haloze zatekli pred divjimi Huni, Goti in Langobardi, ki so prihajali od vzhoda in šli proti Padski nižini, prebivalci Ptujškega polja in tudi Ptujca? Povsem verjetno pa je, da se naši predniki-Slovinci, ki so prihajali od vzhoda po še takrat dobro uporabnih rimskih cestah, Halozam niso izognili, temveč so jih za tisti čas kar gosto naselili. Ker je slovensko-hrvaška narodnostna meja, kakršno poznamo med Halozami in Hrvaškim Zagorjem danes, nastala že ob naselitvi, smemo z gotovostjo trditi, da je poselitev Haloz potekala od Drave ob potokih v notranjost. V našem primeru torej ob potoku Beli in Belici. Za naselitev so bile najugodnejše nad

zamočvirjene in često poplavljene doline nekoliko dvignjene pleistocenske terase pa spodnji deli iztekajočih se rebri. Zato menimo, da so bila prva naselja oziroma posamezne domačije razmeščene na območju današnjih katastrskih občin Dolane, Cirkulane, Medribnik in Pristava. Na osnovi kasnejših dokumentov lahko rečemo, da so bile strnjeno naseljene z nekaj hišami le Dolane, medtem ko so bile v ostalem svetu domačije razmeščene v oddaljenosti 100 - 300 m ena od druge. Menim, da lahko ocenimo kot najstarejše kmetije na območju Cirkulan (uporabljam domača hišna imena, ker se priimki stalno menjajo): KRAPEC, ŠIPEK, ČOHAŠ, RGEN, ORBETAR, PETAJA; v spodnjem Medribniku TOMAŠINEC, KEBER, KOVAČ; in v Pristavi DEVEK, BLOŽAK, HALČEK, HUDEK, HADANČEK.

Kdaj so ti predniki, prvi Haložani, prišli v naše kraje, lahko samo uginamo. Zelo verjetno pa že v sedmem stoletju in so torej naši kraji naseljeni že 1.300 let. Večstoletno obdobje od naselitve naprej je zavito skoraj v popolno zgodovinsko temo. Nobenih arheoloških ali drugih zgodovinskih virov nimamo. Vemo le, da so Haloze spadale v Pribinovo Panonijo, ki je imela središče ob Blatnem jezeru. Frankovski vladar Karel Veliki leta 811 določil Dravo za mejo med salzburško nadškofijo in oglejsko patriarhijo, tako so Haloze spadale kot najvzhodnejša pokrajina pod versko vrhovno oblast oglejskih patriarhov. Vemo tudi, da so celotne Haloze in z njimi tudi območje naše krajevske skupnosti postale že zelo zgodaj, verjetno že v desetem stoletju, usodno povezane s Ptujem. V tem obdobju pa se usoda naših prednikov, ki so postali fevdalni tlačani, tesno poveže tudi z gradom Borl, oziroma z njegovimi fevdalnimi gospodi. Ta odvisnost je trajala vse do patenta o kmečki odvezi leta 1849. Zato bomo o Borlu, ki leži na območju Krajevske skupnosti Cirkulane, povedali nekaj več.

Grad Borl

Nastanek in najstarejša zgodovina gradu Borl nista poznana. Izredna lega na strmi skali nad Dravo pa je verjetno privabila človeka že v prazgodovinski dobi. Tudi Rimljani bi lahko imeli tu svoj kastel. Te domneve bi lahko potrdila samo arheološka izkopavanja, ki bi segla pod temelje današnjega mogočnega grajskega poslopja. V devetem stoletju se je v naših krajih začela utrjevati frankovska oblast, vendar so ta proces prekinili vdori Ogrov-Madžarov, ki so v začetku 10. stoletja (leta 907) zavzeli tudi vzhodni del Haloz. Tako je ozemlje Krajevne skupnosti Cirkulane spadalo pod madžarsko državo skoraj 300 let, do leta 1.199, ko je ptujski gospod Friderik premagal OGRE in jim odvzel okolico Ormoža. Takrat so ptujski vazali, Draneški, iztrgali Ogrom tudi grad Borl in njegovo okolico. Torej je grad v obliki obrambnega stolpa nastal verjetno v 11. stoletju. Po Draneških gospodih je grad dobil ime Anckenstain, medtem ko so ga Ogrji imenovali Bornyl, oboje pa pomeni prehod čez reko oziroma brod. Draneški so grad Borl in njegovo fevdalno posest prepustili Ptujskim, ki so mu gospodarili do leta 1438, ko je nekdanja mogočna družina Ptujskih izumrla. Borl in njegova posest sta bila več stoletij sporna, zato Ptujski niso plačevali za to gosposčino nobenih dajatev niti nemškemu niti ogrskemu kralju. Po izumrtju Ptujskih je dobila borlsko gosposčino Ana Schauberg, nato pa so se v nekaj letih menjali gospodarji - Montfor, Griebinger, nemški cesar in Breuner. V vojni med nemškim cesarjem Friderikom III. in ogrskim kraljem Matijo Korvinom (ki ga slovenska narodna pesem sporno imenuje Kralj Matjaž), so Ogrji leta 1481 zavzeli in pri tem deloma porušili. Tako so prišli naši kraji ponovno za dobro desetletje pod ogrsko oblast. Matija Korvin je grad in gosposčino Borl dodelil ogrskemu velikašu Jakobu Szekelyju. Po smrti kralja Korvina je Szekely prestopil na cesarjevo stran in od njega dobil grad in celotno gosposčino v trajno osebno last. Ogrski Szekely so se preimenovali v nemške Zäckl in gospodarili Borlu do leta 1588, ko so gospo-

ščino prodali baronu Juriju Herbersteinu. Ta je prodal Borl grofom Turnom in ti plemiški družini Sauer. Sauri so gospodarili Borlu od leta 1639 do 1801. V sredi 17. stoletja so zgradili grajsko kapelo (1654) in viteško dvorano ter sploh dali gradu današnjo obliko. Zgradili so župnijsko cerkev sv. Barbare (1683) in podružnično cerkev sv. Ane (1699). Sauri so prodali grad s posestjo grofu Lesliu, od tega pa so ga dobili Wurmbrandi. Zadnji pravi graščak je bil baron Kúbeck, ki je leta 1921 grad prodal grofu Androvskeemu ter se odselil. V času stare Jugoslavije je grad Borl menjal več gospodarjev. Nekaj časa je gospodarila z njim delniška družba Borlin, nato grofje Vučetiči in nazadnje židovska družina Weiss iz Zagreba. Weissova je dala popraviti že močno načeto ostrešje, sicer bi bil Borl danes ruševina kot mnogo drugih gradov. Zadnjo lastnico so nacistični okupatorji odpeljali, na Borlu pa organizirali enega od svojih koncentracijskih taborišč, kjer so že aprila 1941 zbirali zavedne Slovence, predvsem izobražence in jih odtod pošiljali v pregnanstvo ali pa kot talce na strelišča. Grad je bil taborišče do leta 1943. Po osvoboditvi je postal grad Borl najprej mladinsko okrevališče, od maja 1952 pa letovišče. Medvojni gospodarji so večji del graščinske zemlje razprodali, ostalo je po osvoboditvi razdelila agrarna reforma.

Borl je bil od 13. stoletja do 1850 sedež deželne sodnije. Pomembnejše sodne spise so že pred prvo svetovno vojno odnesli na Dunaj. V grajski knjižnici so ostali akti o čarovniških sodbah in dokumenti sodnega procesa proti detomorilki Nežiki Arnejčič, ki so bili napisani v slovensščini. Nežiko so obsodili živo zakopati v zemljo in prebosti s kolom, pozneje so jo pomilostili na smrt z obglavljenjem. Po izpovedih očitvidcev so hranili v grajski knjižnici še okrog leta 1930 tudi urbarje. Vsi ti dokumenti pa so še prej, preden je postala lastnica gradu Weissova, neznanokam izginili. Vsa dosedanja poizvedovanja za njimi so ostala brezuspešna. Izgonitje urbarjev pomeni neprecenljivo škodo za lokalno zgodovino, saj bi nam le-ti lahko odkrili marsikaj zanimivega o naših

prednikov, graščinskih tlačanih, vse tam od 14. stoletja naprej. Na srečo je bil v vojvodini Štajerski izveden leta 1542 popis vseh gospoščin, med njimi tudi gospoščine Borl. Te imenjske cenitve so ohranjene v Deželnem arhivu v Gradcu in nam pomenijo dragocen vir podatkov. Iz njih bomo povzeli podobo takratnega stanja na območju naše krajevne skupnosti.

Krajevna skupnost Cirkulane leta 1542

Haloški del borske gospoščine je bil leta 1542 razdeljen na tri urade, ki so povezovali po več naselij. To so bili uradi: Zavrč, Bela in Leskovec. Urad Bela, ki je dobil svoje ime po potoku Beli, je obsegal skoraj isto ozemlje kot današnja Krajevna skupnost Cirkulane. V tem času so nekdanji vaški župani že izgubili precej svoje vloge in pravic kot neposredni zastopniki podložnih kmetov. Urad je vodil upravnik, neke vrste zastopnik fevdnega gospoda. Bil je kmet. Ime mu je bilo Štefan. Imel je veliko domačijo, 2 vola, 4 krave, 6 junic, 20 prašičkov, jezdnega konja, 6 oralov njiv in toliko travnikov pa 2 večja vinograda v završkem Hrastovcu.

Popisovalec je začel popis urada Bela z naseljem, kjer je živel upravnik Štefan, to je bila Costenczyczy Dorf, z 8 podložnimi kmetijami. To so bili: upravnik Štefan, ribič Jurij, Jakobov sin Matjaž, Venko Rikl, Andrejev sin Arne, Luka Dolenski, Jurij in Jurij Antolin. Po moji oceni so ležale kmetije v severovzhodnem delu današnje katastrske občine Cirkulane. Skupno so imeli 10 volov, 19 krav, 10 junic, 5 letet, 39 prašičkov in pet konj pa 39 oralov njiv, 24 oralov travnikov in 11 vinogradov v Gradiščah in na Velikem vrhu.

Naslednje naselje so Dolann Dorf današnje Dolane. Tu je živelo 18 podložnih kmetov: Martin Vogler, Martin Majcenovič, Matjažev sin Lovrenc, Jurij Šercalo, Tomaž Majcenovič, Luka Majcenovič, Florjan Kelc, Valentin Kelc, Matjaž Kelc, Jurij Herobec, Matjaž Jurgec,

Valentinova vdova, kovač Andrej, Andrej Hvalec, Matejko Galec, Peter Kelc, Štefan Antolič in tesar Primož. Po naši oceni so bile 4 kmetije velike, deset srednje velikih in 4 majhne. Skupno so imeli 15 odraslih in 11 mladih volov, 1 bika, 60 krav, 25 junic, 12 telet, 112 prašičkov, in 10 konj, k temu še 75 oralov njiv in 55 oralov travnikov pa 30 vinogradov v glavnem v Hrastovcu in na Velikem vrhu. Poprečno je imela kmetija po 6,9 glav goveje živine, od tega 3 krave. Dolane so bile gospodarsko nadpoprečno razvito naselje.

Tretje naselje, ki je navedeno v popisu, je Prayan Dorf. Menimo, da so domačije ležale v južnem in jugozahodnem delu današnje kat. občine Cirkulane in spodnjem delu kat. občine Medribnik. Na tem mestu se leta 1758 pojavljata imeni naselij Gnilnu in Seriany. V Gnilnu navajajo župnišče, torej je stalo župnišče ob popisu v Prayan Dorfu. Popisovalec pa župnišča ni popisal tu, temveč je duhovnika Mihala uvrstil med "Fray layt" - osebenjke. Poleg cerkvenega posestva je živelo tu še 10 podložnih kmetov: Tomaž Vogler, Venko Vogler, Miha Pleško, Kristan Gnilski, Miha Richter, Gregor Gavez, Jurij Prašina, Vid Fajfer, Habjan Strnski in Jurij Letonja. Teh 10 podložnih kmetov je imelo skupno: 16 odraslih in 6 mladih volov, 1 bika, 24 krav, 4 junice, 14 telet, 65 prašičkov in 3 konje; od zemljiških površin pa 37 oralov njiv, 38 oralov travnikov in 17 vinogradov, od tega 6 v Gruškovcu, 2 v Gradiščah, po enega pa v Brezovcu in Pohorju. Po velikosti smo ocenili 4 kmetije za velike, po 3 pa za srednje in majhne. V času popisa je imel največ živine Gavez - 4 vole, bika, 6 krav in 12 prašičkov pa 3 vinograde v Gruškovcu.

Sledi Thaicht Dorf ali današnji Medribnik. Tu je bilo samo 5 kmetij: Lovrenc Ilec, Tomaževa vdova, Matej Krištof, Matjaž Požar in Peter Požar. Skupno so imeli: 4 vole, 2 bika, 14 krav, 4 teleta in 28 prašičkov. Od zemlje so imeli 13 oralov njiv in 21 oralov travnikov pa 8 vinogradov, od tega 7 na Mejah in enega v Gruškovcu.

Schaulassen Dorf smo po zaporedju popisa postavili na stičišče današnjih kat. občin Paradiž, Pohorje in Slatina, pri tem pa opozarjamo, da so stale vse kmetije v dolini. Naselje je imelo 9 podložnih kmetij: Filip Kristan, Benediktov sin Lovrenc, Gregor Papeš, Primož Kristovič, Matjaž Mraz, Miha, Peter Mraz in Lukač Bračovec. Skupno so imeli: 8 odraslih in 3 mlade vole, 3 bike, 28 krav, 7 junic, 2 teleti in 59 prašičkov. Njiv so imeli 17 in travnikov 35 oralov pa 13 vinogradov, in to v Paradižu in Pohorju.

Zadnja med vaškimi naselji je bila popisana Prystaffe Dorf ali današnja Pristava. Verjetno so sem šteli še nekatere kmetije, ki ležijo danes v kat. občini Gradišča. Pristava je bila močno naseljena, saj je štela 15 podložnih kmetij: Venko Gološa, Blaž Kolednik, Primož Hrenko, Benedikt Žuran, Benedikt Prosovec, Juriy Arnec, Blaž Lovrek, Matjaž Štumberger, Jakob Bezjak, Filip, Miha Marjaš, Tomaž Herzog, Luka Richter, Blaž Kurjak in Miha Habjanič. Skupno so imeli 17 odraslih in 7 mladih volov, 3 bike, 59 krav, 13 junic, 14 telet, 121 prašičkov, 6 konj in 2 žrebeti. Njiv je bilo 58 oralov, travnikov 68 oralov in 24 vinogradov. Najbogatejši med njimi je nedvomno bil Prosovec, ki je imel 2 vola in bika, 5 krav in 3 junice, 20 prašičkov in 2 konja, 8 oralov njiv in 13 oralov travnikov pa v Paradižu kar 6 vinogradov.

Krajevno ime Cirkulane se prvič omenja v dokumentu iz leta 1630.

Ko je popisovalec končal popis kmečkih gospodarstev, je popisal še osebenjke; navedel jih je 18, med njimi je kot zadnji "gospod Mihel, duhovnik pri sv. Katarini" (pfarer). Imena osebenjkov: Habjan Pulko, Luka, Forko, Juriy Marjaš, Lenart Hamikar, Juriy Kral, vdova Urša, vdova Požar, Gregor Majcenovič, Antolič Vorih, Valentin Rihtarič, Valentin Korenjak, Voglarjeva hči Špeta, Blaž Škorta, Andrej Visin, Valentin Bezjak, Petrov sin Benedikt in Lenart Ivančič. To so bili grajski hlapci in dekle, logarji, ribiči, valpti, brodarji in drugi ne-

kmetje. Razen Voglarjeve vdove Špete so imeli vsi svojo hišo in vinograd, večina tudi kravo. Vdova Urša je imela celo dva mlada vola, 4 krave, 7 prašičkov in 2 vinograda. Župnišče z vsemi pritiklinami je bilo ocenjeno na 20 funtov forintov, 4 vinogradi v Brezovcu pa na 44 funtov forintov.

V šestih imenovanih naseljih, ki se pokrivajo z današnjimi Cirkulanami, Dolanami, Medribnikom, Pristavo in deloma Slatino, torej z izrazito dolinskimi kraji, je živelo 66 podložnih kmetov in 18 osebenjkov, torej skupno 84 gospodinjstev. Med kmetскими posestniki smo jih ocenili 18 za velike kmete, 30 za srednje, 15 za male in 3 za kočarje. V poprečju je imela vsaka kmetija 3,6 orala njiv in enako travnikov pa 1,5 vinograda. Od skupnega števila 433 glav goveje živine (od telete do vola) je imelo gospodarstvo poprečno po 6,5 glav, od tega polovico krav.

Sledi popis sogornikov po vinskih goricah. Sogorniki so imenovali hasnovalce vinogradov. To so bili domači kmetje, kmetje drugih gospoščin, meščani, cerkev in tudi nižji plemiči. V našem primeru je bila večina sogornikov domačih kmetov in osebenjkov, zasledili pa smo tudi nekaj kmetov iz Stojnc in Bukov^eec. V goricah završkega urada je bilo po ne povsem točnih podatkih nad 40% vseh sogornikov kmetov s Ptujskega polja (Muretinci, Mala vas, Gajeveci, Stojnci in celo Moškanjci). Grajski gospod, ki so ga v goricah imenovali gorski gospod, je bil zainteresiran, da je bilo čimveč vinogradov, saj je iz njih dobival dajatev gorninskega vina, od vinograda 1-2 vedri. Vedro je merilo okrog 30 litrov. Tako je graščak dobil od završkih, belanskih in leskovških sogornikov letno okrog 100 polovnjakov gorninskega vina, 200 let kasneje pa trikrat več. Vino pa je šlo dobro v denar. V popisni listini so našete naslednje gorice: Presowetz Perg - Brezovec z 10 sogorniki, Gruschkowetz Perg - Gruškovec s 16 sogorniki, Oberhalb der Tchaycht der Perg - Na mejah z 8 sogorniki, Pocher Perg - Pohorje s 6 sogorniki, Paradays Perg - Paradiž z 10 sogorniki, Slatina Perg - Slatina s 4

sogorniki in Gradisch Perg - Gradišča s 34 sogorniki. Selletina Perg - Zeletina ali današnji Veliki Vrh, kjer je bilo 35 sogornikov. Skupno je bilo popisanih 140 sogornikov, ki so imeli 171 vinogradov različne velikosti. Čeprav za vse nismo uspeli ugotoviti, od kod so bili doma, lahko trdimo, da so bili predvsem domači kmetje, le v Gradiščah in v Velikem Vrhju je bilo okrog ena tretjina kmetov iz Stojnc in Bukov^{ec}. Od današnjih krajev, ki deloma spadajo v območje Krajevne skupnosti Cirkulane, nam manjkata Mali in Veliki Okič. Nobeden od teh dveh krajev ni naveden niti v leskovškem uradu. Ker je bilo v Pohorju samo 6 sogornikov v Slatini pa celo samo 4, smemo zagotovo trditi, da leta 1542 Okiča še nista bila kultivirana, temveč prekrita z gozdovi. In še nekaj moramo povedati. Popisovalec je v petih primerih pri vinogradu pripisal "Mit Press und Khelel" (s prešo in kletjo) oziroma "mit aller Zugeherung" (z vsemi pritiklinami), to pomeni, da je stala pri petih vinogradih že zgradba s kletjo in prešo, mogoče pa pa tudi kaj druge zemlje; torej je bilo samo pet vrhov ali zidanic. Na območju današnje Krajevne skupnosti Cirkulane je bil takšen vrh samo eden, in sicer ga je imel Benediktov sin Lovrenc pri vinogradu v Pohorju. To pomeni, da je stala leta 1542 na vseh naših bregih ena sama zgradba, in da na bregih ni stanoval še nihče. Večino domačij in vrhov na bregih so zgradili šele v 18. in 19. stoletju. V drugi polovici prejšnjega stoletja zgradili pri goricah tudi nekaj gosposkih "Štokov" (Brezovec, Gradišča, Gruškovec, Paradiž, Veliki Vrh).

Kdo so bili takratni Haložani? Sodeč po priimekih so bili izključno Slovenci. Med osebnimi imeni so že povsem prevladovala svetniška imena. Stoletje prej so bila v večini še stara slovenska narodna imena, kot so Cvetko, Bratec, Črnko, Stojan in druga. Nekateri priimki so se ohranili do danes - Gavez, Kelc, Majcenovič, Kolednik, Hvalec itd. Luka Rihter iz Pristave je bil verjetno sodin - "rihtar", torej župan, ali pa je bil to eden njegovih prednikov. Fajfar je bil piskač, torej godec. Edino priimek Štumberger navaja na misel, da je bil to pri-

seljenec nemškega porekla. Mogoče nekdanji grajski valpet, ki se je priženil ali dobil zapuščeno kmetijo. Ocenjuje se, da je imela v tem času v naših krajih poprečna kmečka družina 5,2 člana. Po tem računu je živelo leta 1542 na območju današnje krajevne skupnosti Cirkulane nekaj nad 400 prebivalcev.

Leta 1754 je bilo na območju Krajevne skupnosti Cirkulane 30 polkmetov, 69 četrtkmetov in 90 kočarjev, skupno 189 gospodarstev ali enkrat več kot pred dobrimi 200 leti. Sogornikov je bilo 109 ali komaj 30 več kot pred 200 leti. Naši bregi so bili tudi takrat še precej prazni, saj ocenjujemo, da je živelo takrat v naših krajih okrog 1.000 ljudi.

Gospodarstvo v novejši dobi

Leta 1815 so morali župniki poročati oblastem o svoji župniji. Naš župnik REINDLER je poročal, da živi v 13 naseljih njegove župnije 2.260 prebivalcev. V dobrih 60 letih se je torej prebivalstvo več kot podvojilo. Zgradb je bilo po njegovem poročilu 675. Nekaj let kasneje je v Gradcu izšel Schutzov statistični leksikon. Po njegovih podatkih je živelo na območju današnje KS Cirkulane 2.092 prebivalcev, od tega 978 moških in 1.114 žensk. V primerjavi z Reindlerjevimi podatki jih je 168 manj. Podrobna primerjava kaže, da navaja REINDLER skoraj v vseh naseljih več prebivalcev kot SCHMUTZ, medtem ko je razlika pri zgradbah manjša in razumljivejša, saj jih navaja SCHMUTZ 714, torej 39 več. Pri zgradbah navaja SCHMUTZ, da jih je bilo naseljenih samo 465 ali 65%. To pomeni, da je bilo 249 zgradb nenaseljenih; to so bili vrhi ali zidanice, ki so jih imeli po bregih domači kmetje, pa tudi kmetje s Polja in meščani. Tako navaja SCHMUTZ, da je bilo v Dolanah vseh 18 zgradb naseljenih, v Velikem vrhu polno praznih vrhov, pa tudi viničarij. Iz imenovanega leksikona razberemo, da so imeli takrat kmetje 77 konj, 123 volov in 448 krav; torej po-

prečno manj kot eno kravo na gospodinjstvo. Znano je, da marsikateri viničar in kočar ni imel krave. Primerjava z letom 1542 pa nam kaže, da je bila v začetku 19. stoletja živinoreja bistveno na slabšem. Največ konj so imeli v dolinskih krajih - Cirkulane, Dolane, Medribnik in Pristava, kjer je največ travnikov. V sedmih bregovitih naseljih konj niso imeli.

Leta 1824 so v naših krajih natančno izmerili vsa posestva in izdelali kataster, imenovan franciscejski po cesarju Francu I. Celotno katastrsko gradivo (karte in popisne liste) hranijo v Arhivu SR Slovenije v Ljubljani. Iz tega gradiva smo dobili podatke o skupni površini 13 katastrskih občin, ki spadajo danes v KS Cirkulane, in o takoimenovanih kulturnih kategorijah zemljišča. Skupna površina je znašala 3.151 hektarjev od tega: njive 773 ha ali 24,5 %, travniki 281 ha ali 8,9 %, sadovnjakov so ugotovili samo 9 ha ali 0,3 %, vinogradov 361 ha ali 13,2 %, pašnikov 464 ha ali 14,7 % in gozdov 1.174 ha ali 34,8 %. Ostale površine so pripadale cestam, vodam in zgradbam. Seveda je delež posameznih kulturnih kategorij po katastrskih občinah različen. Tako so na primer v Paradižu zavzemali vinogradi 20 %, v Velikem vrhu 18 %, a v Dolanah samo 1,5 % vseh površin. Pravih sadovnjakov takrat pri nas še ni bilo. Vsaka domačija je imela okrog hiše nekaj sadnega drevja, to so imenovali slivjak, ker so nekoč res prevladovale slive.

Po napoleonskih vojnah je prišlo v letih 1812 - 1818 v Evropi do hude gospodarske krize. Na vinskem trgu je prišlo do zastoja in padca cen. Istočasno so cene drugim potrebščinam, predvsem pa žitu, močno porasle. V Halozah sta se naselila pomanjkanje in glad. Ljudje so se zadolževali pri oderutih, ki so njihovo stisko nečloveško izkoriščali. Slabe letine in kriza so prignale Haložane na rob propada. Dajatve, ki so jih plačevali podložni kmetje, so bile določene v pridelkih, denarju in roboti. Med dajatvami pridelkov se omenjajo pšenica, rž, oves, ajda, proso, lan in vino.

Ob navedenih podatkih se nam zastavlja vprašanje, kako so takrat živel naš prednik. Med prav maloštevilnimi pisanim gradivom o Halozah smo našli zelo zanimiv opis, ki ga je za graški znanstveni časopis leta 1828 napisal oskrbnik borlske graščine Anton AMBROSCHITSCH. Trdimo lahko, da je opis narejen predvsem s poznavanjem razmer na območju današnje KS Cirkulane, saj je predvsem naše kraje pisec najbolj poznal.

Tako pripoveduje AMBROSCHITSCH: "V danih okoliščinah namreč ljudem ne preostaja drugega, kot da iščejo pomoč pri premožnih privatnikih v bližnjih mestih in trgih; čeprav bi ti postavili za to katerekoli pogoje. Pohlep izkorišča stisko nesrečnežev sebi v prid, in pomoč do- bijo navadno pod pogojem, da obljubijo prihodnji vinski pridelek za odplačilo dolga. Upnik potem priskrbi potrebno posodo in odpelje vino takoj po trgatvi. Take upnike, ki dado za vinski mošt vnaprej denar in sode, imenujemo namoštnike.

Namoštnik čaka z določitvijo cene in z obračunom navadno tako dolgo, dokler splošna cena vina ni regulirana, tako da pri svojem posojilu ne more izgubiti; potem obračuna in določi poljubno ceno, odvisno od njegove večje ali manjše dobičkaželnosti; pri tem ne pozabi odtegniti 5- ali 6- odstotnih obresti. Tedaj se pokaže, koliko ubogi grešnik še dolguje od naslednjega pridelka.

Ker je le redkokdaj mogoče, da bi dolžnik poravnal svoj dolg z enim samim vinskim pridelkom, med letom pa potrebuje do prihodnje trgatve ponovno podporo, ki si je ne more priskrbeti na drug način, se na novo zadolži pri najmilostljivejšem namoštniku in ostane odvisen od njega. Kdor pozna te razmere, bo uvidel, v kakšne brezmejne dolgove so ljudje zabredli v letih 1814 do 1818, ko je bila prvo leto posoda dražja kot vino in v naslednjih letih niso pridelali mnogo več kot za gorščino in izredno malo žita in je cena za mernik rži narasla za 35

goldinarjev. Smelo lahko trdimo, da so v vsej deželi prebivalci tega območja najbolj zadolženi in da lahko samo v zelo ugodnih okoliščinah odplačajo dolgove šele v 20 letih.

Srednje velik haloški kmet ima orkog 8 hektarjev zemlje, od tega 1 do 1 1/2 orala vinograda. V hlevu ima par volov in par krav, nekaj svinj in več kokoši, gosi ali purmanov. Njiv Haložani ne obdelujejo po določeni in urejeni plodovni vrsti. Gojijo pšenico, rž, ječmen, oves (zadnji dve vrsti le v majhnem obsegu), koruzo z bučami in fižolom, ajdo, bob s korenjem vmes, proso, lan in konopljo (tudi v neznatni količini), potem zelje, repo in krompir (samo na majhnih krpah). Zemljo gnojijo za koruzo in zelje pa za ječmen in fižol, tu in tam pa pšenico. Vinograd daje poprečno 2 četrтинjaka (štartina) vina. Majhno količino pridelanega sadja porabijo večinoma doma; le redko ostane kaj za prodajo. Deželnoknežje dajatve in davki znašajo pri takem posestvu približno 35 goldinarjev. Zemljiške dajatve so: gorščina in vinska desetina 2 do 3 avstrijska vedra (avstrijsko vedro je merilo 56,6 litra); tlaka in rabotnina 15 do 18 goldinarjev, naturalna rabota 20 do 30 dni pa še snopovina od pšenice, rži, ječmena in ovsa. (za gornino so dajali v tistih časih od 15 - 20 % pridelka; op. V. B.).

Župniku in cerkovniku za bero približno 1 1/4 mernika žita, nekaj svine in lanu. Poleg tega obstaja še prostovoljna bera vina in žita za duhovščino in učitelje. Pri vinski zbirki zemljak ne pride pod 10 do 15 bokalov vina. Razen tega mora opravljati še cestno tlako in tlako za javna poslopja ter prispevati še posebej h kritju okrajnih izdatkov. Vse navedene dajatve in davke z drugimi izdatki pri gospodarstvu, pa izdatke za sol in obleko mora kriti donos prodanega vina, medtem ko živinoreja, maloštevilna sadna drevesa in gozdovi dajejo letno le malo pridelkov za prodaj. Srednje velik kmet ima tedaj letno približno 1 1/2 štartina vina na prodaj in zanj dobi s sodom vred 100 do 150 goldinarjev; od tega pa mu nič ne ostane za odplačilo dolgov. Če hoče plačati

.....
dolgove, pa se lahko na svojem posestvu obdrži samo, če dobi pri
ustrezljivem namoštniku zopet denar na posodo. Samo tisti redki
kmetje in gorniki se lahko znebijo dolgov, ki po naključju podedujejo
ali priženijo denar ali dobijo toliko nezadolženih vinogradov, da lahko
zaradi večjih vinskih pridelkov sčasoma odplačajo dolgove. Vinograd-
niška proizvodnja domačinov je na nizki stopnji, gnojijo malo, po-
prečni pridelek na oralu vinograda je okrog 1.100 litrov. Gojijo pred-
vsem domače vinske sorte (lipošina), ki so dokaj rodne, a dajejo vi-
no slabše kvalitete. Najboljša vina pridelujejo v završkem območju;
dobra so še barbarska vina."
.....

V državi so se začele gospodarske razmere postopoma izboljševati.
Tudi v vojvodini Štajerski se je začela razvijati industrija, stekla je
prva železnica. Vse to pa se je dogajalo daleč od Halož, in tu so se
razmere le počasi izboljševale. Cena vinu, kot glavnemu tržnemu pri-
delku, se je neznatno popravila, saj pravijo podatki, da je bila leta
1826 cena vinu 14 krajcarjev, pšenici pa 98, leta 1845 vinu 16 kr. in
pšenici 193. Haloško vino je začelo izgubljati veljavo, ker so mu kon-
kurirala druga vina boljše kvalitete. Premožni meščani in drugi ne-
k mečki lastniki so začeli obnavljati vinograde in pri tem sadili iz
Francije in Porenja uvožene kvalitetnejše sorte (traminec, rizling,
silvanec idr.). Zadolženi haloški kmetje niso imeli sredstev za obno-
vo.

Tudi zemljiška odveza haloškemu kmetu ni prinesla izboljšanja gospo-
darskega stanja, čeprav je postal osebno svoboden. Namoštniki so
dvigovali obrestno mero celo na 30 do 40 %. Ptujski odvetnik JURTE-
LA je o teh časih napisal naslednje: "V Ptujju in okolici so živeli
ljudje, ki so posojevali med letom Haložanom denar, dajali pa tudi
razni živež za vinski pridelek. V jeseni po trgatvi je moral Haložan
navadno ves svoj vinski pridelek pripeljati v Ptuj ali okolico upniku
oderuhu. Ta je določil, kaj in koliko je med letom dobil Haložan po-
.....

sojila in zrnja, kake obresti ima plačati, koliko vina ima dati Haložan za posojen denar in prevzeti živež, koliko za dobroto. Bog vari, da bi bil Haložan ugovarjal proti obračunu, katerega mu je oderuh napravil in predložil. Redkokdaj je pripravljeni vinski pridelek zadostoval za pokritje cele terjatve, katero je naračunal oderuh Haložanu. Navadno je še ostala terjatev, za katero si je dal oderuh podpisati zadolžnico z visokimi obrestmi in katera se je tudi vknjižila na stroške Haložana na njegovo posestvo. Težko je bilo najti v Haložah posestvo, na katerem ne bi imel ta ali oni tujski oderuh vknjiženih po več terjatev. Haložani so bili do glave zadolženi; oderuhi so pridno tožili, eksekvirali, prodali in tudi kupovali prodana posestva."

Na JURTELOVO pobudo je bila v Ptujju leta 1884 ustanovljena slovenska hranilnica in posojilnica z namenom, da pomaga kmetom, tudi in predvsem haloškim, pred pritiskom nemškega kapitala.

Hude stiske Haloških vinogradnikov pa niso izkoristili samo meščani, temveč tudi podeželski trgovci, gostilničarji in obrtniki pa tudi kmetje iz vasi na Ptujskem polju. Slednji so si ob dobrih cenah žitaric opomogli. Vinogradi so jim pomenili idealno dopolnitev njihove posesti. Ker doma ni bilo dovolj travnikov in gozdov, so kupovali tudi te površine. Mnogi Haložani, ki niso nikoli pridelovali dovolj krušnih žit, so kruha stradali in hodili na Polje prosit na posodo denar in živež. In tako je v tistih težkih časih marsikateri Haložan dobesedno zajedel del vinograda, travnika ali gozda, nemalokrat pa tudi celotno posestvece.

Nova gospodarska kriza v letih 1875 - 1893 in pa napad trsnih bolezní sta stanje še zaostriła. Znano je, da je trtna uš v letih 1886 - 1895 skoraj povsem uničila stare vinograde tudi na območju naše krajevne skupnosti. O tem nam poroča tudi OGORELEC v šolski kroniki. Tam pravi leta 1899, da je marljivosti tukajšnjega ljudstva pripisati, da je obnova vinogradov v polnem razmahu in je upati, da bodo v teku 10 let hribi, ki so sedaj skoraj goli, zopet z vinsko trto ozeleneli, ter da se bodo vsled tega povrnilo blagostanje Haložanov. Gotovo bode potem

zginila tudi nevolja in mržnja proti šoli in učiteljstvu, in vzgoja in poak bosta se tem lažje razvijala ter prispevala v korist miliga nam slovenskega naroda." Nekaj let kasneje (1902) OGORELEC ponovno piše v kroniki o obnovi vinogradov in pravi, da je obnovljenih že nad polovica površin in dodaja: "Največ novih goric je pač pri Sv. Barbari, drugi kraji so pa znatno zaostali." To prednost pojasnjuje z dejstvom, da je začel borlski graščak grof WURMBRAND svoje vinograde obnavljati že leta 1889 in je dosegel, da je bila na njegovem posestvu ustanovljena deželna trsnica. Tu so se naši ljudje učili cepljenja in sajenja, videli pa so na graščinskem tudi uspeh obnove na novih podlagah. Omenimo še to, da so vinogradniki lahko dobili za obnovo vinogradov 10-letno brezobrestno posojilo, ki so ga začeli vračati deseto leto po končani obnovi ter da so bili 10 let oproščeni davka na obnovljene površine. Žal so mnogi na amerikansko podlago cepili domače sorte, in ne boljših, ki dajejo kvalitetnejši pridelek. Tako so bili še pred začetkom prve svetovne vojne po naših bregih obnovljeni vsi nekdanji vinogradi brez nasadov šmarnice. Na OGORELČEVO pobudo je bila v Cirkulanah ustanovljena tudi posojilnica in hranilnica z vi-narskim odsekom, tako da so kmetje vse posle v zvezi s posojili za obnovo opravljali prek te posojilnice.

Kakšne posledice je imel prikazani proces, bomo najlepše videli iz primera katastrske občine Dolane. V tej katastrski občini je bilo leta 1824 16 posestnikov, od tega 14 Dolančanov, en Haložan iz sosedne katastrske občine in gosposčina Borl. Poprečna velikost posestva domačega kmeta je bila 10 hektarjev. Leta 1863 je bilo v katastrski občini 151 posestnikov ali devetkrat več. Dolančanov je bilo 29, Haložanov iz sosednih katastrskih občin 40, kmetov s Ptujskega polja 72 in ostalih 10. Dolančani so izgubili nad polovico svoje zemlje. Kmetje iz vasi na Ptujskem polju so imeli v posesti 40 % travnikov in 25 % gozdov. Poprečna velikost posesti domačinov je znašala samo še 2,83 hektarja ali štirikrat manj kot leta 1824. Nekoč trdnih kmečkih Dolan ni več.

Podobni procesi v nekoliko milejši obliki so se dogajali tudi v ostalih katastrskih občinah naše krajevne skupnosti.

Trgovino s haloškim vinom so imeli že od nekaj v rokah ptujski vinski trgovci, ki so bogateli ob žuljih haloških vinogradnikov. V stari avstroogrski monarhiji sta bila to predvsem trgovca nemške narodnosti ORNIG in FÜRST. Prihajali pa so kupovat vino tudi razni gostilničarji od blizu in daleč. Prav ti so ponavadi boljše plačevali in zato so si takšnega kupca naši vinogradniki želeli in si prizadevali, da ga obdržijo. Včasih pa so kmetje tudi sami naložili vino na vozove in ga peljali ponujat tja do Beljaka, Gradca in celo na Solnograško.

Z ustanovitvijo nove jugoslovanske države in z njeno mejo na severu je bilo vinogradniško proizvodno področje Haloz odrezano od stoletja starega in stalnega tržišča. Ptujski vinski trgovci so namreč največ haloškega vina prodali na Koroško in Zgornje Štajersko pa tja do Salzburga. Zaostren odnos med državama zaradi mejnih vprašanj - boj za severno mejo - je v nekaj letih povsem zaprl avstrijski vinski trg za haloška vina. Iskati je bilo potrebno nove kupce. Našli so jih v Ljubljani in drugod na Kranjskem, tem je namreč zahodna meja odrezala primorska vina. Toda hitro se je pojavil na slovenskem vinskem trgu nov konkurent - cenena vina iz Srbije in Dalmacije. Komaj so si haloški vinogradniki malo opomogli, že so vinu padle cene in zopet se je pojavljalo pomanjkanje in zadolževanje z vsemi posledicami. Haloški kmet je bil ponovno gospodarsko prizadet še pred nastopom velike svetovne gospodarske krize, ki jo je zato toliko bolj občutil. Leta 1931 so tudi pri Barbari kupovali liter vina po 2,50 din, za mošt slabše kvalitete pa so plačevali celo samo po 1,25 din. Vino je ostajalo po kletah. S Polanci so ga zamenjevali za živež, prodajali na vinotočih in v obupu pili sami. Pred novo trgatvijo so prodajali vino za vsako ceno, kajti davkarji so neusmiljeno izterjevali davek, financarji trošarino za vkleteno vino, trgovci so terjali plačilo na up vzete modre galice. Te-

žake so v tem času plačevali po 4 dinarje ob hrani in po 6 - 7 din brez hrane - "v dero". Kočar ali viničar je lahko kot težak letno zaslužil največ 700 - 800 dinarjev; to pa je bilo manj, kot je znašala poprečna mesečna plača slabo plačanega kvalificiranega delavca v industriji. Tudi večina šolarjev naše šole je stradala kruha in tudi sicer. Pri opisu zgodovine naše šole smo omenili, kako so po mnogih krajih Slovenije v tistih časih zbirali učenci hrano in denar za "revne in lačne haloške otroke", da jim je lahko šolska podporna kuhinja razdeljevala toplo krompirjevo ali fižolovo juho. Šolski otroci in odrasli so tako rekoč izpod kur prinašali jajca in v trgovinah zanje kupovali najpotrebnejše - petrolej, vžigalice, sol (najrevnejši so kupovali obarvano živinsko sol, ker je bila cenejša). O bedi haloških otrok so pisali učitelji, napredni študentje in drugi. Prvi je pripravil daljšo študijo profesor Franjo ŽGEČ. Pisal pa je tudi Ivan POTRČ. Haloze so postale sinonim bede in vsakršnega pomanjkanja. Niti takratna klerikalna banovinska oblast ni mogla mimo "haloškega problema" in kot miloščino so razdeljevali koruzo. Sam ban NATLAČEN je prišel maja 1939 pogledat tudi v Cirkulane, da bi pomiril nejevoljno ljudstvo, pa so ga tudi pri nas pozdravili s klici "Gospod Natlačen, pozdravlja Vas Haložan lačen!"

V želji, da bi rešili domače vinogradnike pred oderuštvom ptujskih za nacizem navdušenih vinskih trgovcev, so na pobudo župnika GROBLERJA in ob pomoči banovine in ministrstva za kmetijstvo ustanovili februarja 1939 Vinarsko zadrugo s sedežem pri sv. Barbari. Zadruga je bila ustanovljena z namenom, da bi vnovčili vinski pridelek svojim članom in pomagali pri nabavi zaščitnih sredstev. Zadrugo je ustanovilo 89 vinogradnikov z območja takratne občine sv. Barbara, torej današnje KS Cirkulane, vendar je že po enem mesecu poslovanja prenesla svoj sedež na Ptuj in razširila svoj delokrog na celotne Haloze ter delovala do vključitve v današnji Kmetijski kombinat Ptuj.

Čeprav so se splošne razmere neposredno pred nemško okupacijo nekoliko popravile, je bilo življenje v naših krajih težko. Ljudje so v vedno večjem številu odhajali na sezonsko delo v Nemčijo, kjer so v nekaj mesecih zaslužili več kot doma celo leto. Ko so se vračali, so prinašali s seboj tudi ideje dobro premišljene nacistične propagande.

Kulturno-prosvetno življenje

Še pred dobrimi sto leti so bile po naših vaseh, in tako tudi v cirkularnem okolju, poleg domačih praznikov - svatbe, godovi in koline - edine oblike kulturnega življenja nedeljske maše s petjem in orgljanjem pa slovesni zaključki šolskega leta, ko so učenci deklamirali in kdaj tudi zapeli. Zgraditev novega šolskega poslopja v Cirkularnah, razglasitev šole za šestrazrednico in s tem prihod novih učiteljev pa so ustvarili možnosti za organizacijo višje stopnje kulturnega in izobraževalnega delovanja. Na to potrebo je opozoril dopisnik v Domovini že marca 1899, ko je napisal: "Tudi Haložan hoče biti deležen občega napredka. Hrane - duševne- pa bi mu lahko v izobilju nudilo bralno društvo... Reklo se mi je, da se sicer namerava sklicati kmalu osnovni shod, vendar se isti dan vedno zavlača in neki tamošnji gospod ima bojda neko hudo mržnjo in osebne predsodke proti ustanovitvi bralnega društva, češ, haloški narod je presurov in še nezrel za kaj takega." Isti dopisnik pa je že v septembrski številki Slovenskega gospodarja in oktobrski številki Domovine poročal, da je bilo 8. septembra 1899 ustanovljeno Bralno društvo Naprej. Slavje je že zjutraj napovedala velika slovenska trobojnica. Ustanovni občni zbor je bil v popoldanskem času v gostilni Korenjak. Kot gostje so igrali tamburaši iz Višnjice, pel je moški pevski zbor iz Gorišnice, nastopil pa je tudi domači mešani pevski zbor. Glavni govornik je bil dr. Brumen iz Ptujja. Za prvega predsednika je bil izvolje "vrli narodnjak" gostilničar Korenjak. Pri društvu so takoj ustanovili tamburaški in pevski zbor, ki ga je vodil učitelj Vinko ŠERONA. Imeli so tudi knjižnico, kjer so

si člani poleg knjig lahko izposojali tudi časopise. Gibalo društva sta bila upravitelja OGORELEC in učitelj ŠERONA. Posebno agilni so bili tamburaši, ki so gostovali tudi po sosednih krajih. Tako je junija 1904 nastopilo na dobrodelni prireditvi v Markovcih "14 izvrstnih tamburašev in tamburašic od sv. Barbare." Društvo je kmalu začelo prirejati tudi igre (dramske predstave) in proste zabave "s tamburanjem in petjem." Pod ŠERONOVIM vodstvom se je razvil kvaliteten moški komorni zbor. Bralno društvo Naprej, ki so ga vodili liberalno usmerjeni učitelji, je lepo napredovalo. Po podatkih šolske kronike (piše Ogorelec) je že prvo leto imelo 100 članov in je knjižnica izposodila 1.000 knjig. To pa ni bilo po volji vedno bolj politično klerikalno usmerjenemu župniku VOGRINU in še posebej nestrpnemu kaplanu RABUZI. Na njuno pobudo je bilo v začetku leta 1908 ustanovljeno še Slovensko katoliško izobraževalno društvo. Tudi pri izobraževalnem društvu so ustanovili knjižnico in igralsko skupino, kasneje tudi lasten tamburaški orkester. Junija 1908 je v Slovenskem gospodarju objavljena kratka vest s pozivom, naj se ljudje spomnijo knjižnice mladega izobraževalnega društva, ki ima 44 udov. 10. novembra tega leta je izobraževalno društvo priredilo pri Ani mladeniški shod, ki se ga je po poročilu v Slovenskem gospodarju udeležilo nad 300 zborovalcev. Poročilo navaja, da je mladenič Ivan Jurgec navduševal navzoče k ljubezni do slovenskega naroda. Dve prosvetni društvi v enem kraju sta bili za tisti čas prav gotovo velika posebnost, in ker sta bili obe dokaj aktivni, je živel kraj razgibano kulturno življenje. Dramske predstave sta obe društvi prirejali v šolskih prostorih, proste zabave pa je prirejalo Bralno društvo Naprej v gostilnah Korenjak, Blass in Rajher.

Prva svetovna vojna je delovanje obeh društev močno prizadela, saj so mnogi aktivni fantje in možje bili poklicani na fronto, vendar kulturna dejavnost društev povsem ni prenehala, aktivni sta ostali predvsem obe knjižnici. Omenimo na tem mestu, da je bilo 1908 na območju župnije 250 članov Mohorjeve družbe.

Po končani vojni sta obe društvi v novi državi obnovili svojo dejavnost, in sicer sta delovali obe knjižnici in igralski družini. Pri Bralnem društvu Naprej so obnovili tamburaški zbor, medtem ko pevskega zbora niso več mogli. Tudi godba na pihala nekdanjega ple-tarskega tečaja ni več redno vadila, vendar so občasno še nastopali. Predvsem sta tekmovali med seboj obe igralski skupini, ki sta v najbolj aktivnih letih priredili vsaka po tri dramske predstave. Program je obsegal širok razpon od nabožnih iger, komedij in burk do resnih dramskih besedil in spevoiger. Ker v šolskih prostorih niso smeli več imeti prireditev, je Bralno društvo Naprej skupno z gostilno Rajher - Bračič izdelalo lasten sestavljivi oder, ki so ga postavljali v gostilniško sobo. Tega odra so se nekaj časa posluževali tudi igralci Katoliškega izobraževalnega društva. Leta 1926 pa je župnik VOGRIN s prenovitvijo cerkve sv. Katarine glavno cerkveno ladjo spremenil v kulturno dvorano s stalnim odrom. Čeprav sta bili vodstvi obeh društev strankarsko različno opredeljeni, eno klerikalno in drugo liberalno, strankarskih razprtij med igralce obeh dramskih skupin niso uspeli nikoli vnesti. Narobe, igralci so si medsebojno pomagali tudi tako, da so po potrebi nastopali v drugi skupini. Igralska skupina Bralnega društva je navezala stalne stike s sosednim bralnim društvom, ki ga je vodil agilni igralec Danček ŠUGMAN v Gorišnici tako, da sta skupini stalno medsebojno gostovali. Šolska kronika omenja, da je leta 1926 nastopil Danček ŠUGMAN na veselici "s komičnimi prizori". Igrat pa so hodili občasno tudi v Rogoznico pri Ptuj, Veliko Nedeljo pri Ormožu, na Hajdino in Videm.

Zagnano delo društev je prekinila Aleksandrova 6. januarska diktatura, ko so bila prepovedana vsa društva. V Cirkulanah so leta 1930 na pobudo učitelja TROBIŠA ustanovili Sokolsko četo, in ta je prevzela imetje ter nadaljevala kulturno-prosvetno delo društev. Knjižnici sta se združili, enako tudi igralski družini. Namesto tamburaškega zbora so ustanovili godalni orkester - dve oziroma tri violine, cimbele, kontra-

bas in harmonika. Že tradicionalno kulturno dejavnost so sedaj poživili še telovadni nastopi sokolov.

V predvojnem obdobju so bili aktivni tamburaši in pevci, skoraj izključno domača dekleta in fantje, vodili pa so te skupine učitelji in drugi. Pri igralski družini Bralnega društva so precej sodelovali učitelji, ki so bili tudi režiserji. Pri igralski družini Katoliškega izobraževalnega društva, ki je takrat manj nastopala, so v glavnem igrali kmečki fantje in dekleta, režirali pa so kaplani. Po vojni so v obeh igralskih skupinah prevladali domačini, posamezni učitelji pa so sodelovali. Iz obdobja pred ukinitvijo obeh društev so iz igralske družine Bralnega društva najbolj znani igralci: Andrej PETROVIČ - Mrkačov Drašek, Cilka KOSI, Marija RAJHER, Ludvik KREUH, Franjo KORENJAK - Korenjakov Franc, ki je bil skozi celotno medvojno obdobje tudi glavni režiser in vodja orkestra, dalje Anton GOL, Jože KRANJC - Humski Jožek, Anton PLOHL, Dana LEBAR, Zalika ILGO, Štefan TROBIŠ, Dušan KORENJAK, Stanko RAJHER, Vera KORENJAK, Franček KOZEL, Ernest SPANŽEV in nekateri takratni dijaki.

Iz igralske družine Izobraževalnega društva pa Marija MILOŠIČ - Lipova Micika, Jožefa JURGEC - Bakičova Pepa, Ana HERZOG, Jožef FAJT - Polančekov Pep, Franc KOSTANJEVEC in Janez EMERŠIČ - Baron, ki je bil dolga leta odbornik in knjižničar.

Poskus, da bi kot protiutež Sokolu organizirali Slovenske fante, ni uspel, predvsem tudi zato, ker župnik Grobler za takšno akcijo ni bil preveč navdušen, zadnji kaplan Jakob SEM pa je sodelovanje energično odklonil.

Nacistični okupatorji so leta 1941 vsako kulturno delovanje zatrli. Bogato knjižnico so sežgali, le nekaj knjig so domači bralci poskrili in ohranili. Uničen je bil društveni arhiv z bogato zbirko fotografij pa del kulis in drugega materiala. Povejmo na tem mestu, da so vsi

nekdanji igralci, pevci in tamburaši bili zavedni Slovenci in so mnogi sodelovali z Osvobodilno fronto ter bili celo organizatorji odpora kot na primer Anton GOL.

Takoj po osvoboditvi je kulturno-prosvetno delo vodila sekcija pri KOOF. Potem je bilo ustanovljeno izobraževalno-umetniško društvo, ki je privzelo ime po predvojnem požrtvovalnem igralcu in sokolskem telovadcu Frančku KOZELU - IZUD Franček Kozel. Franček je že avgusta 1941 v završkem kamnolomu, kjer je delal, med delavci zbiral prispevke za OF. Jeseni je pred aretacijo pobegnil v Ljubljano in se od tod decembra umaknil k Vladimiru BRAČIČU na Kočevsko. Tu je pomladi 1942 prišel v stik s partizani in 5. junija stopil v 3. bataljon Zapdnodolenjskega odreda. Nadel si je partizansko ime Haložan. Tik pred roško ofenzivo avgusta 1942 se je prostovoljno javil v skupino, ki je odšla prek Save na Kozjansko z nalogo, da s svojo prisotnostjo in akcijami pospeši razvoj narodnoosvobodilnega gibanja. Franček je želel priti v Haloze. Skupino so Nemci kmalu po prehodu čez mejo napadli, Franček je bil ranjen in ujet. Nemci so ga odpeljali v celjsko bolnišnico, ga tam pozdravili in potem odpeljali v mariborske zapore. Tu je bil 4. novembra 1942 ustreljen kot talec.

IZUD Franček Kozel je ponovno organiziralo knjižnico, delo pa je nadaljevala tudi igralaska skupina. Pri organiziranju gledaliških predstav so pomagali nekateri predvojni igralci, nastopati pa so začeli tudi novi: Naca in Boris KORENJAK, Vikica HAŠKE - BRAČIČ, Lado ŠTUMBERGER, Ivek BRAČIČ, Marija JURGEC - Premoverjakova Mimika, Martin ŽULA, Terezija MOHORKO, Matilda PUCKO, Lizika in Ivan ORLAČ, Tonček ARBAJTER, če naštejemo samo nekaj tistih, ki so prva leta po osvoboditvi bili najbolj aktivni. Franju KORENJAKU se je kot režiser pridružil Stanko RAJHER. IZUD Franček Kozel je vsa leta po osvoboditvi delovalo zdaj bolj, zdaj manj uspešno. Zadnja leta je poleg knjižnice, ki stalno posluje, najbolj aktiven mešani pevski zbor

pod vodstvom Jožeta DERNIKOVIČA - Pepčka. Zbor nastopa ob vseh državnih in drugih praznikih ter proslavah, na občinskih revijah pevskih zborov, gostuje po drugih krajih in vabi zборе na gostovanja v Cirkulane. Po dolgih letih je bil obnovljen tudi tamburaški zbor. Tudi igralska družina deluje; v njej so vsa leta po osvoboditvi aktivno sodelovali tudi posamezni učitelji.

IZUD Franček Kozel je leta 1954 slovesno praznovalo 55-letnico ustanovitve Bralnega društva Naprej. Razne prireditve so se vrstile vse leto, osrednja proslava pa je bila 28. novembra v viteški dvorani na Borlu. Uvodoma je govoril takrat najstarejši član, pevec in tamburaš Anton JURGEC - Premoverjakov Tonček "oznanitelj". Člani igralske skupine so uprizorili nekaj odlomkov iz iger iz repertoarja igralske družine med obema vojnama. 12 starejših aktivnih članov je prejelo spominske plakete: Anton JURGEC, Jožefa JURGEC, Franjo KORENJAK, Janez EMERŠIČ-Baron, Ivan KOZEL-Papež, Anton GOL, Anton Plohl, Dušan KORENJAK, Dana LEBAR - KRAJNC, Jože KRAJNC, Stanko RAJHER, Franc KOSTANJEVEC in Ivan GAVEZ - Krúhek. Igrali so tudi tamburaši.

Čas okupacije in narodnoosvobodilne vojne

Pristop Jugoslavije k trojnemu paktu, množične demonstracije, ki jih je organizirala Komunistična partija proti paktu, in državni udar generala SIMOVIČA so imeli svoj odmev tudi med našimi ljudmi. Bili so nekako razdvojeni. Države in njenih oblastnikov, ki niso znali in ne hoteli razrešiti temeljnih gospodarskih in socialnih problemov haloškega vinogradnika, niso spoštovali in ljubili. Nacistična propaganda jim je obljubljala raj na zemlji, vsestransko izboljšanje položaja, vendar so bili do novega reda, kot do vsega novega, nezaupljivi. Bali so se vojne.

Moški so se odzivali na mobilizacijo z nejevoljo, vendar so šli. In čeprav je bila vojna v zraku, je nenapovedani vojni napad na Jugoslavijo naše ljudi v glavnem presenetil in prestrašil. Vojna je bila tu, kaj jim bo prinesla?

Prvi dan vojne, 6. aprila 1941, je zasedel položaj po naših krajih, predvsem nad Dravo, bataljon majorja GREGORIČA, ki pa se je po dveh dneh umaknil proti Leskovcu. Med ljudmi so krožile alarmantne vesti o hitrem prodiranju nemških enot. Iz sosednega Zagorja so prihajale prve vesti o ustaškem prevratu. V takšni nejasni situaciji je pet za Jugoslavijo navdušenih fantov - Maks BRAČIČ, Lado ŠTUMBERGER, Boris KORENJAK, Ernest SPANŽEV in Miro PREMK odšlo kot prostovoljci proti Karlovcu, v želji, da branijo domovino. Ustaši so jih v Karlovcu v kasarni nasilno razorožili in pretepli. Uspelo jim je pobegniti. Vrnili so se razočarani že po kapitulaciji Jugoslavije. Nemška vojska je prišla v Cirkulane s svojimi prednjimi enotami že v četrtek 10. aprila okrog 14. ure. Bojev tu ni bilo nobenih. Vojska je zasedla šolo, kjer so nekaj dni prehodno prenočevale enote, ki so prodirale v notranjost dežele. V šolsko telovadnico so natrpali zajete jugoslovanske vojake in jih odtod pošiljali v ujetništvo. Kmalu so prišli orožniki in se nastanili v Blassovi hiši. Župnišče je zasedla enota graničarjev. Začela se je polna štiri leta trajajoča okupacija.

Čeprav so mnogi naši ljudje pričakovali od novih oblasti izboljšanje razmer, resnično prepričanih in za nacizem navdušenih ni bilo. Nekaj nemških petoliznikov pa lahko naštejemo na prste ene roke. To so bili: Ruda DEBELJAK, mačkovski in prvi nemški župan, Anton RAKUŠ, drugi nemški župan, in njegov sin Vinko, Anton PODHOSTNIK, knjigovez in pijanec ter priganjač pri Hitlerjugendu in Wehrmannschaftu Anton EMERŠIČ. Nekaj starih avstrijakantov je mislilo, da se bodo vrnili "dobri stari časi", in so se postavljali s polomljeno nemščino, ki so

se je bili naučili kot avstrijski vojaki. Kakšno pa je bilo resnično vzdušje med prebivalstvom, nam pove dogodek, ki se je zgodil prvo nedeljo po zasedbi. Takratni župan DEBELJAK je iz običajnega mesta za razglaševanje javnih zadev (z okna Filmanove hiše) hotel osebno razglasiti novi red in se prikupiti novim gospodarjem. Pozdravil je z nacističnim pozdravom. V odgovor se je iz večstoglave množice dvignilo le nekaj osamljenih rok. Župan se je razjezil in jim zagrozil, da jih bo že naučil novega pozdrava. To mu ni bilo dano, ker so ga kamlu odstavili in zamenjali z Antonom RAKUŠEM.

Okupatorji so tudi v naših krajih začeli z njim lastno grobostjo izvajati svoj peklenski načrt likvidacije slovenskega naroda. Že nekaj dni po prihodu je gestapo zaprl in potem izgnal oba duhovnika, župnika Ivana GROBLERJA in kaplana Jakoba SEMA. Na gradu Borl so organizirali koncentracijsko taborišče in tja zaprli učitelje Ivana KRIŽAJA, Alice MERKUŠ in Lauro KOMPARE ter jih potem izgnali v Srbijo in na Hrvaško. Na Borl so zaprli tudi upokojenca Jožefa HAŠKE, ki so ga kasneje izpustili, in trgovca Franja ŠTUMBERGERJA, ki je na posledicah mučenja umrl. V Srbijo oziroma na Hrvaško so bili nasilno preseljene družine Franja in Antona KORENJAKA ter židovski družini BLASS-PRIMOŽIČ iz Cirkulan in Marko BLASS iz Medribnika. Kasneje so izgnali še Ignaca KOZELA iz Gradišča, orožnika Jožefa TURKA iz Cirkulan in družino FLJAČKO iz Brezovca. Z izselitvijo so grozili še nekaterim, vendar grožnje po mnenju nekaterih zaradi posredovanja nemškega šolskega upravitelja FRANKA niso uresničili. Žandarji so mlade prostovoljce kaznovali z nekajtedenskim hišnim priporom. L. ŠTUMBERGER je bil nekaj dni zaprt pri gestapu, B. KORENJAK izseljen v Srbijo. Oba duhovnika in KOZEL so postali žrtve ustaških zločincev.

Kot drugod po Štajerskem so tudi pri nas požgali slovenske knjige, razpustili društva in njihovo imetje zaplenili, prepovedali slovensko besedo

ter začeli prek šole in sicer z različnimi metodami ponemčevanja. Mladino so nasilno pritegnili v Hitlerjugend, jim delili uniforme, korakali in bobnali, učili nacističnih pesmi. Starejše so po natančnem pregledovanju vpisovali v Štajersko domovinsko fronto in jim delili raznobarvne legitimacije. Do našega prebivalstva so se vojaki, orožniki, učitelji in drugi iz okupacijskega aparata obnašali vzvišeno, v svoji nacistični arijski oholosti so jih obravnavali kot nekaj manjvrednega.

Brutalni nastop, izselitev posameznikov in družin, zaplemba celotnega imetja, ukinitvev slovenske šole, sežig knjig in prepoved slovenske besede so ljudi hitro prepričale, da se ne bodo vrnili časi stare Avstrije. Tudi večina tistih, ki so pričakovali od novega reda boljših časov, se je streznila. Najbolj zavedni pa so začeli razmišljati o odporu. Prva oblika je bila pomoč internirancem na Borlu. Prinašali so jim pakete s hrano, prenašali pošto in vzdrževali zveze med njimi in svojci. Pri tem so se posebej izkazali Ana GABROVEC z Borla, Nežika BRATUŠEK iz Paradiža, Vika HAŠKE iz Cirkulan, Anton GOL iz Gradišča in še nekateri.

Z Osvobodilno fronto so bili že poleti 1941 povezani Miha ARBAJTER, predvojni komunist iz Paradiža, Anton GOL, viničarski aktivist iz Gradišča, in Stanko RAJHER iz Cirkulan. Zvezo so imeli s ptujskimi komunisti Zvonkom SAGADINOM, Mirkom KOŽELJEM in Rudijem ILECOM. Ta zveza pa je bila zaradi aretacije oziroma odhoda omenjenih v ilegalo in partizane kmalu pretrgana. Franček KOZEL je dobil povezavo z OF v završkem kamnolomu, kjer je delal. Tu so po njegovem pripovedovanju že zbirali prispevke. Franček je začel širiti ideje OF med mlade v Cirkulanah. Pred aretacijo sta pozno jeseni 1941 Franček KOZEL in Maks BRAČIČ pobegnili v Ljubljano in tako je bila prekinjena tudi ta zveza. Bila pa je vzpostavljena nova. Prek Dušana KO-

RENJAKA je dobila zvezo s krojačem MURKOM iz Ptuja Vikica HAŠKE, ki je po tej zvezi nekaj časa pošiljala iz trgovine hrano, cigarete in drugo blago borcem Lackove čete. Po nesrečnem boju Lackove čete v Mostju 8. avgusta 1942 in množičnih aretacijah, ki so sledile izdaji, so bili ljudje prestrašeni in prekinjene so bile vse zveze. Do jeseni 1943 ni bilo nobene organizirane akcije. O tem, da odpor obstaja, so ljudje zvedeli po objavah o streljanju talcev in "uničevanju" banditov.

Ponovno je bila vzpostavljena začasna zveza med Miho ARBAJTERJEM in neko RANCINGERJEVO poleti 1942. Ker pa ARBAJTER zaradi aretacije ni mogel na tretjo javko v Ptuj, je bila tudi ta zveza prekinjena.

Široko organizirano odporniško gibanje se je v naših krajih začelo šele v jeseni 1943, ko sta prišla iz pohorske brigade partizana - aktivista Franc BELŠAK - Tone in Milko GOLOB - Joško. Za organizacijo odporniškega gibanja v Halozah je bil zadolžen Tone in ta je prišel k Antonu GOLU v Gradišča, ki so tako postala izhodišče narodnoosvobodilnega gibanja za ta del Haloz. Tone se je nekaj časa zadrževal pri GOLU in BERNARDOVIH, ter pri Julijani ZAVEC in Mariji KELC v Gradiščah. Od tod je navezal stike z Miho ARBAJTERJEM in se kasneje tudi za nekaj časa preselil k njemu. V sodelovanju z GOLOM in ARBAJTERJEM je Franc BELŠAK - Tone ustanovil junija leta 1944 rajonski odbor Osvobodilne fronte za Spodnje Haloze. Njegovi člani so postali: Anton GOL - Gustl, ki je bil sekretar, Miha ARBAJTER - Harašo iz Paradiža, Janez EMERŠIČ - Tom iz Paradiža, Franc FLJAČKO - Marko iz Dolan, Jože MAJCENOVICH iz Gradišč, Franc LEVANIČ in Anton SIMONIČ iz Hrastovca. Sestanku je prisostvoval Franček MAJCEN kot delegat Pokrajinskega odbora OF za Štajersko. Poleg centra v Gradiščah se je kmalu osnoval še center v Paradižu od koder so vzdrževali zveze s Hrvatskim Zagorjem in njegovo brigado ter v to partizansko enoto kasneje pošiljali tudi borce. V začetku leta 1944 pa so ustanovili

ilegalne odbore Osvobodilne fronte tudi v Dolanski Slatini, Pohorju, Brezovcu in Gruškovcu. Iz naših krajev se je narodnoosvobodilno gibanje razširilo tudi proti Zavrču in Leskovcu. V tem času sta pomagala pri organizaciji Osvobodilne fronte na ptujskem območju, nista pa prišla v naše kraje, španski borec Tone ŽNIDARIČ - Štefan in Cveta PRAPROTNIK - Štefka, naša domačinka, kot člana Pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko.

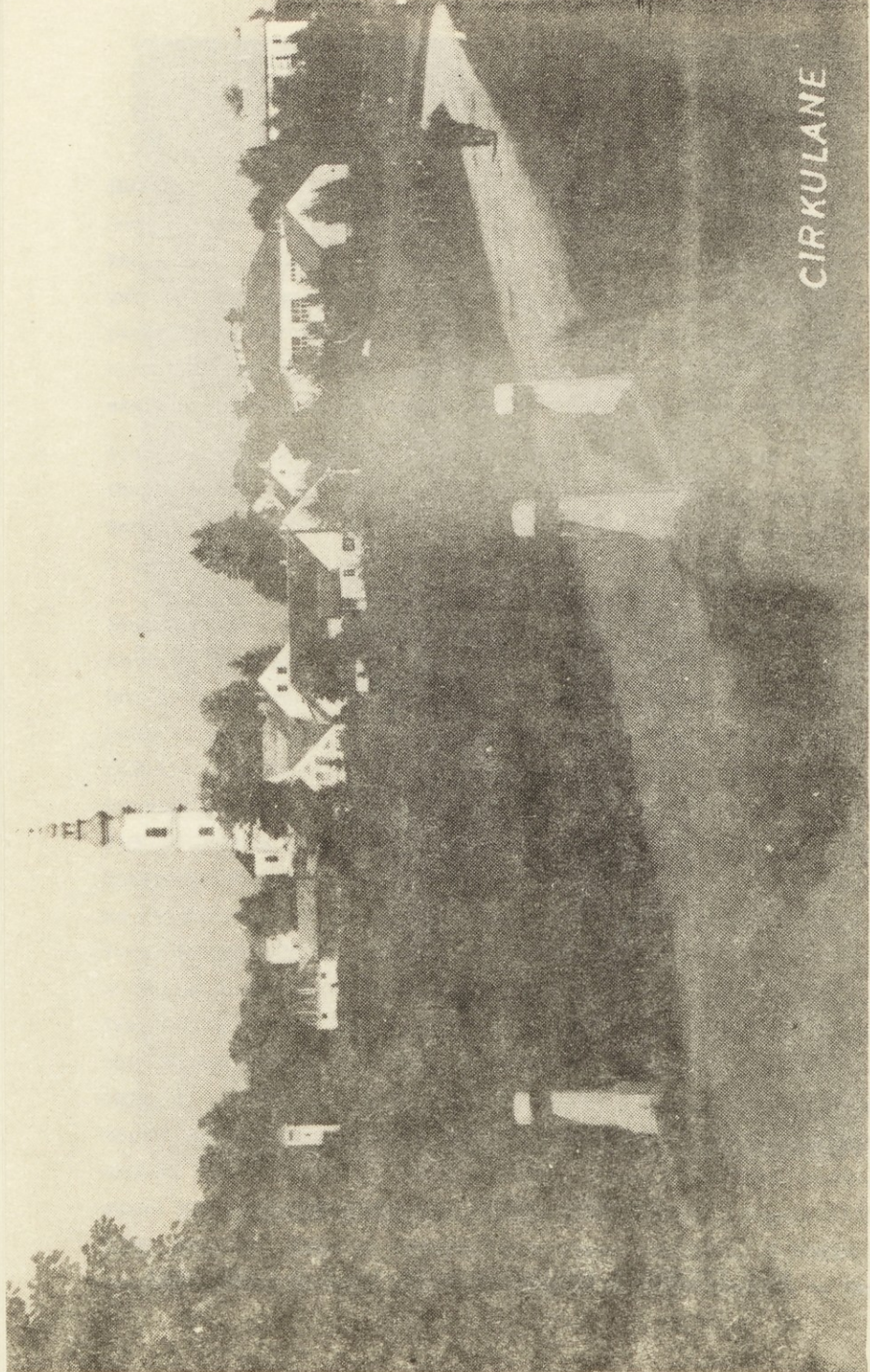
1944 je skupina aktivistov in partizanov pod vostvom Antona GOLA - Gustla vdrla v grad Borl in prisilila upravnika, da jim je izročil večjo količino hrane, radioaparata in pisalni stroj. Blago so poslali deloma v Zagorsko brigado, deloma na Okrožni odbor OF v Gornjih Halozah.

Povedali smo, da sta bila že leta 1941 povezana z Osvobodilno fronto Anton GOL in Miha ARBAJTER, postala pa sta tudi jedro organizacije leta 1943. Dobro sta poznala ljudi in tako sta si hitro pridobila sodelavce v vseh krajih. Med prvimi in najbolj aktivnimi so bili poleg GOLA v Gradiščah: Marija KELC, Julijana ZAVEC, Jožef FAJFAR, Bernard JAGER, Ivan KOZEL, Ivan BRLEK, Franc EMERŠIČ, Lizika JURGEC, Miha GRANDA, Alojz BEZJAK, Jože MAJCENVIČ in Franc MAJHEN. Posebej je omeniti družino VAUDA, ki je dala štiri partizane. V Paradižu so ARBAJTERJU pomagali: Janez EMERŠIČ - Tom, Peter GABROVEC st., Nežika BRATUŠEK, Marica BRAČKO in drugi. V Brezovcu so bili odborniki krajevnega odbora OF Anton BRLEK, Ivan GAVEZ, Miha KARO in Andrej EMERŠIČ. V Cirkulanah so delovali Marija HAŠKE - KRIŽAJ, Vika HAŠKE - BRAČIČ, Stanko RAJHER, Dušan KORENJAK in Franc MLAKAR. V močno razgiban center narodnoosvobodilnega gibanja so se razvile Dolane, kjer so bili najbolj aktivni: Ana GABROVEC, Martin ZAVEC, Franc FIJAČKO - Marko, Janko KRANJC, Joško KRANJC, Marija MAJCENVIČ, Angela ZAVEC, Alojz BEZJAK, Katarina BRODNJAK in Franc EMERŠIČ. V Slatini je posebej omeniti Antonijo MILOŠIČ, Julijano ORLAČ, Matevža in Tere-

FRANČEK KOZEL IN MAKŠ BRAČIČ

KOT IZGNANCA DECEMBRA LETA 1941 V LJUBLJANI

CIRKULANE

CIRKULANE LETA 1964

zijo BELŠAK in Terezijo BRLEK. V Pohorju so med prvimi sodelovali Alojz RAKUŠ - Slavko, Andrej KOLEDNIK, Slavko FURMAN, Mihael VIDOVIČ. V Pristavi Franc JURGEC, Ferdo DERNIKOVIČ in Jakob BELŠAK. Iz Malega Okiča sta bila aktivna Jakob ŽURAN in Martin MILOŠIČ. V Medribniku in na Mejah sta se posebej izkazala Jože PETROVIČ in Ludvik DEBELJAK. Iz Medribnika sta doma tudi Cvetka in Nada PRAPROTNIK, ki pa nista delovali doma, temveč v Ljubljani in kasneje kot aktivistki na Štajerskem in Notranjskem. V Gruškovcu so prednjačili Jožefa JURGEC, Anton ŽURAN in Franc HERCOG, v Velikem vrhu pa Ivan ZAGORŠEK, Franc EMERŠIČ in Anton KRANJEC. Seveda nismo našeli vseh sodelujočih, saj proti koncu leta 1944 skoraj ni bilo hiše, ki bi ne vedela za delovanje Osvobodilne fronte, dajala denarnih prispevkov ali hrane. Nezanesljivih je bilo le nekaj družin, vendar izdajalcev ni bilo.

Med partizani navajamo tiste, ki so neposredno prostovoljno odšli v partizanske enote (največ v Zagorsko brigado); tiste, ki so prišli iz nemške vojske na dopust, pa se niso več vrnili, ampak odšli v partizane; nadalje tiste, ki so bili prisilno mobilizirani v nemško vojsko, pa so na fronti prostovoljno prestopili ali bili ujeti in so se vključili v prekomorske brigade oziroma jugoslovansko brigado v Sovjetski zvezi, in končno tiste, ki so bili kot Wehrmani ujeti v Savinjski dolini in se nato prostovoljno prijavili v partizane (največ v Zidanškovo brigado) ali pa so bili mobilizirani in poslani v partizanske enote na Dolenjsko. Nekateri med slednjimi so ob prvi priliki dezertirali, zato jih ne smatramo za partizane in jih tudi ne navajamo. Razen dveh, Vladimir BRAČIČ - Mirko in Franček KOZEL - Haložan, ki sta odšla v partizane že 5. junija 1942, so vsi drugi postali partizani leta 1944. Navajamo jih po naseljih in abecednem redu.

Brezovec: Mihal EMERŠIČ, Andrej FLJAČKO (padel), Franc FLJAČKO (padel), Ivan FLJAČKO (padel), Franc KLAJDERIČ (padel) in Anton KOROŠEC. Cirkulane: Anton ARNEČIČ, Maks BRAČIČ (padel), Vladimir BRAČIČ - Mirko, Dušan KORENJAK in Lado ŠTUMBERGER. Dolane: Jakob MAJCENovič. Gradišča: Ivan BELŠAK, Alojz BEZJAK, Jakob BRATUŠEK (padel), Franček KOZEL (padel), Anton ŠTUMBERGER, Jožef TOPOLOVEC, Ivan VAUDA, Jože VAUDA, Stanko VAUDA, Vinko VAUDA, Franc ŽIŽEK in Ludvik ŽLAHTIČ (padel). Gruškovec: Albert KLAJDERIČ, Jože KLAJDERIČ, Franc KOROŠEC, Andrej LEVIČNIK in Ivan TETČKOVIČ (padel). Meje: Vili BREC (padel). Mali Okič: Jakob VEDRAČ (padel). Paradiž: Anton ARNEČIČ, Milan BRAČKO, Ivan BREC, Jožef FAJFAR, Peter GABROVEC ml., Anton KOLEDNIK, Jože MAJCENIVIČ (padel), Franc MEZNARIČ. Pohorje: Jakob BELŠAK, Mihal FUKS, Jože RAKUŠ in Jakob POTOČNIK. Pristava: Andrej GLAVICA, Stanko KELC in Anton MILOŠIČ. Slatina: Anton GNILŠEK (padel), Martin MILOŠIČ in Franc VIDOVIČ. Skupno se je borilo v raznih partizanskih enotah 51 borcev, padlo jih je 15. Toliko partizanskih borcev in padlih nima nobeden kraj daleč naokoli.

Kot žrtve fašističnega terorja štejemo dva brata Franca in Jakoba KOLEDNIKA iz Paradiža in Antona HERZOGA iz Malega Okiča, ki so padli kot vojaki stare jugoslovanske vojske; dalje Renée BLASS iz Cirkulan, Stanka FLJAČKA iz Dolan; Ivana BRLEKA, Ivana JURGECA, Ignaca KOZELA, Marijo TETIČKOVIČ in Alojza TOPOLOVCA iz Gradišča; Mileno BLASS iz Medribnika; Jožefo KODRIČ iz Pristave in Slavka KRIŽANCA iz Brezovca. Žandarji so ustrelili tudi Konrada JURGECA iz Paradiža, dalje Matijo KETIŠA (doma iz Radencev) in mladega Zagorca GRGURECA. Omenili smo že, da sta v izgnanstvu na Hrvaškem padla pod noži ustaških klavcev duhovnika Ivan GROBLER in Jakob SEM, oba iz Savinjske doline, in da je na posledicah gestapovskega pretepanja umrl Franjo ŠTUMBERGER iz Cirkulan.

Ker so odšli svojci v partizane oziroma v ilegalo, sta bili internirani v Strnišču na Dravskem polju in Gradcu družini BRAČKO iz Paradiža in EMERŠIČ iz Velikega vrha ter Liza BRATUŠEK in Marija KRANJC iz Paradiža. Vika HAŠKE - BRAČIČ je bila edina od domačih aktivistov zaradi izdaje decembra 1944 aretirana, mučena na ptujskem gestapu in odpeljana v Begunje na Gorenjskem.

V poletnih mesecih leta 1944 je prišla na naš teren mladinska aktivistka HAVLASOVA - Ivica iz Ormoža in začela organizirati mladino. Kmalu se ji je pridružila kot ilegalska aktivistka Marija (Mima) MAJCENOVICH iz Dolan. Mladina je bila v vseh krajih zelo aktivna pri zbiranju hrane, denarnih prispevkov, obleke in drugih potrebščin za partizane. Zaradi izrednega stanja večjih akcij ni izvajala. V jeseni so se namreč razmere zelo zaostrile. V Cirkulane so prihajali vojaki in delavski bataljoni hitlerjevske mladine, ki so sodelovali pri utrjevanju meje proti Hrvaški. Zaradi partizanskega napada na vojake ob meji so kot povračilno akcijo na predlog občinskega tajnika STRAJNŠKA na hrvaški strani ob meji izropali in potem požgali 25 hiš. Oktobra je Franc MEZNARIČ STRAJNŠKA ustrelil. Okrepljena žandamerija je neprestano patroljirala in vdirala v hiše ter izvajala preiskave. Ves poostreni teror pa ljudi ni prestrašil, nadaljevali so z odporom, saj je bila svoboda na vidiku.

Kot aktivisti so pomagali organizirati Osvobodilno fronto Franc BELŠAK - Tone in njegov oče Franc BELŠAK - Simon, Franček MAJCEN, Vojko NEMEC, Vojko LETONJA, HAVLASOVA - Ivica in Feliks.

Bolj kot posamezni uboji in druge oblike terorja je naše ljudi pretreslo streljanje devetih talcev, ki so jih 26. januarja 1945 pripeljali iz celjskih zaporov in ustrelili ob cesti v Medribnik. To je bila povračilna akcija za ubitega tajnika STRAJNŠKA. Ljudje so kljub strogi prepovedi obiskovali grob, prižigali na skupnem grobu sveče in polagali rože.

Devetim talcem: Francu SAJOVICU, Ivanu STAUTU, Francu OBREŽU, Francu PEČNIKU, Antonu REBERNAKU, Martinu MIHOLIČU, Juliju AMALETJU, Francu PLIBERŠKU in Alojziju RLJAVCU je krajevna organizacija Zveze borcev NOV 1. maja 1953 postavila lep spomenik.

7. maja 1945 je v bojih z umikajočimi se Nemci in Čerkezi v Gradščah padlo šest partizanskih borcev in štirje domačini. Požganih je bilo nekaj hiš. Šestim neznanim borcem IV. Armade JLA je Zveza borcev postavila spomenik na pokopališču. Slovesno odkritje je bilo 29. novembra 1961. Spomenik je sprejela v oskrbo šolska mladina.

Domačim padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja so hvaležni prebivalci postavili lep spomenik sredi vasi Cirkulane. Slovesno odkritje spomenika je bilo leta 1963 ob občinskem prazniku.

Prispevek prebivalstva naše krajevne skupnosti v narodnoosvobodilni vojni in ljudski revoluciji je izjemen in časten. Naj bo sedanjim generacijam v opomin in vzpodbudo.

Prebivalstvo

Splošen gospodarski in kulturni razvoj je vplival tudi na razvoj prebivalstva. Navedli smo že, da je sredi 16. stoletja živel na območju naše krajevne skupnosti okrog 400 ljudi, sredi 18. stol. okrog 1.000 in leta 1815 po REINDLERJEVIH podatkih 2.260. Navedeni podatki nam govorijo, da je v starejših obdobjih naraščalo število prebivalstva zelo počasi. Ob sorazmerno visokem številu rojstev je bila umrljivost zelo visoka. Množično so umirali predvsem otroci. Redčile pa so prebivalstvo tudi kuge in druge epidemične bolezni.

Prvo redno ljudsko štetje so v bivši Avstroogrski izvedli leta 1869. Potem so se ljudska štetja vršila praviloma vsakih 10 let. Mi bomo na-

vedli podatke teh štetij po naseljih za nekatera starejša in vsa novejša štetja.

Naselje	1869	1890	1910	1931	1948	1953	1961	1971	1981
Brezovec	288	283	289	298	334	294	264	241	271
Cirkulane	184	239	265	230	240	243	244	275	302
Dolane	121	114	150	139	164	148	168	161	156
Gradišča	429	453	485	484	491	472	432	403	437
Gruškovec	359	351	363	383	423	417	377	317	258
Mali Okič	164	189	210	186	215	214	211	177	131
Medribnik	126	108	140	138	166	156	158	145	160
Meje	69	106	77	116	110	93	101	79	72
Paradiž	348	311	367	357	389	387	346	336	275
Pohorje	205	174	168	172	189	168	174	166	135
Pristava	147	173	181	199	213	195	194	170	176
Slatina	320	248	281	247	279	235	247	201	150
Veliki vrh	155	129	164	191	225	224	189	123	93
Skupaj KS	2915	2873	3140	3140	3438	3246	3105	2794	2472

Opomba: Za leto 1981 so navedeni predhodno podatki.

Iz tabele je razvidno, da je skupno število prebivalstva v naši krajevni skupnosti zelo močno naraslo v obdobju 1815 - 1869, ko se je povečalo za 655 oseb ali za 27%. V obdobju 1869 - 1931 se je število povečalo samo za 225 oseb ali za manj kot 8%. Iz tega podatka lahko ugotovimo, da so se naši ljudje v tem obdobju precej številčno izseljevali, odhajali so s trebuhom za kruhom. Večina se jih je odselila v novo razvijajoča se industrijska središča na Štajerskem, nekateri pa tudi v Zagreb. Le posamezniki so odšli v Ameriko. Najvišje število je doseglo prebivalstvo neposredno po drugi svetovni vojni leta 1948, potem pa je začelo padati.

Ta proces depopulacije sta povzročila močno odseljevanje mladine in s tem povezano zmanjševanje rojstev. Ta proces smo že ugotovili pri navedbi podatkov o številu šolskih otrok. Stanje, ko so Haloze imele veliko otrok, se je bistveno spremenilo. Sedaj so hiše s kopico otrok velika redkost, vse več pa je domačij z dvemi ali celo samo eno ostarelo osebo, ki ne zmore več obdelati zemlje, oskrbovati živine. Zato propadajo gospodarska poslopja in tudi stanovanjske hiše, vinograd in njive so zanemarjene, hlev prazen. Raste število socialnih problemov, ostarelega prebivalstva.

Podrobnejši pregled tabele nam pokaže, da gibanje prebivalstva po naseljih ni bilo enako. Tako so imele leta 1981 več prebivalstva kot leta 1869 Cirkulane, Dolane, Gradišča, Medribnik, Meje in Pristava. Pri tem pa je edino v Cirkulanah prebivalstvo po letu 1948 stalno naraščalo. Najbolj se je izpraznila Slatina, saj se je število prebivalstva zmanjšalo za več kot polovico.

Po podatkih ljudskega štetja 1971 je živelo v naši krajevni skupnosti 2.794 oseb. Med njimi je bilo 1.807 ali 65% oseb, ki so bile opredeljene kot aktivno prebivalstvo. Med temi aktivnimi prebivalci se jih je 1.283 ali 71 % ukvarjalo s kmetijstvom in samo 129 ali 7,1 % jih je bilo zaposlenih v industriji in gradbeništvu. Teh nekaj podatkov govori, da je naša krajevna skupnost bila pred dobrimi desetimi leti še izrazito kmetijska. Za kmetijska gospodarstva so značilna: majhna poprečna velikost posesti - okrog 4 ha, majhna poprečna velikost vinograda - 35 arov, slaba kvaliteta njiv, zastarela tehnologija obdelave (leta 1971 ni bilo še nobenega traktorja) in samooskrbna usmerjenost. Vse to je prispevalo k podpoprečni produktivnosti, ki je dajala neznatne tržne viške. Dohodek poprečnega kmetijskega gospodarstva ni zadoščal za normalno vzdrževanje, živlenski standard je bil nizek in vedno bolj v razkoraku s slovenskim poprečjem. Zato je postala za večino mladine edina perspektiva zapustiti dom in si iti iskat boljši kos kruha v mesta in industrij-

ska središča po domovini oziroma v tujino. Iz evidence gibanja prebivalstva na krajevnem uradu je razvidno, da so iskali naši ljudje zaposlitev po vsej Sloveniji: največ se jih je odselilo v Maribor, Ptuj, Ljubljano, Koper, Celje, Ravne na Koroškem in Kranj. Po letu 1965 so začeli odhajati na začasno delo v Avstrijo in Zvezno republiko Nemčijo. Po uradnih podatkih za leto 1971 je bilo iz naše krajevne skupnosti na začasnem delu v tujini 233 oseb, ali 12 % vsega aktivnega prebivalstva.

Vsi znani dokumenti govorijo o tem, da so se naši ljudje sorazmerno malo mešali z drugimi. Vendar nam priimki Bezjak, Šmigoc, Petrovič, Milošič in podobni govorijo, da je k nam pribežalo tudi nekaj uskokov. Priimka Korošec in Kranjc pa pričata o prišlekih iz drugih slovenskih pokrajin. Nemškega izvora sta priimka Štumberger in Arbajter.

Že od najstarejših časov so se pri nas uveljavila domača hišna imena, ki so se ohranila tudi več stoletij. Med najstarejša hišna imena štejemo tiste, ki končujejo na -ski, kot na primer: Celinski, Hrastinski, Humski, Dugovski, Graberski, Oreški in podobna. Navedli smo že nekaj starih domačih hišnih imen kot so Krapec, Labiš, Rgec, Bložak, Petaja, Hadajko, Habjanek, Mehalek, Hadanček in druga. Skoraj vsaka naša starejša domačija ima svoje domače hišno ime, ki je bolj poznano kot trenutni priimek hišnega gospodarja.

Kot zanimivost zapišimo kaj so o Haložanih, to pa velja tudi za naše Barbarčane, pisali pred 150 leti. Haložani so veseli ljudje in ob vsaki priložnosti radi pojo, čeprav je njihovo življenje polno težav in vseh vrst pomanjkanja. Njihova gostoljubnost in ustrežljivost ne pozna meja, dokler imajo v kleti bokal vina in v shrambi kaj za pod zob. V časih pomanjkanja pa so vase zaprti in se srečanju rajši izognejo. Odrežanost od ostalega sveta in oddaljenost od večjih krajev jih je pustila nepokvarjene v njihovi preprostosti. Močno je ohranjen med ljudstvom duh kolek-

tivnosti, ki se ne kaže samo v medsebojni pomoči pridelu in v stiski, temveč tudi ob porokah, v veselju, praznovanju in zabavi. Prav pri tem slednjem so včasih znali biti neutrudni. (Starejši se bodo spomnili, da so še pred petdesetimi leti kmečke gostije trajale tri do štiri dni). Med ljudmi je ohranjenih mnogo starih šeg in navad ter precej vražjeverstva. Sicer pa se napreden in zdrav duh ljudstva kaže tudi v pohvalni čistoti tako pri prazničnem oblačenju kakor tudi v stanovanju in okrog hiše. Nekdanja narodna noša, ki so jo začeli okrog leta 1830 postopoma opuščati, je podobna sosedni zagorski noši. Oba spola sta se oblačila v platneno obleko in hodila poleti bosa, v mrazu in slabem vremenu pa so nosili moški škornje, ženske čizme pa tudi škornje. Nežni spol se je oblačil v belo platneno janko in črn predpasnik ter bele rokavce. V hladnih dneh so se ženske ogrinjale s platnenim ogrinjalom, ki je bilo na koncih rdeče prešito ali obšito z rdečimi trakovi. Moški so nosili bele platnene "breguše", prosto visečo srajco do pol bedra, ki so jo včasih tudi prepasali z usnjenim pasom. Nad njo so nosili kratek moder ali rdeč "prslik" z belimi gumbi. Poleti so v hladnejših dneh ogrinjali modro ogrinjalo (gabanico). Pozimi pa so nosili predvsem starejši dolg bel kožuh. Pokrivali so se s klobukom z nizko talovko. Kadar so šli na pot, so jemali moški s seboj rdeče progasto torbo. Podoben opis narodne noše je podal leta 1861 tudi takratni barbarski kaplan Božidar RAIČ. Iz tega opisa bi dodali samo to, da so takrat moški že nosili dolge suknene hlače in da so si deklina ovijale glavo ob svetkih še s pečo. Kakšna je bila narodna noša leta 1819, lahko vidimo na freskni sliki pod korom v farni cerkvi.

Naša govorica, ki je izrazito pojoča, spada v severovzhodno štajersko dialektično skupino z občutnimi skupnostmi s severno kajkavščino.

Na območju krajevne skupnosti Cirkulane sta že v davni preteklosti nastali dve socialni skupnosti - fevdalna in cerkvena. Fevdalno je predstavljal urad Bela z upravnikom na čelu. O stanju v tem uradu leta 1542

smo pisali v posebnem poglavju. Fevdalni urad je obstajal do kmečke odveze sredi preteklega stoletja. Že pred tem pa so začeli krepiti državno oblast in s tem zmanjševati moč fevdalne gospode. Tako so že leta 1770 zaradi vojaških potreb ustanovili števna območja, ki so praviloma obsegala eno naselje. Leta 1824 pa so v naših krajih premerili vse površine in izdelali katastrski elaborat imenovan Franciscejski kaster s katastrskimi občinami, ki so z nekaterimi manjšimi spremembami ohranjene do danes.

Leta 1850 smo namesto fevdalnega urada dobili prve državne upravno-politične enote občine ali soseske. Na območju današnje KS Cirkulane jih je bilo pet: Gradišča, Gruškovec (Gruškovec, Medribnik in Meje), Slatina (Pristava in Slatina), sv. Barbara v Halozah (Cirkulane, Dolane in Brezovec) ter sv. Elizabeta v Halozah (Paradiž in Pohorje). Tako je ostalo do leta 1934, ko so vseh pet občin združili v eno - sv. Barbara v Halozah in pri tem priključili Veliki vrh in del Malega Okiča. Med okupacijo ni bilo sprememb. Pač pa je Osvobodilna Fronta postavila leta 1944 svoje organe - krajevne odbore Osvobodilne fronte, ki so predstavljali revolucionarno oblast. Krajevni odbori OF so se naslonili na stare politične občine, ki so bile ljudem bližje; bilo jih je pet. Julija 1945 so bile volitve v Krajevne narodnoosvobodilne odbore (KNOO). Tudi teh je bilo pet kot leta 1850, le da so nekdanjo občino sv. Barbara preimenovali v KNOO Cirkulane in obsegala tudi Veliki vrh, nekdanjo občino sv. Elizabeta pa so preimenovali v KNOO Pohorje. Leta 1946 so bili KNOO preimenovali v Krajevne ljudske odbore (KLO). Leta 1952 je bila opravljena reorganizacija, vseh pet KLO se je združilo v novo občino Cirkulane, ki se je prostorsko povsem ujemala s sedanjo krajevno skupnostjo. Leta 1955 smo dobili občine - komun^e Bivši občini Cirkulane in Zavrč sta se združili, priključene pa so bile še tri vasi s Polja- Bukovci, Muretinci in Stojnci in tako je nastala občina Borl s sedežem na Borlu. Toda že leta 1957 sta se združili občini Borl in

Gorišnica. Sedež nove občine je bil v Gorišnici. Ta neprirodna, izrazito administrativna tvorba pa je imela kratko življenje, že leta 1958 je bila ukinjena in nastala je današnja občina Ptuj. Leta 1965 je občinska skupščina Ptuj z odlokom ustanovila 25 krajevnih skupnosti, ena od njih je tudi Krajevna skupnost Cirkulane, kot temeljna prostorska samoupravna skupnost delovnih ljudi in občanov.

Kot drugo socialno skupnost smo omenili cerkveno skupnost. Naši kraji so od konca 12. stoletja, ko so Ptujski pregnali Madžare, spadali v pražupnijo s sedežem v Hočah. Že konec 13. stoletja pa bi naj bil po Kovačičevem mnenju ustanovljen vikariat sv. Vid pri Dravinji, v dolini Bele pa podvikariat, ki je imel približno isti obseg kot današnja KS Cirkulane oziroma župnija sv. Barbare. Tu bi naj bila okrog leta 1290 zgrajena cerkva sv. Katarine ob Beli, kot prva na ozemlju Vinorodnih Haloz. Zelo verjetno so v tem času naši predniki dokončno postali kristjani. Ta podvikariat je listinsko prvič omenjen leta 1445 in nato 1475. Leta 1532 so po naših krajih pustošili Turki in cerkvico sv. Katarine požgali. Domačini so verjetno do leta 1545 postavili novo in kmalu nato zgradili še kapelico sv. Barbare ter jo obdali z obrambnim zidom. Cenilni zapisnik gosposčine Borl iz leta 1542 omenja duhovnika Mihala, vendar ni sigurno, da je to že bil župnik. Točnega datuma, kdaj je bil vikariat povišan v samostojno župnijo, namreč ne poznamo. Protestantско gibanje je seglo tudi v naše kraje in zelo verjetno je, da v začetku 17. stoletja nekaj let ni bilo katoliškega duhovnika. Ko so grofje SAUR zgradili leta 1654 na gradu Borl tudi grajsko kapelo, je bil tam nekaj let sedež župnije. Leta 1683 so nekdanjo kapelo sv. Barbare dogradili v današnjo obliko in ji leta 1750 prizidali še zvonik, ki sodi med najlepše in najvišje v Slomškovi škofiji. V protireformacijskem obdobju druge polovice 17. stoletja so naši predniki ob pomembnem deležu borlskih gospodov zgradili vsaj tri cerkve - grajsko kapelo, cerkvi sv. Barbare in sv. Ane (1699) ter zelo verjetno tudi cerkev sv. Elizabete. Le-

ta 1766 so cerkev sv. Barbare proglasili za župno cerkev in župnija je dobila ime po njej. S tem, ko so Cirkulane postale sedež župnije in dobile še šolo, so pridobile na pomenu. Proti koncu prejšnjega stoletja so se začele razvijati tudi kot gospodarsko središče.

Pomembnejši dogodki od leta 1945 do 1982

9. maja 1945 so prišli v jutranjih urah po cesti od Zavrča partizanski osvoboditelji. V Cirkulanah so jih pozdravili z navdušenjem. Še isti dan se je sestal na prvo javno sejo krajevni odbor Osvobodilne fronte pod predsedstvom Mihe ARBAJTERJA - Harašoja. Za predsednika odbora za območje današnje krajevne skupnosti so postavili Stanka RAJHERJA in ga zadolžili, da takoj organizira Narodno zaščito. Mobilizirali so nekaj moških in jim postavili za poveljnika Antona PETROVIČA iz Paradiža. Prva naloga je bila zbrati raztreseno municijo in jo zavarovati.

V nedeljo 14. maja se je velika množica ljudi udeležila slovesnosti na grobu talcev. Govoril je partizan Lado ŠTUMBERGER. Po prvih dneh radosti in veselja se je začelo normalno življenje, saj so klicala polja in vinogradi. Postopoma so se vračali izseljenci, taboriščniki, partizani in ujetniki. Organiziran je bil provizoričen pouk.

V mesecu juliju so bile opravljene prve svobodne in demokratične volitve za odbornike krajevnih in okrajnih narodnoosvobodilnih odborov. Na območju današnje krajevne skupnosti Cirkulane je bilo organiziranih pet KNOO - Cirkulane, Gradišča, Gruškovec, Paradiž in Slatina. Za odbornike so bili izvoljeni člani ilegalnih vaških odborov Osvobodilne fronte in njeni aktivisti ter partizani, skratka ljudje, ki so aktivno delovali proti okupatorju.

11. novembra 1945 so bile volitve poslancev za ustavodajno skupščino. Za zveznega poslanca je bil v naših krajih izvoljen dr. Jože POTRČ.

Volitve so ob poskusih tuje propagande, ki je napovedovala, da se bo ob podpori zahodnih zavezniških vojsk (ameriške in angleške) vrnil kralj, močno razvnele duhove. Še bolj pa je povečala napetost in pričakovanja napovedana agrarna reforma. Na območju današnje krajevne skupnosti Cirkulane sicer ni bilo dosti zemlje, ki bi naj bila zaplenjena po zakonu o razlastitvi okupatorjevih sodelavcev in zakonu o agrarni reformi in kolonizaciji ter zakonu o razlastitvi posestev, ki jih obdelujejo koloni in viničarji. Za naše kraje sta bila pomembna predvsem prvi in tretji našteti zakon. Mnogo več pa je bilo agrarnih interesentov, saj so vsaj nekaj zemlje pričakovali viničarji in kočarji. Največji kompleks zemlje je imela graščina Borl - 155 ha, vendar so to bili večinoma gozdovi, ki jih agrarna reforma ni zajela. Drugo večje posestvo je bilo nekdanje banovinsko v Pristavi. Večina te zemlje je bila dodeljena novo organiziranemu državnemu posestvu Zavrč. Vendar so viničarji mestne gospode, raznih trgovcev in drugih neketov dobili manjša posestva z vinogradi in hišami. Nekaj zemlje so dobili tudi drugi. Seveda so ostali nekateri tudi praznih rok in zato nezadovoljni. Nekateri so z dobljeno zemljo gospodarili dobro, drugi, res jih ni bilo mnogo, pa so vinograde izčrpali, uničili.

Leta 1946 je bilo razpisano prvo ljudsko posojilo. Zaradi izredno dobrega dela odbora za vpisovanje tega posojila je bil uspeh v naših krajih nadpovprečno dober. Vpisana vsota sicer ni bila visoka, ker naši kmečki ljudje pač niso imeli dosti denarja, sodelovalo pa je pri vpisovanju posojila nad 80 % vseh gospodinjstev. Okrajni politični forumi so ta pozitivni odnos naših ljudi do širše družbene skupnosti nagradili s tem, da so cirkulanskemu elektrifikacijskemu odboru (vodil ga je Stanko RAJHER) dodelili sredstva za izgradnjo daljnovoda, ki so bila namenjena nekemu drugemu kraju v okraju, kjer je vpis ljudskega posojila slabo uspel. In tako je leta 1947 bil do Cirkulan napeljan daljnovod in postavljen transformator, in Vareš je že isto leto dobil elektriko. To je vzpodbudilo

krajevne odbore k intenzivnemu delu, in v nekaj letih je električna luč zasvetila tudi po hišah na najbolj oddaljenih bregih. Žarnicam so sledili radioaparati, štedilniki, likalniki, motorji. Naši kraji so naredili prvi korak k sodobnemu načinu življenja.

Splošna akcija kmetijskega združenstva je tudi pri nas rodila Kmetijsko zadrugo in zastavljena je bila gradnja združnega doma na nekdanjem šolskem vrtu. Temelji za združno vinsko klet so požrli mnogo prostovoljnih delovnih ur pa tudi betona. Med prebivalstvom ni bilo pravega navdušenja, ker so mnogi nasledili sovražnim parolam, da bodo v združnih domovih organizirane skupne kuhinje (kotli) za vse prebivalstvo. Strah pred modelom sovjetskih kolhozov je bil prisoten. Čeprav je bilo na gradbišče pripeljano tudi nekaj drugega gradbenega materiala (tega so posamezniki raznesli), dalj kot do temeljev združni dom ni bil narejen. Gradnja je bila ustavljena in ostali smo brez prepotrebne dvorane za kulturne prireditve in zabave, zato se danes tlačimo v pre-majhni šolski dvorani, ki so jo adaptirali iz nekdanjega upraviteljevega stanovanja.

Nekaj let kasneje sta vodstvi šole in gasilcev organizirali skupno akcijo za modernizacijo šole in gradnjo gasilskega doma na temeljih načrtovanega združnega doma. Slovesna otvoritev prenovljene šole in novozgrajenega gasilskega doma je bila na dan občinskega praznika občine Borl 8. maja 1955.

Kmetijska zadruga je po daljšem oklevanju zgradila manjšo žago in kupila traktor, ki pa je služil skoraj izključno za prevoze.

Leta 1954 je republiška skuščina sprejela zakon o odpravi viničarskih in njim podobnih odnosov. Sedaj so bili na udaru tudi vinogradniki - kmetje, domači in tisti s Polja. Vzdušje je bilo ponovno zelo napeto. Prihajalo je tudi do fizičnih obračunov med viničarji in njihovimi gospodarji, še posebej s tistimi s Polja. Med Haložani in Polanci je bila

izkopana bojna sekira. Nekaj viničarjev je dobilo za minimalna sredstva hiše. Vinogradi so bili v glavnem dodeljeni novoustanovljenemu državnemu posestvu Borl, ki pa zaradi majhnosti ni bilo sposobno razvijati moderne in donosne proizvodnje in je bilo po nekaj letih ukinjeno oziroma priključeno Zavrču. Kasneje je bil marsikateri takrat odkupljeni manjši vinograd prodan zasebnikom in danes stoji marsikje tam vikend.

Takoj po osvoboditvi je bila ustanovljena v Cirkulanah zdravstvena ambulanta s stalno medicinsko sestro. Enkrat do dvakrat tedensko je prihajal za nekaj ur zdravnik s Ptuja. Leta 1957 je bila ambulanta razširjena v zdravstveni dom s stalnim zdravnikom. To je bila nesporno velika pridobitev. Leta 1967 dobimo še zobozdravstveno ambulanto.

Omenili smo že, da je bil grad Borl temeljito popravljen in spremenjen v turistično postojanko. Odprt je bil 1. maja 1952. Pri tem delu se je posebej izkazal Slavko FURMAN, prvi upravnik. Za nadaljnji razvoj Borla pa je zaslužen Dušan KORENJAK.

Okrog leta 1960 se je razvoj naše krajevne skupnosti skoraj povsem ustavil. Nastopila je doba stagnacije in životarjenja. Nekaj nade je dalo ljudem poskusno geološko vrtanje pri Borlu, kjer bi naj bila po načrtu zgrajena hidrocentrala na Dravi. Novi projekt je postavil strojnico te centrale v Formin.

Ljudje so počasi spoznavali, da brez lastne iniciative in prizadevnosti ne bo napredka, in tako je bil leta 1969 razpisan prvi referendum za samoprispevek, namenjen predvsem popravilu cest, ureditvi pokopališča in modernizaciji šole. Referendum je uspel.

Leta 1972 je republiška skupnost za ceste iz sredstev rezerve začela modernizirati, širiti in asfaltirati cesto Borl - Cirkulane. Zgradili so okrog 1.500 m cestišča, nato je zmanjkalo sredstev. Nadaljevanje del je omogočila občinska skupščina Ptuj in prebivalci s svojim prispevkom, in tako

je leta 1974 asfaltni trak dosegel Cirkulane. Če izvzamemo medrepubliško cesto Ptuj - Krapina, so to bili prvi kilometri sodobnega cestišča v Halozah. To je opogumilo delegate v krajevni skupnosti, in začeli so novo akcijo za asfaltiranje cest Cirkulane-Medribnik in Cirkulane-Okič. Uspešno je bila zaključena leta 1977, ko je bilo asfaltirano tudi šolsko igrišče.

Leto 1979 je prineslo dva velika uspeha. Od Borla je skozi Dolane do Cirkulan bila položena primarna cev vodovoda, in tako sta Dolane in Cirkulane dobile zdravo pitno vodo. Po ostalih naseljih še vedno pijejo vodo iz studencev in cistern. Jeseni pa je začela delo Tovarna hidromehanske opreme v Dolanah kot TOZD delovne organizacije Olga Meglič iz Ptuja. K izgradnji tovarne so deloma pomagali s svojimi sredstvi tudi nekateri zdomci. Tovarna zaposluje okrog 150 delavcev.

Glavni viri in literatura za razpravi:

- 200 LET NAŠE ŠOLE

- KRAJEVNA SKUPNOST CIRKULANE SKOZI STOLETJA

1. Arhivsko gradivo krajevnega odbora ZZB NOV
Cirkulane
2. Ethin BOJC: Doneski h gradivu za zgodovino šolstva na območju
sedanje občine Ptuj. Poetovio - Ptuj, 69 - 1969.
3. Vladimir BRAČIČ: Vinorodne Haloze, socialno-geografski problemi
s posebnim ozirom na viničarstvo. Maribor 1967.
4. Vladimir BRAČIČ: Vzhodni del Haloz v luči cenilnega zapisnika
gospoščine Borl iz leta 1542. ČZV, Nova vrsta,
3. (XXXVIII.) letnik 1967, Maribor 1967.
5. dr. Fran KOVAČIČ: Slovenska Štajerska in Prekmurje. Zgodovinski
opis. Ljubljana 1926.
6. Krajevni leksikon Slovenije, IV knjiga
Podravje in Pomurje. Ljubljana 1980.
7. Kronika osnovne šole Maksa Bračiča v Cirkulanah,
tri knjige.
8. Kronika župnije sv. Barbare v Halozah.
9. Razni časopisni članki v Domovini, Slovenskem gos-
podarju in Ptujskem tedniku.
10. Vizitacijski zapisnik o pregledu poslovanja župnije
sv. Barbare v Halozah (1805 - 1815).
Pokrajinski arhiv - Škofijski arhiv Maribor.

Šolani in družbeno aktivni Cirkulančani

1. Ivan ŠMIGOC iz Gruškovca, študiral pravo na univerzi v Gradcu in tam izdal leta 1812 knjigo Teoretično-praktična slovenska slovnica.
2. Andrej ČERNIVEC iz Gruškovca, duhovnik, ki je bil kaplan tudi v domači župniji.
3. LENART se je po navedbi šolske kronike izučil pri nadučitelju VUČNIKU za poučitelja okrog leta 1860.
4. Ivan KELC se je podobno kot LENART izučil pri nadučitelju SILVESTRU za podučitelja, postal kasneje učitelj.
5. dr. Hadrijan KOKOL, frančiškan iz Slatine, bil prior samostana na Brezjah na Gorenjskem.
6. Karel KOKOL iz Slatine, vojaški duhovnik.
7. Elizabeta KOKOL iz Slatine, učiteljica.
8. Jakob MERC, duhovnik, nazadnje župnik.
9. Franc BRATUŠEK, duhovnik, bil nazadnje dekan na Svetinjah pri Ljutomeru.
10. dr. Jožef MUSTER iz Gradišča, bil zdravnik v Ljubljani.
11. Jožef ŽURAN iz Gradišča, oficir v stari Jugoslaviji.
12. Anton OGORELEC iz Cirkulan, oficir v stari Jugoslaviji.
13. Vilko OGORELEC iz Cirkulan, oficir v stari Jugoslaviji.
14. Marica OGORELEC iz Cirkulan, učiteljica.
15. Mirko OGORELEC iz Cirkulan, direktor Pletarne v Ptujju, družbeno politični delavec
16. Ivan OGORELEC iz Cirkulan, živinozdravnik.
17. Radovan KOSI iz Cirkulan, oficir v stari Jugoslaviji, sodeloval v NOB in bil oficir v JLA, sedaj upokojen.
18. Pavla KOSI iz Cirkulan, učiteljica v pokoju.
19. Sonja KOSI iz Cirkulan, učiteljica v pokoju.
20. Ela KOSI iz Cirkulan, učiteljica v pokoju.
21. Zdenka KOSI iz Cirkulan, medicinska sestra v pokoju.

22. Terezija KORENJAK - PRAPROTNIK iz Cirkulan, učiteljica.
23. Simon PETROVIČ iz Pristave, učitelj in upravitelj v pokoju.
24. Franc FRIEDL iz Cirkulan, učitelj in upravitelj.
25. Adolf FRIEDL iz Cirkulan, učitelj in upravitelj.
26. Ignac KRANJC iz Slatine, podoficir in oficir v stari Jugoslaviji, sodeloval v NOB, polkovnik v JLA, predavatelj obrambne vzgoje za Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani.
27. dr. Franc RAKUŠ iz Pohorja, zdravnik v Ptujju, sodelavec OF.
28. Milan BLASS iz Cirkulan, diplomirani inženir kmeije.
29. Franjo KORENJAK iz Cirkulan, absolvent visoke tehniške šole.
30. Miha ARBAJTER - Harašo iz Paradiža, čevljar in mali kmet, kot vojni ujetnik udeleženec Oktobrske revolucije, predvojni komunist, tajnik viničarske organizacije, eden od glavnih organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja, aktivni družbenopolitični delavec po osvoboditvi.
31. Anton GOL - Gustl iz Gradišča, viničar, član vodstva Bralnega društva in Sokola, igralec v dramski sekciji, organizator viničarjev, eden od vodilnih organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja, aktivni družbeno politični delavec po osvoboditvi.
32. dr. Cveta PRAPROTNIK - MLAKAR iz Medribnika, predvojna članica KPS, imetnica Spomenice 1941, med NOV delovala na Štajerskem kot kurirka PK KPS sekretarka ptujskega okrožja in članica PK KPS za Štajersko; doktorica ekonomskih ved, redna profesorica na Ekonomski fakulteti v Ljubljani; družbenopolitična delavka, večkrat odlikovana.
33. Nada PRAPROTNIK - ŠUMRADA iz Medribnika, predvojna SKOJ-evka, imetnica Spomenice 1941, delovala kot aktivistka v Ljubljani; študij na fakulteti med vojno prekinjen, po vojni opravila višji ekonomski tečaj v Beogradu, družbenopolitična delavka.

34. dr. Vladimir BRAČIČ - Mirko iz Cirkulan, doktor geografskih ved, partizan in član ZKS od leta 1942, rez, polkovnik, ljudski poslanec in član Izvršnega sveta SRS, kulturni in družbenopolitični delavec, publicist, učitelj, srednješolski profesor, redni univerzitetni profesor, zaslužni profesor in prvi rektor Univerze v Mariboru, 10 odlikovanj in več družbenih priznanj.
35. Franček KOZEL - Haložan, iz Gradišča, kmečki sin, amaterski igralec, sodelavec OF od leta 1941 in partizan od leta 1942, ranjen, ujet in ustreljen kot talec 1942.
36. Maks BRAČIČ iz Cirkulan, dijak, sodelavec OF od leta 1941, obsojen in zaprt, partizan od 1944, padel 13. aprila 1945 kot pomočnik politkomisarja jurišnega bataljona 18. divizije.
37. Lado ŠTUMBERGER iz Cirkulan, predmetni učitelj in večletni upravitelj domače šole, partizan in družbenopolitični delavec.
38. Franc FLJAČKO - Marko iz Dolan, viničarski sin, aktivist Osvobodilne fronte, po osvoboditvi družbenopolitični delavec.
39. dr. Zvonko RAKUŠ iz Cirkulan, zdravnik.
40. Boris KORENJAK iz Cirkulan, predmetni učitelj.
41. Zdenko RAJHER iz Cirkulan, dipl. inženir agronomije - enolog.
42. dr. Ida PETROVIČ iz Pristave, zdravnica.
43. Jelka ŠTUMBERGER iz Cirkulan, diplomirana pravnica.
44. Franjo GNILŠEK iz Slatine, dipl. inženir kemije, družbenopolitični delavec, predsednik Izvršnega sveta občine Ptuj, gen. direktor TGA Kidričevo.
45. Franc TETIČKOVIČ iz Gruškovca, dipl. sociolog, družbenopolitični delavec, sekretar obč. komiteja ZKS Ptuj, javni pravobranilec, predsednik skupščine občine Ptuj.
46. Mg. Martin PRAŠNIČKI iz Medribnika, dipl. strojni inženir, magister strojništva v TAM, pogodbeni višji predavatelj na Visoki tehniški šoli v Mariboru.

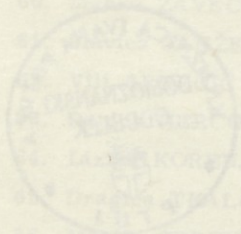
47. Franček KRANJC iz Dolan, elektrotehnik in družbenopolitični delavec.
48. Fanika ŽURAN - KORENJAK iz Gruškovca, dipl. organizatorica dela.
49. Ivan ŽURAN iz Medribnika, zdravnik.
50. Martin JUGOVEC iz Medribnika, oficir JLA.
51. Metka JANŽEKOVIČ - KOROŠEC iz Pristave, diplomirana prav-nica.
52. Ivan PLOHL iz Dolan, diplomirani veterinar.
53. Franc MILOŠIČ iz Slatine, diplomirani novinar.
54. Slavko GABROVEC iz Paradiža, diplomirani ekonomist.
55. Zvonko KORENJAK iz Medribnika, dipl. inženir montanistike.
56. Slavka DEBELJAK iz Gradišča, diplomirana slavistka.
57. Olga ŠTUMBERGER - FEGUŠ iz Cirkulan, višja medicinska sestra.
58. Nada RAJHER iz Cirkulan, predmetna učiteljica.
59. Slavko GOLC iz Pristave, varnostni inženir.
60. Stanko ZAVEC iz Cirkulan, predmetni učitelj.
61. Slavica JANŽEKOVIČ iz Pristave, predmetna učiteljica.
62. Vili ARNEČIČ iz Cirkulan, predmetni učitelj.
63. Danica HERCOG iz Paradiža, ekonomistka.
64. Lizika KORENJAK iz Medribnika, predmetna učiteljica-defektolog.
65. Dragica TKALČEC iz Slatine, predmetna učiteljica.
66. Marija GERENEC iz Gruškovca, predmetna učiteljica.
67. Milan ŽUMBAR iz Pohorja, elektroinženir.
68. Franc KARO iz Cirkulan, strojni inženir.
69. Irena TEMENT iz Dolan, ekonomistka.
70. Alojz KORENJAK iz Medribnika, strojni inženir.
71. Katica KEKEC iz Malega Okiča, predmetna učiteljica.
72. Terezija ROPIČ iz Brezovca, predmetna učiteljica.
73. Ivan ZEBEC iz Malega Okiča, predmetni učitelj.

74. Stane GAVEZ iz Velikega vrha, politolog, družbenopolitični delavec, ljudski poslanec, predsednik medobčinskega sveta SZDL za Podravje, gen. direktor TIME v Mariboru.
75. Vlado HRNČIČ iz Velikega vrha, inženir metalurgije.
76. KOLEDNIK iz Medrihnika, ekonomist.
77. Mirko GAVEZ iz Gruškovca, ekonomist.
78. Alojz MEZNARIČ iz Mej, politolog.
79. Ana GAVEZ - ZUPANIČ iz Gradišča, predmetna učiteljica.
80. Milan TKALČEC iz Slatine, elektroinženir.
81. Julijana ŠTUMBERGER iz Slatine, socialna delavka.
82. Franc FAJFAR iz Paradiža, predmetni učitelj.
83. Kristina ZUPANIČ iz Gradišča, ekonomistka.
84. Mira KOSI-AMON iz Cirkulan, diplomirana slavistka
85. Nada KOSI-ŽIVKO iz Cirkulan, absolventka gimnazije

K A Z A L O

	Stran
1. Seznam članov častnega odbora	3
2. Organizacijski in uredniški odbor	4
3. NAŠ PRAZNIK - Valter PLIBERŠEK	5
4. ŠOLA IN KRAJEVNA SKUPNOST - Mirko ŠOBA	6
5. 200 LET NAŠE ŠOLE - dr. Vladimir BRAČIČ	8
6. KRAJEVNA SKUPNOST ČIRKULANE SKOZI STOLETJA - dr. Vladimir BRAČIČ	68
7. Glavni viri in literatura za razpravi	116
8. Šolani in družbeno aktivni Cirkulančani	117
9. Reklamni oglasi	

unial
tovarna glinice in aluminija
Boris Kidrič n.sub.o.
Kidričevo

P R O I Z V A J A M O :

Aluminij v kvalitetah do Al 99,8%
in EAL kvaliteti v ingotih in valjarniških
formatih, gnetne in livarske aluminijske zlitine
v različnih kvalitetah in formatih,
kalcinirano glinico Al_2O_3 , specialne glinice
za KORUND
elektroporcelan in podobno,
anodne in elektrodne mase.

ELKOM-HIKO OLGA MEGLIČ

**INDUSTRIJA HIDRAVLIČNE IN
KOVINSKE OPREME**

TOZD ASPO - avtomobilska, stavbena in pohištvena
kovinska ter plastična oprema.

TOZD HIDO - projektiranje in proizvodnja
hidravlične, pnevmatske in
dvižne opreme
D o l a n e , pošta Cirkulane

2

unil
lovsma glnico in stuninga
Bane Kibic n. sub. o.
Kidričevu

mesokombinat

perutnina · ptuj

Priporočamo priznane piščance
PP in izdelke iz perutninskega
mesa PETOVIO, PIFI, POLI . . . .

KREDITNA BANKA MARIBOR

ZDRUŽENA V LJUBLJANSKO BANKO – ZDRUŽENO BANKO^{n. sub. o.}

POSLOVNA ENOTA PTUJ

KREDITNA BANKA MARIBOR – POSLOVNA ENOTA PTUJ
S SVOJIMI POSLOVNO ORGANIZACIJSKIMI DELI V
PTUJU, KIDRIČEVEM, MAJŠPERKU, VIDMU, GORIŠNICI,
JURŠINCIH IN NA BREGU OPRAVLJA VSE BANČNE
POSLE ZA OBČANE.

KK PTUJ TOZD GOSTINSTVO
"HALOŠKI BISER" PTUJ

---

20 let uspešne gostinske ponudbe

GRADBENO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

TOZD
GRADNJE
PTUJ

LJUBLJANA

MONTAŽNO PROIZVODNO PODJETJE

CEVOVOD
MARIBOR

PROJEKTIRAMO IN MONTIRAMO - parne, tople in vrečevodne sisteme ogrevanja, kotlovnice za ogrevanje naselij in industrije, vodevodne in plinske instalacije.

PROIZVAJAMO - naprave za meščanje in demineralizacije vode, napajalne rezervoarje, doziranje kemikalij, bejlerje, rezervoarje, hlevske opreme, izdelke biretehnike.

NAJNOVEJŠI IZDELEK - SONČNI KOLEKTOR
KORISTI neizčrpne sončne energije za ogrevanje sanitarne in bazenske vode.

T I M O sestavljajo DO:

- KMETIJSTVO - AK Maribor, AK Lenart, KK Slonenska
Bistrica, KZ Zadružnik Maribor in
KZ Lenart.
- INDUSTRIJA - ŽK Intes Maribor, PK Čakovečki mlinovi
Čakovec, Oljarna Fram, HP Talis Maribor,
Mariberska mlekarina Maribor, TMI Košaki
Maribor in Vinag Maribor.
- TRGOVINA - TIMA Oskrbni center Maribor, Vema Maribor,
Ferromoto Maribor, TP Ojstrica Dravegrad,
Preskrba Slovenska Bistrica.

TIMA se ukvarja s proizvodnjo in predelavo kmetijskih
pridelkov, industrijske proizvodnje tehničnih
izdelkov ter z veleprodaje in prodaje na male s
prehrabnim, tekstilnim, tehničnim blagom, repre-
materialom in kmetijske mehanizacije.

I Z V O Z - U V O Z

J E K L O T E H N A

tezd M E R K U R

M a r i b o r

labod

TÓVARNÁ OBLAČIL NOVO MESTO

Gozdanka

Swing PIJAČA ZA DOBRO
RAZPOLOŽENJE

Gozdno gospodarstvo Maribor, n. sol. n.
MARIBOR, TYRŠEVA UL. 15

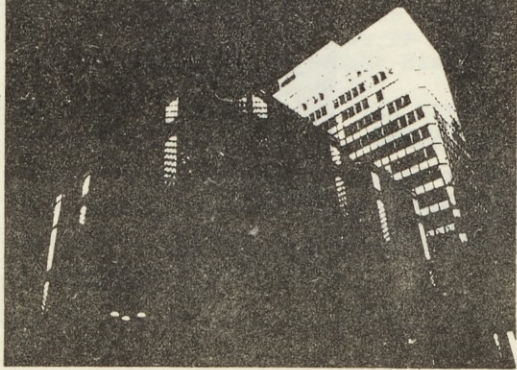
Telefon: j. c. 21.641
B. z. jav. GOZDNO MARIBOR

gospodari z družbenimi gozdovi in gozdovi v državljanski lastnini, samostojno gradi gozdne komunikacije in gozdarske stavbe, goji divjad ter izvaja lovski, ribolovni letni in zimski turizem .

metalka

Trgovsko in proizvodno
podjetje
Metalka n. sol. o.
61000 Ljubljana,
Dalmatinova 2

M E R C A T O R

I Z B I R A

P A N O N I J A

P T U J

- TOZD MALOPRODAJA PTUJ
- TOZD VELEPRODAJA PTUJ
- TOZD ZAŠČITA KIDRIČEVO

P o p r a v k i

Str.20 zadnji odstavek: Pravilno 1937

Str.37: Vera HRIBAR - LADINEK 1951 - 1976

Str.87: ne 1863, temveč 1963

D o p o l n i l a

Str.4: Natis publikacije so omogočili:

- Skupščina občine Ptuj
- Občinska konferenca ZKS Ptuj
- Izobraževalna skupnost Ptuj
- Občinski sindikalni svet Ptuj
- Krajevna skupnost Cirkulane
- Delovne organizacije z reklamnimi oglasi

Stran 121:

86. Stanko DEBELJAK iz Medribnika, dipl.inž.kemije.
87. Ivan GERLIČ iz Pristave, dipl.fizik, višji predavatelj na Pedagoški akademiji Maribor.
88. Mirko GAVEZ iz Brezovca, dipl.inž.arhitekt.
89. Anton BELŠAK iz Pristave, dipl.ekon.teh.smeri.
90. Ana KLAJDERIČ iz Slatine, predmetna učiteljica.
91. Miha DEBELJAK iz M.Okiča, inž.strojništva.
92. Jože KLINC iz Cirkulan, inž.agronomije.
93. Ivan BEDRAČ iz Cirkulan, inž.gozdarstva.
94. Rudi ZAVEC iz Dolan, predmetni učitelj.
95. Jože ŽNIDARIČ iz Dolan, predmetni učitelj.

Stran 102: Medribnik: Danica KORENJAK

Domoznanski oddelek

200 let

18182

371(497.12 Cirkulare)"1780/1980"

0218817

KNJIZNICA PIRAN

COBISS

W. B. Allen'sige Beywundern befinnen
 auf mitter dem Grunde, mich verjaget,
 Ihre Majestät Aulms, mit die beyge-
 yugtem Grauburg, ynfend zur
 beygebt. Ihre Majestät Jülich.
 — zu beygebt beygebt beygebt
 Ich mich beygebt beygebt, welche
 sich in Jülich, in 2. Jülich beygebt,
 welchen mich nach beygebt und.
 beygebt, von beygebt aber
 nach 2. beygebt beygebt.

von beygebt beygebt beygebt, und
 beygebt beygebt beygebt beygebt
 beygebt beygebt beygebt beygebt
 beygebt, das beygebt beygebt
 beygebt beygebt beygebt beygebt

Ihre Majestät
 beygebt

